

Vélikí grof.

Zgodovinski roman.

Spisal Dr. Fr. Detela.

Uvod.

Burni nemir se je bil polastil proti koncu srednjega veka človeške družbe. Cerkvene, socijalne in državne razmere so razganjale stare svoje oblike in silile na predrugačenje: nepoklicane roke čeških Husitov so se lotile verskih stvari, katere so poklicani faktorji brezvestno zanemarjali na svojo škodo; vedne vojske in plemenitaška potratnost, ki se je izkušala z rastočim bogastvom meščanskim, tirala je kmeta, čedalje bolj obremenjenega, v boj za staro pravdo; mala vladarstva pa so ginila in se potápljala v vélikih državah, naslonjenih na sloveče dinastije, med katerimi se je v prvi vrsti vzdigala habsburška.

Sredi 15. stoletja je razdeljena last te rodovine še v tri dele: v vojvodino avstrijsko, v vojvodino štajersko-koroško-kranjsko in v grofijo tirolsko. Čast rimsko-nemškega cesarstva je bila prešla od čeških kraljev luksemburške rodovine zopet na habsburški rod. Toda ta čast, pravi zgodovinar Eneja Silvij, bolj blesteča nego močna, čislala se je na tujem mnogo više nego doma, kjer so se nemirni vazali za cesarja menili samó tedaj, kadar so ga potrebovali, a dragó mu prodajali najmanjše usluge. Celó na podedovanem posestvu so mu odrekli uporni podložniki pokorščino ter večkrat svojo voljo izvéli proti njegovi.

Poslednji Luksemburžan, cesar Sigismund, bil je ob jednem kralj češki in ogerski. Obe deželi dali sta mu dokaj opravila. A dasi je zvezan s papežem, ves krščanski svet v križevniških vojskah klical na Husite, ni jih zmogel; na Ogerskem pa ga je predrznost nezadovoljnežev vrgla celó v ječo. Opróstilo ga je posredovanje zvestega zaveznika, celjskega grofa Hermana, s čigar rodovino se hočemo nekoliko seznaniti, ker jo bomo srečali v naši povesti.

Na górenji Savinji ležé razvaline rodovinskega gradú starih plemičev, ki so si znali po svoji hrabrosti, spretnosti in sreči pridobiti

slavo in moč in povzdigniti se v grofe celjske, najmogočnejšo rodovino spodnjega Štajerja. Kakor prejšnji cesarji njegove prednike, tako je obdaril bogato Sigismund grofa Hermana. Podelil mu je posestev na Ogerskem, tako, da je bil grof prvi magnat te dežele, dal mu je hrvaško Zagorje in imenoval ga za bana slavonskega; napósled je vzel njegovo hčer Barbaro za ženo. Po smrti Hermanovi pa je hvaležnost radodarnega cesarja povzdignila sina njegovega Friderika in Friderikovega sina Urha v knežji stan (l. 1436). Habsburški vojvode, katerih vazali so bili celjski grofje do tedaj, protivili so se ti naredbi; a zavrnil jih je cesar, naj mirno ubogajo, drugače bi moral on upornost kaznovati kot kračenje cesarske pravice. In ko so Habsburžani po cesarjevi smrti prijeli za meč, da spravijo Celjane zopet v zavisnost, opravili niso ničesar: kajti poveljnik je bil grofovim vojščakom Jan Vitovec Grebenski, ki je ubožen vitez iz husitskega tabora stopil v grofovo službo in tu s svojim pogumom in bojno izurjenostjo došel do česti in bogastva. Posestva pokneženih grofov pa so se razširjala po Štajerskem, Koroškem, Kranjskem, Hrvaškem, Ogerskem in Avstrijskem, in najslavnejše vladarske družine so stopale v sorodno zvezo z mogočno rodovino, tako razven luksemburške saksonska, bavarska, badenska, poljska, bosanska, srbska in celó habsburška. Kajti celjska Barbara je porodila Luksenburžanu jedino hčer Elizabeto; s to pa se je poročil vojvoda avstrijski Albreht, ki je podedoval po svojem tastu kraljevstvo ogersko in češko in postal l. 1438. pod imenom Albreht II. nemški cesar. A krepkega vladarja je pokosila smrt že 27. oktobra 1439. l. in štiri mesece po njegovi smrti je žena Elizabeta porodila sina, Vladislava Postuma ali Posmrtnika, zakonitega dediča vojvodine avstrijske, ter krone češke in ogerske. Toda zakon brez moči ne velja v burnih časih: niti Ogri niti Čehi se niso držali oporoke kralja Albrehta, ampak prvi so si izbrali takoj poljskega Vladislava za kralja, poslednji pa so se dogovarjali, koga bi izbrali. Kraljica se je obrnila do váruha, habsburškega Friderika, ki je bil vojvoda na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem, naj brani pravice njenega sina. A Friderik, katerega so bili istega leta 1440. knezi izborniki izvolili za nemškega cesarja kot Friderika IV., bil je miroljuben mož in varčen, sila varčen. Vzdignila pa sta se za siroto Vladislava sorodnika njegova, celjska grofa, Friderik in zlasti Ureh, sin njegov. Kajti Friderik, mož ošaben, strasten, silovit, imel je tedaj že blizu osemdeset let in bil je sprt z vsem svetom. Vest mu je očitala, da je iz pregrešne ljubezni do nesrečne Veronike Deseniške zadržal svojo ženo; preganjal ga je spomin na ljubljeno Veroniko, katero mu je oča umoril v groznem srdu; tako je živel divje in odljudno največ

v Krškem gradu, prepustivši vladu ponosnemu in drzovitemu Urhu. Ta pa je udaril z vojsko na Ogersko, zbral raztresene čete hrabrih taboritov, na čelo jim postavil nepremagljivega Jana Jiskro in poplával ž njimi v imeni kralja Vladislava gorenjo Ogersko. Kljubu vsem stražarjem je dobil v pest ogersko krono sv. Štefana in jo posadil maja meseca v Stolnem Belem Gradu na glavo svojemu netjaku, tri mesece staremu kralju Vladislavu. A sam na svojo moč omejen za delj časa ni bil kos skupni vojski poljski in ogerski, niti bojnemu geniju svojega nasprotnika Janeza Hunjadyja, Sibinjanina Janka. Mir se je sklenil (l. 1441.) in kraljica Elizabeta, katere bridkim izkušnjam je leto pozneje konec storila smrt, morala se je ločiti za vselej od ljubega svojega sina. Le jedna roka je krepko še držala zastavo kralja Vladislava, češka roka Jana Jiskre. Ko pa je v bitvi pri Varni (1444. l.) padel kralj poljski in ogerski, priznale so vse stranke Vladislava Posmrtnika za kralja ogerskega in temu priznanju se je pridružila skoro h krati tudi dežela češka; a za nedoraslosti vlada zanj tu Jurij Podjebrad, ondu Janez Hunjady. Krepkima glavarjema stojé pa mogočni protivniki nasproti, ki silijo na to, da se kralj Ladislav izpustí iz váruštva in sam žezlo vzame v roko. Taka želja se vname tudi v vojvodini avstrijski, največ v srci onih, katerim ne ugaja varčno gospodarstvo Vladislavovega váruha, cesarja Friderika, in ki se zanašajo na večjo darežljivost mladega kralja. Ta želja dobí kmalu glasen izraz v zahtevanji in podjetni možje se trudijo temu zahtevanju pridobiti veljavo. Glava jim je baron Ureh Eizinger, mož prebrisan, zgovoren in — zarad česar mu je váruh Friderik najbolj zopern — čez mero grabežljiv. Z Bavarskega prišedši je dobil po svoji spretnosti za cesarja Albrehta II., očeta Vladislavu Posmrtniku vodstvo, avstrijskih financ v roke, vir velikemu bogastvu. Ko pa je varčni Friderik kot váruh zahteval računov, začel ga je sovražiti mož, razžaljen zarad nezaupnosti. Maščevanja željen si je znal pridobiti močno stranko in prav mu je prišlo žalostno stanje vojvodine, katero so inostranski in domači roparji pustošili, in sitnosti, katere je napravljval cesarju njegov nepokojni in bojaželjni brat. Vsega tega je cesar kriv, dokazoval je Eizinger, in da se prepréči poguba, treba ga prisiliti, da izpustí várovanca. Tako so se zbirali oblaki nad glavo cesarja Friderika, ko se je napotil (l. 1451.) na Laško, kamor mu je prišla naproti nevesta njegova, Lenora Portugalska, in v Rim, kjer mu je papež Nikolaj V. dejal krono na glavo in obljubil mu svojo pomoč proti vsem upornikom. Ko pa je prišel maja meseca l. 1452. cesar zopet v dežele svoje, odpovedali so mu bili že avstrijski stanovi z mestom Dunajem na čelu pokorščino in zvezali se v oproščenje Vladislava z grofi celjskimi. Ne da bi brž zgrabil še nezdružene nasprotnike, zaprl se je cesar v svojo

močno in zvesto trdnjavo, Dunajsko Novo Mesto, pismeno opominal je h pokorščini in zanašal se na vspeh papeževega ukaza, vsled katerega je prokletje žugalo vsakemu uporniku, ki bi se v štiridesetih dneh ne podvrgel cesarju.

I.

V Celji so julija meseca l. 1452. v svoji svetovalnici na glavnem trgu pri zeleni mizi sedeli mestni odborniki. Prepričani, da na njih ramenih sloní blaginja in gorjé vsega mesta, držali so se resno in važno in ugibali, kako se ima vzprejeti milostivi gospod grof Ureh, ki je z vojsko svojo na potu iz Hrvaškega proti Dunaju.

Vstal pa je Fabijan Rožič in dejal: „Slavna gospôda, ako hočemo vredno počestiti svojega kneza, pojdejo mu naproti vsi cehi in vsa društva s svojimi banderi, peljejo ga po pozdravu v mesto, spremijo njegove vojake do taborišča, kjer se ž njimi vred napojé na mestne troške.“

To je bil predlog praktičen in lojalen kakor njegov oča, predstojnik krčmarskega ceha in gostilničar pri „Črnem volu“.

A oglasil se je Jožef Hren, po pravici menèč, da vojaki ne bodo le žejni ampak tudi lačni, in vsakemu pol hleba bi se spodobilo.

Kake vrste obrtnik je bil gospod Hren, ni treba praviti.

Tako so izražali veljaki svoje nazore in, kakor je bila tedaj šega, malo govorili, a veliko povedali. Toda oglašala se je žalibog že tudi opozicija, in Nikola Mavroh, ki ni bil ní krčmar, ní mesar, ne pek, ampak načelnik krojačev, mož svojeglav in prepirljiv, kakor sploh krojači tiste dobe, ta je izpodbijal vse jednake predloge kot neizvedljive, in z ozirom na to, da se v mestni blagajnici ne nahaja toliko denarja, kolikor bi bilo želeti, sodil je, da bi vzprejem po vsem odborništvu in po deputacijah raznih cehov zadostil čez in čez. Da, ko je drugi odbornik predlagal dvajset belo oblečenih deklic, odbil mu jih je polovico radikalni Mavroh.

Toda v zboru je sedèl tudi zdravnik celjskih bolnikov, doktor Hajdinger; ta ni bil niti volján, niti vaje samó poslušati. „Človeško življenje,“ dejal je, „je trojno: elementarno ali telesno, siderično ali živalsko duševno, in dijalično ali prav za prav duševno. Ti trije deli se dadó razločevati v vsem, kar človek počne; te tri dele bomo videli tudi v predlogih slavnega zbora. Elementarni del je zadel izvrstno predlog o vinu, kruhu in mésu; sideričnemu principu zadostili bomo s svojo navzočnostjo in prazničnimi deklicami; a najvišjega, najimennejšega principa, dijaličnega, doteknil se ni še nikdo. Zdaj pa poslu-

šajmo! Naš gospod, princeps ac dominus, grof Ureh, Bog ga živi mnogo let — gospod sodnik, upam, da nimate nič zoper to, da mu trikrat gromovito zakličemo: živel!“

Ko se je ta domoljubni poziv izpolnil vestno in glasno, jel je doktor Hajdinger na dolgo in široko pripovedovati, kako so tedaj, ko je on bival še v Gradci, ondu slavili izvoljenje Friderika za nemškega cesarja; koliko ljudij se je pobilo pri ljudski veselici, in kaka velikanska igra se je predstavljala na trgu, kazaje vse imenitne dogodke iz sv. pisma stare zaveze. Veljava grofa celjskega pa ne doseza le cesarske, ampak tudi ono največjih mož starih časov, ki so tavajoč sicer v temi krivoverstva z božjim pripuščenjem dosegli vendar veliko slavo. Iz tega naj bi sledilo, da se mora tudi na čast grofu Urhu, milostivemu očetu svojih podložnih, modremu svetovalcu svojih prijateljev in pogubnemu nasprotniku vsem sovražnikom, prirediti duhovita igra, ki v podobah starega časa podaje misli novega sveta. „Vso igro sem jaz že sestavil,“ dejal je, „in povem vam jo v glavnih potezah, ako vam je ljubo.“

Odborniki sicer niso bili radovedni in marsikako znamenje nepotrpežljivosti je bilo pretrgalo že govor, toda doktor je bil tega vaje in ni ga motilo. Predstavljala naj bi se poslednja sodba, sodnik naj bi igral Boga Očeta, Hajdinger sam bi se z osebo Kristovo zadovoljil, in druge važnejše uloge bi se razdelile med svetovalce. Angeli naj bi stali pod zastavo grofa Urha, na ščitih nosili celjske grbe in vodili grofove zaveznike v nebesa; hudiči pa bi se ruvali pod cesarsko zastavo in cesarskimi znamenji in vlačili cesarjeve privržence v pekel. Neverjetno je skoro slišati, da ta genijalni predlog odbornikom ni ugajal; a istina je: komaj je bil stavljen, zavrgla ga je že velika večina, ki ni hotela ničesa vedeti o dijaličnem, ničesa o sideričnem življenji.

Mavrohova zmaga je bila popolna in določevala so se dekleta za slovesni vzprejem. Oziralo se je po pravici na hčere odbornikov; med nje pa se je vzprejela tudi hči učitelja na latinski šoli, magistra Petacija, ki je opravljal ob enem službo mestnega tajnika in bil tako rekoč stalen ud modrega svetoválstva.

Sodnik bi bil sklenil sejo, da ni Hajdingerja tako skrbel slavnostni pozdrav. Bog vé, če bode govor velikemu dnevi primeren; kakor gladko tudi sodniku teče jezik, dejal je in dal po strani vedeti, da bi bil on dober mestu postreči s pripravnim govorom.

„Govor mora biti latinski in to se vé da v stihih,“ dejal je Mavroh.

„In gospod Mavroh mu bode kos, to se ve da!“ odgovoril je doktor nekoliko razžaljen.

„Kos ali ne kos,“ odvrnil je oni; „to je vprašanje, ki ne spada sem. Da pa to ni dolžnost moja, ampak nekoga drugega, ki tu na konci mize sedi, to ve gospod doktor ravno tako dobro, kakor jaz ali pa gospod sodnik. Kajti magistru Petaciju in ne meni daje mesto njivo in zelnik, 50 mernikov rži, 30 pšenice, 50 otepov slame in po vrhu še 50 gld. na leto; pač zato, da učenost svojo mestu v prid obrača. Kajti če nam otroke uči, saj mu nosijo ti po zimi po šest, po leti po tri krajcarje na mesec. Magister Petacius naj zloži govor, ki bo segel milostivemu gospodu do srca.“

Ta misel se je zdela skoro vsem tako dobra, kakor bi jo bil vsak sam izprožil. Vesel je sklenil sodnik posvetovanje in potrkal ob mizo s palico, znamenjem svojega dostojanstva in tajna seja se je pričela, ko je prinesel mestni sluga velik vrč vina in postavil sreberno kupo pred sodnika.

„Na zdravje milostivega kneza in grofa Urha!“ reče dostojni predsednik in napije sosedu na desni. Kupa je krožila krog modrih možakov in poplakovala jezo in nejevoljo, kar je je bilo prouzročila vroča debata. V domačem razgovoru so se razvedrili resni obrazi in družinski dogodki so izpodrinili visoko politiko. Sodnik pa je pozval magistra Petacija k sebi in ga vprašal — kajti latinski govor je bil zdaj zánj najvažnejša reč — koliko stihov si upa narediti v jednem dnevi.

„Dobrih,“ odgovorí magister, „versus palmares, kakor bi dejal Ciceron, kacih petdeset, s pravilnimi zarezi in skromno rabo licentiae poeticae et prosodicae — slabših pa mnogo več.“

„Prijetelj moj,“ dejal je sodnik, „vzemiva najboljših, kar si jih Vaša učenost le izmisliti more; potem naj jih ne bode v božjem imeni več nego trideset: zadovoljen bom jaz in naš gospod, če ga kaj poznam, še bolj.“

„Toda kakšne mere naj se poslužujem v pesmi?“

„Kakeršne hočete. To vse prepuščam Vašemu ukusu,“ bil je pri-ljudni odgovor.

Magister si vendar ni mogel kaj, da ne bi bil začel na drobno razlagati važnega razločka med daktili in troheji, ko prinese sluga sodniku pismo s podpisom Jana Vitovca.

Sodnik pregleda pisanje in čelo se mu nagubanči.

„Menda vendar ne bode Ogrov,“ izpregovorí in odda list Petaciju, da ga na glas prebere.

Zapisano pa je stalo, da morajo po večérnicalih vsi meščanje, ki so dolžni nositi orožje, pripravljeni biti pri mestnih vratih in ob rovih, da branijo mesto.

„Škoda lepe družčine,“ dejali so možje in ugibali, odkod bi se bilo napada bati. Sodnik pa je hitro storil dolžnost svojo in ko so se odborniki razhajali, koračila sta že po ulicah dva trobentáča in v imeni grofovem oznanjevala meščanom povelje.

II.

Gospod Petacij pa je hitel domóv in v glavi se mu je vse trlo samih šestomerov. Hitro, hitro! priganjal je samega sebe, da spravim na papir, dokler ne ugasne pesniški ogenj. Petacius je bil vodja mestne šole v Vodnih ulicah blizu vrat. Ker je bila šola razdeljena v tri oddelke, podrejena sta mu bila dva pomočnika. Abecedarji so vstopali v tretji razred in važnega temelja vse učenosti, branja in pisanja, učil jih je Petacijev pomočnik, imenovan „kollaborator“ ali „lokát“. Po dovršenem tretjem razredu so stopili učenci v drugi razred pod poveljstvo tako imenovanega „sukcentorja.“ Sukcentor je vadil tudi v petji vse učence, ki so morali vsak dan peti pri maši in pri drugih cerkvenih opravilih, in pomagal „kantorju“ v farni cerkvi. Učenjake prvega razreda pa je učil sam Peter Petacij, magister sedmerih svobodnih umetnostij. Učencev je stanovalo mnogo v šolskem poslopji, ki so ali plačevali hrano učitelju in imenovali se „astantes“, ali pa so na mestne stroške se učili in nazivali se „mendicantes.“ Strogo nadzorstvo je držal nad živo mladino sukcentor; šiba je pogosto pela in kdor je v šoli izpregovoril kako slovensko ali nemško besedo namesto zapovedane latinske, nositi je moral „osla“ toliko časa, dokler se kakov součenec ni jednako pregrešil.

Da je bil magister učen mož, kazala ni samó dolga brada, ki je padala po črnem njegovem talarji; povedal bi bil tudi lahko doktor Hajdinger in menihi, patri minoritje, ki so mnogo občevali z možem. Ime njegovo izpeljuje naš zgodovinar iz latinske besede „petax“, češ, ker je bil mož lakomen. A ker smo baš istega zgodovinarja zasačili, ko je besedo „župan“ tolmačil iz „Hispanus“; dalje, ker ima „petax“ kratek „e“, izvrstni latinec Petacij pa je, kakor bomo kmalu videli, svoj „e“ vedno dolgo meril, upali bi se našemu učenemu viru ugovarjati. In če utegnemo, dokazali bomo iz sanskrita in staroslovenščine, da se za Petacijem morebiti skriva kakov slovenski „p e t a k“. Toda to naj bode, kakor hoče. Med mestnimi hišami, ki so bile največ pritlične in z lesenimi ograjami oblane, odlikoval se je prijetno jednonadstropni dom magistra našega, z napisom: „Schola latina“. V šolska okna so bile vdelane prave šipe, kar je bilo kaj posebnega za tiste čase, ko je ljudem namesto steklenih plošč pri oknih še služila tanka roženina, mehurji, kóžice in druga prosojna tvarina.

„Heja! Mars v svetišči Minerve,“ vzklikne magister stopivši v sobo, kjer je poleg starega kollaboratorja pri mizi sedel vojak v oklopu.

„Oh, oče, k slovesu prihajate,“ oglesi se veselo mlada deklica in vzame magistru palico in kapo. Vojak pa je prijateljski stresel roko magistru, ki je skrbno povpraševal, zakaj je tako oborožen. „Robur et aes triplex circa pectus. Menda vendar ne idete že na cesarja?“

„Ne,“ odgovori vojak, „na vojsko pojde Vitovec sam z grofom. Zdaj pa se odpravljamo proti Žalcu pozdravit nekaj gostov s Kranjskega, ki gredó cesarju na pomoč.“

„Bella, horrida bella!“ vzdihoval je mož. „Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi. Hvala Bogu, da ne pojdete proti Dunaju in da ločitev ne bode dolga.“

„Na srečno vrnitev še jedno kupo!“ napijal je kollaborator in sunil s komolcem Petacija: „Gospod Vit nam je poslal tega vrlega malvazirja.“

„Oj sladki dar Bakhov!“ vzkliknil je ta zahvaljujé se darovalcu.

„Bakhov sicer ni,“ popravljaj je Vit, „ampak kneginja nam ga je dala in jaz sem mislil ž njim gospodično Kornelijo razveseliti. A ne mara ga; svojeglava je.“

„Kakor vse ženske,“ razlagal je Petacij in opiraje se na množico citatov dokazoval, da je bil ta spol že za rimske republike hudomušen. Toda „amantium ira amoris integratio est,“ sklenil je smeje se; „malo tednov še in poroko bomo praznovali. Potlej pa boste kakor beatus ille s svojo ženko živeli na gradiči. Koridon in Amarilis.“

„Ha, ha, ha, magister Petacijus vedno pravo zadene. Torej pijmo še jedenkrat na dobro srečo,“ oglasil se je zopet kollaborator.

„Kdaj pa zdaj pridete? Midva imava še svojo heraldično razpravo dognati.“

„Oh, oče,“ nasmehne se Kornelija, „to je gospod Vit gotovo danes že dognal; vso uro mi je razlagal — čakajte, o čem že!“

„O čemer smo zadnjič že govorili,“ dejal je vitez prostosrčno: „zakaj so jednostavni grbi imenitnejši od sestavljenih, jednobojni od pisanih; kaj pomeni zlato v heraldiki, kaj srebro; koliko opravi meč, kopje, kroglja in pušica proti ploščastemu, luskinastemu in verižnemu oklopu.“

„In platnenemu“, seže Petacij v besedo; „to bi bili morali tudi omeniti, kajti thoraces lintei so velicega pomena v stari zgodovini.“

„Oh, ljubi oče,“ dejala je Kornelija, „ali vaju ta reč res zanima, ali hočeta le mene dražiti? Glejte, včeraj je bil pa ples v grádu na čast dunajskim poslancem, in ne da bi bil gospod Vit o tem le besedice črhnil in mi povedal, kako je bila opravljena kneginja, kakov lišp je nosila gospa Hohenwartova, kakov gospodične soteške, leंबरške.“

„Tega si jaz vsega ne zapomnim,“ dejal je oni. „Lepo je bilo neizrečeno, vse se je svetilo in bliščalo in Vitovec je dejal, če bi mu grof dovolil, da bi pobral vse te nepotrebne dragocenosti, nabral bi zánje vojakov, da bi ž njimi tri nemške cesarje gual na Turško.“

V tem trenutji se začuje trobenta in pred hišo pridirja hlapec Vitov in mu pripelje konja. Vitez je vstal in Kornelija mu podá čelado in železne rokavice.

„Če pa padete v boji,“ reče za slovó Petacijus, „potem bodite brez skrbi: jaz Vam naredim na grob napis, kakeršnega bi se Simonides ne sramoval, da bo še pozni vnuk obstal pred njim in bral: Hic moriens peperit comiti patriaeque triumphum, Petacio lacrimas nomina magna mihi. In vprašal bo ne mara, kdo je bil ta Petacijus.“

Vitez zasede konja in odjaše. Spotoma pa se obrne na starega, čemernega hlapca Jarneja ter ga ošteje, zakaj ga ni počakal pri graških vratih, kakor mu je velel.

„Gospod,“ dejal je oni in pogнал konja, da sta prišla vštric, „kaj bom jaz tam čakal, da naju bodo obirale babe, ki po vódo hodijo! Ali me ni že hlapec nadkonjarja Rožekarja vprašal, kje ste? Latinski se učite pri učitelji, sem dejal, in menite, da mi je verjel? Za meče sva prijela in ves krvav je bil, predno sem ga k temu prisilil. Bog mi odpusti grehe, ki jih moram delati za Vas. Oj, gospod, ženskih in igre in pijače se ne more človek nikoli dosti ogibati. Vi pa le vedno silite v pregreho.“

„Oj, ti hinavec!“ zavrnil je vitez svojega mentorja, čegar robotost ga je nekoliko jezila, nekoliko kratkočasila; „ali ni dekle moja nevesta?“

„Tem slabše!“ jezil se je oni. „Nisem se zastonj bal, da boste izpodrinili kacega krojača ali čevljarja. Ampak jaz taki grajski gospé ne bom služil, nikdar! Rečem pa: veselil sem se, da Vam bodem na stare svoje dni pestoval otroke in učil jih samóstrel próžiti in pušice nasajati. No, vidi se, da bodo zagrabili rajši za grablje in motiko. Zatorej toliko že danes: kadar boste pisali pismo, dali boste tudi meni slovó.“

„Doboš je, kadar hočeš, in če prav danes. Jaz te ne držim.“

„Vem, da ne,“ tarna oni, „ker ste do konca zaslepljeni, in če se Vas Bog ne usmili po mojih molitvah, nesrečnega boste storili mene in sebe, in jaz sem pri vsem tem popolnoma nelolžen. Zatorej le po pameti, gospod milostivi, le po pameti!“

Med takimi dobrimi nauki sta došla tropo konjikov, ki se je pomikala proti Žalcu, in krepostni Jarnej se je ločil od gospoda svojega.

Gospodična Kornelija pa je gledala brezskrbno skozi okno, kako so se ulice oživljale. Meščanje vsakovrstno oboroženi so se zbirali v

gruče, ogledovali in poskušali svoje orožje, pomenkovali se in šalili. Marsikateri pogled se je obrnil proti oknu, in marsikateremu mladeniču je glavo povzdignila misel, da ga morebiti gleda svetlo oko plavolase deklice. Domišljavi gospod Mavroh je zaupljivo namignil z očmi in z najljubeznivejšim svojim smehljanjem priklonil se tako vsiljivo, da je deklica zbežala od okna. Petacijus pa je preganjal svojega Pegaza po sobi gori in doli, zdaj sédel na klop, zdaj pogledal v debelo knjigo in štel na prstih stihe. Ura na pesek, ki je stala v bogato izrezanem okvirji, bila je že skoro potekla, in magister je vprašal, kje je Polona.

„Tetka?“ dejala je deklica. „Ta je šla v cerkev. Toda takoj mora priti. Pogledam skozi okno, če že gre.“

Ta hip pa vstopi Polona, sestra Petacijeva, ki je po smrti njegove žene gospodinjala mu v hiši.

„Že zopet pri oknu?“ karala je Kornelijo, obešaje vélik molek na steno, „v spotiko pametnim ljudem in vzpodbudo brezbožnim! — Glej ga, krojača Mavroha, kako stoji razkoračen in napihnen kakor lucifer, ves v trakovih, da vihrajo okrog njega kakor lasje kralja Absalona, in hlače ima ohlapne in široke, da bi tri plašče naredil iz njih, prava mreža nastavljena nedolžnim očem, kakor so rekli pater Anzelm. In kako mu štrlé oči sem proti oknu. Mesec dnij še ni, kar je pokopal pridno ženo in že gleda po drugih.“

„Polona, Polona!“ tolaži Petacijus, „kar se tiče Absalona, moraš vedeti, da ni bil še kralj in krojača Mavroha ne smeš primerjati z luciferjem, in če se zdaj po ženskih ozira, bolje je, kakor če bi se bil prej.“

„Le zagovarjaj ga, le, in nosi se nad mano, ko si že pozabil, kaj so dejali ranjca mati na smrtni postelji. Ali niso rekli, da v miru živita in ljubita se med sabo? Oh, o pravem času jih je Bog s tega sveta poklical, predno bi bili morali to ućakati. — In ti, neumnica mlečnozoba, pripravljaj se, da boš vredna žena gospoda Vita Lazarja, ki je pošten in moder mož, kakor je bil sveti njegov patron, ne pa taka nećimernost in gizdavost kakor ta krojač.“

„Oh, teta, kako ste hudi!“ smeje se deklica, „toda gospod Mavroh mora vendar imeti najlepšo obleko, ker si jo dela sam; in on s tem tudi ljudi k sebi vabi.“

Polona bi bila gotovo primerno odgovorila taki posvetni opazki, a pozvónilo je v cerkvi in hitela je zopet snet svoj molek.

„Nikamor mi ne hodi, Polona,“ opominal je Petacij; „večerjo bo treba kuhati.“

„Bog je prvi!“ dejala je ona in ruto si zavezujé dirjala v cerkev.

(Dalje prihodnjič.)

Desna roka kralja, gospodarja,
 In pobrátim turskega cesárja:
 Teharjáne poplemenitújem,
 V plémski stan vse častni povišujem —
 Ali kakor se po naše reče —
 Modra krí po žilah naj jim teče!
 V grbu dvoje zvezd jim svéti jasnih
 Za spoménik nje očij prekrasnih,
 Zvezd srebernih dvoje v grbu svéti
 Za spoménik lépi Margareti,

Ki je kriva, da vam plémstvo dá se
 Za sedaj in za vse večne čase.“

Gleda Ureh starejšine srénjske . . .
 Ej, prejáke so pestí slovénske!
 Tiho séde, s čela pot obriše,
 S svojo rôko pismo jim podpiše,
 Podpisavši — jo domóv popiše.

Teharjánje pa, junaki zviti,
 Dan denašnji še so plemeniti.

Gorázd.

Vélíki grof.

Zgodovinski roman.

Spisal Dr. Fr. Detela.

(Dalje.)

Vitez Vit Lazar pa je jezdil s kakimi šestdesetimi kónjiki, oboženimi s sulicami, meči in nekoliko z nerodnimi težkimi puškami. Na desni mu je jezdil poveljnik te čete, grofov „general“ Jan Vitovec. Brez vsega lepotičja je bila oprava čokatega moža; preprosta železna kapa z močnim grebenom mu je krila glavo in del širocega obraza, iz katerega je bliskalo pod štrlečimi rujavimi obrvmi dvoje majhnih sivih očij. Visok je bil poleg njega videti njegov poročnik, Vit Lazar, in svetel njegov oklop in bliščeča čelada z dolgim vihrajočim čopom je temnil popolnoma neznatno vnanjost Vitovčevo.

„Oh, če bi bil grof že tu z vojaki,“ dejal je po dolgem molku Vit Lazar, „potem bi pač izmed teh štiri sto kónjikov, ali koliko se jih že bliža, malo se vrnilo; a do cesarja ne bi prišel nobeden.“

„Vsi bi prišli,“ odgovoril je Vitovec, „ker bi šli čez Koroško, a ne tod. Da je grof z doma, to jim je tako dobro znano kakor nama.“

„Ali ne bomo pognali kónj?“ meni čez nekaj časa zopet Lazar.

„Ne; trdo jih bomo še rabili. Poročilo smo vzprejeli nenadoma in pozno, in delj ne gremo kakor do Žalca.“

Po cesti sem pa je pridrla tropa ljudij in živine, ki je bežala pred sovražniki.

„Cesto zastavite!“ vpil je Vitovec svojim jezdecem; „ljudje in živina, vse nazaj, od koder so prišli!“

Lazar pa je pogledal svojega poveljnika, češ, kaj to pomeni. Ko pa so konjiki z nekoliko trdom in mnogim kričanjem in pretenjem obrnili zbegano ljudstvo in gnali je nazaj proti Žalcu, razlagal je Vitovec svoj namen, ljudi prisiliti, da bodo sami branili svoje imetje.

„Za svoje življenje se kmet ne bori,“ dejal je, „za živino pa, in če bo tem našim prijateljem v širokih klobukih in kosmatih kapah šlo za krave in vole, bíli se bodo kakor besi.“

Med krikom in vikom je bila prišla karavana v trg, kjer je bila zmešnjava do vrha prikipela. Vitovec je izdrl dolgi meč in razdelil s svojim žrebcem vpijočo in jokajočo gnečo. Oster njegov glas je prevpil hrup in vrišč in vsa množica je poslušala zapovedujoče besede. Ko se je napravil mir in red, ukazal je najprvej cesto onostran trga zapreti. S hlodi, koli, težkimi vozovi in drugim poljskim orodjem je bil kmalu zastavljen vhod. Kar je bilo posode, morali so jo prebivalci napolniti z vodo, nastaviti se po slamnatih strehah, da pogasé ogenj, kjer bi se pokazal, in pripravljeni biti s kamenjem in cepci in vilami na napad. Najčvrstejše pa, ki so nosili tudi meče, odbral je Vitovec za podpore svojim vojakom. Ti so bili razsedli konje, razpostavili majhno število pušek, nasuli smodníka na zapalne luknje in s tlečimi luntami pričakovali sovražnika, ki se je bližal. Prah se je vzdigoval po cesti in peket konjskih kopit in žvenket orožja se je čul vedno glasneje. Tu in tam se je zabliskalo iz črne megle; a predno se je krdelo toliko približalo, da bi bil mogel Vitovec z vspehom streljati, ustavili so se kónjiki. Z dvema tróbcema je prijezdil vitez proti zagraji in dal znamenje, da hoče govoriti. Vse je umolknilo, vitez pa je terjal v imeni cesarjevem prosto pot in prijazen vzprejem.

„Kako se imenuje vaš cesar?“ ogласi se Vitovec izza vozá.

„Friderik IV., po božji milosti maziljeni vladár svetega rimskega cesarstva.“

„Naš cesar po božji milosti se imenuje grof Ureh,“ odvrne Vitovec, „in če ne prihajate v tega imeni, ne pojdete skozi Žalec.“

Jezdecí so se bili vrnili in polovica sovražnikov je stopila s konj in peš napadla Vitovčevo trdnjavo. Grozno so zagrmel puške, ko so se bili približali na kacih petdeset korakov, in najmenj polovica bi jih bila morala pasti, da je bil učinek jednak ropotu. Toda tedanje puške napravljale so več strahu kakor škode, in ko se je dim razkadir, ležala sta dva sovražnika, nekaj pa je bilo ranjenih. Drugi pa so počeli lezti čez ograjo in trd boj se je vnel ob vozeh. Vpitje in kletev mešala se je z otlimi udarci na čelade in oklope, iz zadnjih vrst pa je letelo kamenje in pušice na bojevnike. Jeden del sovražnikov je izkušal ob straneh prodreti v trg ali pa zapaliti lešene hiše. Pušice, ovite z osmo-

ljenim in gorečim tuljem, užgale so tu in tam kako streho, toda priprave Vitovčeve so se izkazale dobro in vsak plamen je bil hitro pogšen. Med bojem je izginil kmetom bojni strah in videvši, da sovražniki nič ne opravijo, postajali so drzoviti in marsikacega jezdeca je le hiter konj rešil iz njih rok. Že so sovražniki omagovali, ko zadene Vitovca pušica v rame, da mu omahne desnica z mečem.

„Gospod Lazar, nadaljujte Vi, jaz imam za danes dosti,“ dejal je in stopil iz vrste. Lazar pa je branil vhod sovražnikom, ki so z veselim krikom pozdravili odstop Vitovčev. A kmalu so uvideli, da ima namestnik tudi težko roko in da ne opravijo ničesa. Popustivši mrtve in težko ranjene, zasedejo konje in obrnejo se v stran čez polje. Lazar je bil na to že pripravljen in s spočitimi svojimi konji je došel kmalu spehanega sovražnika, ki se je med vednim bojem počasi pomikal dalje in zastonj branil, da ne bi bil Lazar zdaj tu zdaj tam od glavne čete odrezal kakega oddelka in ga razkropil ali ujel. Pozno v noč je trajala gonja in izmed ponosnega krdela, ki je zapustilo deželo kranjsko, prestopilo jih je malo severno mejo grofije celjske. Da ne bi bil sovražnik kake posamezne kočje požgal, to se ni dalo ubraniti; a oropati in požgati ni mogel nobene vasi, nobenega gradú.

III.

Blizu ceste, ki drži od Vojnika proti Konjicam, stali so istega dne zvečer kraj gozda trije možje in očividno koga pričakovali; kajti dva sta gledala po cesti doli proti Celju in napenjala svoje oči, tretji pa je držal in krotil nemirne konje. Kopja so jim bila naslonjena na drevo in železne kape so ležale po tleh.

„Jošt, kaj to pomeni?“ izpregovori najmlajši, kateremu se je po orožji in po obnašanji poznalo, da je poveljnik.

„Gospod Viljem, ne bo jih,“ odgovori póstaren možiček rudečega, miroljubnega obraza, ki je vedno popravljal in premikal svojo usnjato, na ramenih in prsih z železom obito kamižolo. „Povem Vam, da jih ne bo. Jaz poznam človeško natoro in po mojem mnenji se mudé v Žalci. Od tam pa jih do jutri ne prežene nobena druga reč, kakor če bi prišla novica, da je Ureh blizu. Ta bi jih pregnal kakor skopec vrabce. Če bi vino pošlo, no, to jih ne mara tudi spravi na noge, kakor se je meni primerilo lani, ko sem šel na božjo pot.“

Topot konjskih kopit je pretrgal to prerokovanje. Viljem je dejal roko na čelo in pazno gledal na prihajajoče jezdece. „Naši niso; samó pet jih je,“ dejal je, pobral čelado in vsi trije so se spustili v zložen dir po cesti. Pet kónjиков je dohajalo; dva spredaj in trije nekoliko

za njima. Konji so bili videti spehani, kajti zastonj so jih jezdecí pri-ganjali.

„To je beg!“ vzkliknil je Viljem, „poglej, Jošt, oni trije jezdecí imajo sulice nastavljene in preganjajo prva dva. Trije zoper dva; mi moramo pomagati.“

„Ali da bi se v tuje reči vtikali?“ povpraševal je Jošt. Toda Viljem je že zapovedal, da jih je treba ustaviti, kdo so in kaj hočejo.

„Celjani so, Vitovčevi kónjiki,“ dejal je hlapec, in Viljem je ukazal, naj on ustavi jezdeca na desni, Jošt levega, srednjega pa bode sam vzel náse. Joštu pa je vroče prihajalo in konj mu je šel vse prehitro. „Kaj pa, če nas kdo napade od zadaj?“ mislil je. „Dober vojskovodja se mora na to tudi ozirati, in tak dober vojskovodja bodem zdaj jaz.“ Rekši je pridržal konja in postavil se hlapcu Luki za hrbet.

„Jošt, Jošt!“ kliče Viljem, „ali nimaš nič časti v sebi?“

„Oh, gospod Viljem,“ vzdihuje oni, „kaj marate, ko ste mladí! Če Vas oni prokleti Celjan raz konja vrže, poberete se, pa je dobro. A jaz si bom polomil vse, roke, noge in hrbet, Bog nas varuj! Tudi nečem jaz, da bi me kdo umoril kakor kacega razbojnika ali psa, ampak krščansko smrt hočem storiti, v postelji, prejemši sv. zakra-mente. Za tisto slavno smrt pa meni ni nič; in kako bodo stare babe za máno govorile, to mi je vse jedno.“ Ona dva sta izpodbodla konja v dir in živinče gospoda Jošta, mnogo častilakomnejše od svojega jez-deca, ni se dalo več brzdati in na jedenkrat je bilo z onimi v jedni vrsti.

„Bog mi bodi zdaj-le milostiv!“ zamrmral je Jošt v svoji stiski, naménil s kopjem in zamižal. „Če me rešiš, sveti patron, nikoli več ne bom vina —“

„Že bežé!“ zavpil je v tem trenutji Viljem.

„Bog bodi zahvaljen, da se nisem prenaglil,“ dejal je tiho Jošt in vpil na ves glas „hurá, hurá!“

Ona dva pa, ki sta bežala pred Celjani, ustavila sta se in prvi, ki je odprl čelado in pokazal našim znancem mlad obraz, kateremu bi prisodil človek kacih šestnajst let, vprašal je, komu se ima zahvaliti za rešitev.

„Jaz sem Viljem, sin viteza Viguleja z Vranjega Brda, ki je ba-rona Ungnada vazál.“

„Oh, gotovo čakate naše vojske,“ reče mladenič žalostno. „Za-stonj, gospod Viljem, razkropljena je na vse strani; in da Janeza Un-gnada sin ni ujet, to je le Vaša zasluga.“

Ko pa je Viljem to slišal, skočil je urno s konja, odkril se in spoštljivo pozdravil mladeniča, ki mu je prijateljski stisnil roko. Vesel

in žalosten je peljal imenitnega svojega gosta, mladega Krištofa Ungnada, na očetov dom, na Vranje Brdo, kake pol ure od Vojnika.

V veliki staroverski dvorani, olepšani z orožjem in jelenjimi rogovi, gostil je rešenca in rešitelje stari gospod Vigulej. Pri jedni mizi je sedela po stari navadi vsa družina: med graščinskim gospodom in sinom Viljemom na častnem mestu Krištof Ungnad, temu najbliže, a vendar precèj daleč stráni gospodinja, stara gospodična Radegunda.

„Prav ste sam poročili, gospod Vigulej,“ dejal je mladi Ungnad, „da grofa Urha ni doma in da ima Vitovec le kacih petdeset kónj pri sebi, toda teh nam je bilo dosti in zdaj obžalujemo, da se nismo držali Vašega sveta in si ne izbrali druge poti. A ko smo imeli Vranjsko za sabo, kjer bi se nam bila najlaže pot zabranila, postali smo ošabni. Blizu sto móž smo izgubili, mnogo več pa se jih je razkropilo na vse strani.“

Mladenič je jel pripovedovati svoje dogodke, okroglo oko starega gospoda pa se je bojaželjno bliskalo in sivkaste obrvi so se prekrizale kakor trnjev plot. Kadar je v pripovedki kakov Celjan padel, zvrnil je kupico vina, in dve, ko je čul, da je Vitovec ranjen; za vsako nezgodo svojih prijateljev pa je našel prikladno kletev. Kadar pa je gospod zaklel, umolknil je mladenič v svojem pripovedovanji in ga pomenljivo pogledal, toda to gospoda Viguleja v njegovem delovanji nikakor ni motilo.

„Ne zamerite, jaz sem ud neke čestite bratovščine,“ pravi napósled mladenič in pokaže malo svinčeno podobico, ki mu je visela na vratu in predstavljala sv. Krištofa.

„Torej se je res vsa Vaša rodovina zapisala sv. Krištofu in odpovedala vinu?“

„Res,“ pritrди mladenič. „Kdor je v naši bratovščini, ne sme na jednem sedeži več izpiti kakor jedno kupico vina in nikdar ne kleti. Če se spozabi, plača po jeden goldinar v društveno blagajnico, ravno tako, če svojim ljudem ne brani teh pregreh in če v družčinah ne zastopa moško svojih načel.“

„Vraga, gospod Krištof,“ meni Vigulej, „to bi mi bili morali prej povedati; jaz bi Vam bil kmalu vzel vse imetje. Gotovo ni dolgo tega, kar ste se vpisali, ker ste tako natančni. V mojem času se je bila napravila bratovščina Matere božje in vsak ud se je tudi zavezal ne piti, ne kleti čez mero. Nekaj dnij smo se trdo držali. Potlej smo pa začeli mero vekšati in pravila izpreminjati, dokler nismo prišli do spoznanja, da je človek slaba stvar in da ne more nič tako, kakor bi rad. Toda lepa navada je to, kdor se more zdrževati,“ dejal je Vi-

gulej in izpraznil kupico, „in kako koristna. Petnajst let je tega, kar sem šel jaz na tursko vojsko. Moj sosed je sem ter tja po mojem posestvu zverino streljal. Jaz sem bil jezen, in ko ga dobim nekoč v gozdu, nisem prav dobro pogledal, ali je srnjak ali on, pa sem ga ustrelil. In naložili so mi za pokoro vojsko s Turkom na leto in dan. Oh, v kaki nevarnosti smo bili vedno zarad pijače in kako se je jezil Janez Hunjadi. Pijanega Turka, dejal je, pa treznega križevnika še nikdar ni videl. Toda brez zamere, gospod Krištof, tako huda ne more biti nobena bratovščina, da bi nam kupico zvrniti branila prvič na zdravje njegovega veličanstva cesarja Friderika in prelepe njegove soproge Lenore, in drugič na čast razsvetljenemu svetovalcu, mojemu gospodu, baronu Janezu Ungnadu.“

Naj bi bil mladi Krištof delj časa užival gostoljubnost gospoda Viguleja, Bog ve, če bi bil ostal zvest pravilom svoje bratovščine. Hudim izkušnjavam pa se je moral braniti tudi hlapec njegov Jurij. Točaj Jošt je bil prevzel skrb zanj in dobro vedoč, kaj terja grajska čast, prinesel mu je bil po večerji natihoma še vrč vina v spalnico.

„Prijatelj, kakor koli se imenujete,“ dejal je Jurij in povzdignil oči in zgrabil za vrč, „moj delež ni med pijanci in preklinjalci. Jaz pijem le, kolikor je prav.“

„Nekako toliko sem ga tudi prinesel,“ opomnil je Jošt.

„Vi torej mene, zmernega človeka silite, to vino izpiti?“

„Ho, prijatelj svetega Krištofa, ta vrč je za naju oba. Pijte, pa napijte meni!“ oglasil se je brzo Jošt, katerega so vznemirjale poželjive oči Jurjeve.

„Sila kola lomi,“ vzdihnil je oni. „Ti pa, sveti Krištof, zamíži in ne glej svojega hlapca, ki je v oblasti grešnikov.“

Jošt je moral hiteti, da je še kaj dobil. „I zakaj se pa vendar,“ vprašal je, „ta družba po sv. Krištofu imenuje?“

„Vrag vedi,“ odgovoril je Jurij, „menda zato, ker mi ravno tako po vodi brodimo, kakor svoje dni sveti Krištof, ko je ljudi čez Savo nosil.“

Dragi dan pa se je poslovil Krištof od gospoda Viguleja, naročivši mu, naj dobro pazi in pozvé, koliko vojaštva bode peljal grof Ureh sábo in kdaj li odrine. Viljem je spremil daleč mladeniča, in kakor so mlada srca zaupljiva in ne čutijo še toliko razločka v stánu in imetji prijateljska zveza je bila kmalu gotova in po vojski pride tudi Viljem, to se ve, na cesarski dvor.

Ko pa se je vračal Vranjebrdski proti domu, pripekalo je solnce tako hudo, da mu je prišel na misel Marko Muren, točaja Jošta brat,

ki je imel nad klancem med Vojnikom in Konjicami svojo krčmo. Nizka, a prostorna hiša je bila na dobrem glasu in še boljši léži. Grda in strma cesta je silila voznike, ki so vozili od Celja, Ljubljane, Trsta v Gradec in na Dunaj, pri krčmarji iskati priprege ali izposoditi si hlapca, da je zaviral. Posebna varna pota v tistih časih niso bila in dasi je bil Viljem žejen in lačen, kakor lehak mlad človek po dolgi poti, opreznosti vendar ni pustil v némar. Pred krčmo je stala vrsta vóz in videti je bilo, da se vozniki odpravljajo. Z biči v rokah so stali v živem razgovoru ali pa hodili okrog konj in blaga. Kraj ceste pa je stalo kacih deset móž, oboroženih s samóstreli in meči, ki so si marljivo podajali vrč vina iz rok v roke. Po znamenjih je spoznal Viljem, da so Celjani in umaknil se nekoliko v gozd. Ko so pa vozniki pognali, razvrstili so se strelci pred vozovi in za njimi. Taka spremstva so si morali najemati vozniki za brambo imetka in življenja. Viljem pa je nadaljeval svojo pot in oddal pred krčmo konja hlapcu. V sobi Marka Murna sta se mudila še dva moža. Jeden, jako mlad, čegar obraz bi se smel lep imenovati, da ni kazal tolike ošabnosti, sedèl je pri véliki mizi v kotu, čelo grbančil, jezno vihal rujave brke in hudo gledal v kupo, ki vendar ni bila prazna. Na širokem pasu je visel sila dolg meč in vojaška oprava se je podajala jako lepo bojevitemu obrazu. Drugi gost, bolj miroljubne vnanjosti, hodil je po sobi gori in doli, zdaj pogledal skozi okno, zdaj na vojaka pri mizi, češ, če se je že napil. Obleka je oznanjala imovitega moža in zdrav vsakdanji obraz dobrosrčno samosvest. Kratek meč se je bolj skrival kakor gledal iz pod žametovega telovnika, ki tudi pod vratom ni popolnoma zakrival svetle pletenine, v kateri bi zvedenec spoznal košuljico od žice.

„Plačano je vse,“ dejal je poslednji čokatemu možu, ki se je klical za Marka Murna. Zdaj je vstopil Viljem. Krčmar je urno snel kosmato kapo in se globoko priklonil, popotni trgovec je odzdravil pri-ljudno prišlecu; oni pri mizi pa je leno povzdignil svoje očí in prestavil hrupno svoj meč.

„Bog žívi grofa Urha!“ dejal je oblastno, postavil kupico konec mize in pogledal po stráni Viljema, ki je mirno čakal, da mu postrež-ljivost Murnova donese jedí in pijače.

„Smrt Urhovim sovražnikom!“ zadrl se je rohné zopet in meril Viljema od nog do glave. Viljem se ni zmenil. A mož izvleče počasi svoj dolgi meč in položivši ga po mizi, podpre glavo na jedno roko, z drugo pa pokaže na kupico: „Mladenič, tu notri so ostanki neke pijače, kateri Marko Muren iz gotovih razlogov vino pravi; jaz sem se zarotil pri svojem patronu, sv. Boštjanu, da kdor prvi pride v našo družčino,

mora piti na zdravje slavnega in mogočnega gospoda, ki je srečen, da ima obilo tako zvestih služabnikov, kakor je malenkost moja. Torej, gospod, če ste kaj kristjana, ne boste dopustili, da bi jaz besedo snedel svojemu patronu, svetemu Boštjanu.“

„Velja li to meni?“ vpraša Viljem in oči se mu zatemné.

„Vidi se,“ odgovori oni mirno, „da niste vajeni tako uljudnega odgovora in da slušate le bolj na palico. Ako se nečete z nožnico mojega meča seznaniti, po konci! Bog živi grofa Urha!“

„Vrag ga vzemi!“ zakriči Viljem, izdere svoj meč, prevrne ponujeno kupico z mize in udari sploskoma vojaka po plečih.

„Hu, vražja kri!“ vpil je Boštjan in vzdignil z obema rokama težko orožje. A predno je zamahnil, priskočil je trgovec, zgrabil ga za roke in odločno ga opomnil, naj miruje. Od druge strani pa je krčmar vlekel Viljema strani in prosil ga in prigovarjal mu, naj se usmili poštene njegove krčme, kjer se še nikdar ni kri prelivala in ki je dozdej pri duhovski in deželski gosposki bila na tako dobrem glasu.

„Dobro,“ dejal je Viljem popolnoma miren. „Slišite Vi, ki Vas tako srbi koža, pojdite z mano par korakov od hiše; tam Vam dam odgovor na Vaše zabavljanje.“

Popotni mož, ki je komaj krotil divjega človeka, izpustil ga je na te besede in menil, če že hoče na vsak način boj, naj ide z gospodom; a hitro, ker on neče več čakati.

Boštjana pa je minula nekako jeza in bojaželjnost.

„Jaz bom hodil z Vami, da!“ dejal je zaničljivo, obrisal meč ob kup vreč na klopi in sunil ga v nožnico.

„Potem Vas bo pa moj bič učil spodobnosti!“ vzkliknil je Viljem in zopet je imel krčmar mnogo posla ustaviti prepir.

„Ali greva?“ dejal je čemerno Boštjan trgovcu. Krčmar ja je spremil na cesto, kjer sta imela konje privezane in Boštjan je zagotavljal jako moško smehljajočemu tovarišu, da bi bil on že pokazal temu mlečnozobemu mladiču, da ga ni zadržaval pomislek, da bi ne mara onečastil svoje orožje z njegovo krvjo, kajti tujec zdi se mu kak rokodelec.

„Dober plemenitaš je,“ vtakne se sitni Muren vmes, „Viljem, sin vranjebriškega graščaka.“

„No, vidite, da nisva jednakega rodú!“ dejal je Boštjan in odjezdil s tujcem. „Hvala Bogu in sv. Boštjanu, jaz sem sin poštenih meščanskih ljudi in kar nič mi ni za plemeniti rod in blazne prednike, ki ne zapuščajo vnukom družega kot dolgé.“ —

Krčmar pa si je mel roke in se zahvaljeval Viljemu, da je Boštjana spokoril. „Ta zver prežene mi vse goste,“ tožil je, „kadar začne razgrajati po hiši.“

„Torej ga že poznate?“

„Kakor slab denar. Mlad frkovec je bil že pri vojaki in zdaj zapoveduje desetim možem in kaporal mu pravijo. Tega trgovca od Bistrice sem spramlja, jaz sem ga malo razjezil, ker nisem hotel starih njegovih dolgov računu trgovčevemu prišteti. Ošaben je pa zato, ker je baje starega grofa postranski sin.“ —

„Dobro srečo, boter Muren!“ pozdravil je zdaj nov gost krčmarja in podal mu roko. Krčmarica, njena hči Klara in nekaj družih žensk je priteklo za njim in mu poljubovalo roko.

„Klara, ne bodi tako abotna!“ branil se je mož spoštljivemu napadu in pogladil rudečelično deklico, ponos očeta Murna.

„Kar se spodobi, to mora biti, gospod pater Cahej,“ dejal je Muren in stresel novemu gostu roko tako ponižno, da se je videlo, v koliko čast si šteje ta zaupni pozdrav.

Okroglični, okroglooki in na okroglo ostriženi mož je bil oblečen po meniški; na vrvici mu je viselo po tedanji šegi poleg molka pisalo, in bukvice so gledale iz žepa.

„Predno govorim dalje, boter Muren, mérico boljšega!“ dejal je prijazno in se zleknil po klopi.

„Gospod Jožef Medved, če se ne motim?“ obrne se do njega Viljem.

„Oh, na moje srce, Viljem!“ vzklikne menih in objame spoznanega prijatelja, ki mu srečo vošči, če je res že pater.

„Oh, ljudje vedno huje sodijo,“ smeje se oni.

Ko pa je krčmar prinesel vina, spravi se zopet v prejšnji domači položaj, nagne glavo in postavi na pol prazno kupico zopet na mizo.

„Boter Muren,“ pokliče zopet, „prinesite mi še jedno kupo te pijače, da ne bodem čakal, ko bo ta prazna.“ Viljem pa ga je jel izpraševati, odkod prihaja in kam je namenjen.

„Moja pot pelje naravnost iz Gornjega Gradu, od čestitljivih očetov benediktincev; toda kam, tega še ne vem,“ dejal je brezskrbno. „Ti ne verjameš, prijatelj, da je moja celica tam tako ozka, da so mi oči in noge vedno ven gledale. He, boter, koliko časa se že veselite na mojo novo mašo?“

„O kako dolgo že, gospod Cahej! In v nedeljo sva imela z očetom Medvedom ravno novo mašo tudi v mislih, pa je rekel mož, kakor moj pastir, ki bi imel tepen biti: da bi bilo le že vse v kraji!“

„Boter, Vi meni menj zaupate kakor praznemu žepu. Toda jaz dobro vem, koliko veder ste mi namenili za tisti veseli dan, in kaj pravite, če bi ga danes malo potegnila na tisti račun?“

„Da bi le ne bil medvedov, gospod Cahej,“ praskal se je Muren za ušesi.

„Boter, Vi vedno pogodite, kakor vinjen voznik. Škoda da znate tako malo latinski in ne veste, kaj se pravi: cucullus non facit monachum. Toda kaj bi dejali, če bi jaz zdajci svojo kuto slekel?“

„Vroč dan je, zunaj samostana ste, in če niste, kakor si bodi nánjo navezani, kar doli z njo.“

„In če bi jo potem obesil na kol?“

Marko Muren je malo pomislil in bistro pogledal Caheja, ki se je pa tako sladko in pomenljivo smijal, da je bila moževa sodba kmalu gotova.

„Dejal bi, da ste izgubili pamet,“ odgovoril mu je.

„Kaj bi pa moj oče dejal?“

„Palico bi vzel in Vam jo strkal.“

„Oh, boter, kako dobro Vi poznate očeta mojega! Zatorej bi Vas jaz prosil, molčite pred njim, in ne govorite nepotrebnih besedij, da ne boste odgovora dajali. Jaz sem se ločil od samostana kakor sveti očak Abraham od sitnega Lota.“

Krčmar je kar strmел in odpiral oči. „Ni mogoče!“ dejal je počasi. „In zakaj?“

„Zakaj?“ povzame Cahej. „Kot krčmar Vi dobro veste, da se vsako vino ne vzame z vodo: tako se tudi s samostanom vsakdo ne sprijazni, kakor se na priliko Jožef Medved ni.“

„Veš kaj,“ dejal je zdaj krčmar, „jaz ti bom naravnost govoril, ker te že kot páglavca od mladih nog poznam. Tebi se meša!“

„O mešanji Vi ne bi smeli govoriti, bcter,“ zasmеje se Cahej; „to vinu škoduje.“

Krčmar je bil pa zdaj že sit zabavljíc in kar na kratko mu je prepovedal, kakor sí bodi govoriti o vinu, katerega morebiti še plačal ne bode.

„Bog ve, da Vas slutnja Vaša ne bo zmotila, boter,“ dejal je Cahej in začel pripovedovati, kako žalostno se je končal nadepolni njegov novicijat v samostanu. Novega opata so imeli voliti gornjegrajski patri in živahno se je delovalo zlasti od strani mlajših na to, da pride dobrovoljček na krmilo. Da ni bil Cahej še novinec, ne mara bi bili njega volili; a tudi tako ni bilo težko, pripravnega tovariša izbrati. Toda čast izpreminja ljudi, in komaj je nastopil izvoljenec svoje mesto, napel

je vajeti samostanske discipline v veliko jezo osupnenih tovarišev, ki so mu po vseh pravilih odpovedali pokorščino. Upor se je pričel in na čelu mu je stal podvzetni sin Medvedov iz Bistrice. Opat pa se je obrnil do samostanskega váruha, grofa celjskega, in nekega lepega dné prijezdi gospod Jan Vitovec s peterimi kónjiki in vstaje je bil konec. Dva moža sta ostala za posadko in pričelo se je preiskovanje, katerega nedolžna žrtev, da rabimo Cahejev izraz, je postal Medvedov sin.

„Kaj boš pa zdaj, Jože?“ vpraša ošabno krčmar; „ali boš zopet očetove krave pasel?“

„Oh, boter,“ smeje se oni, „Vi gotovo norce brijete z mano, da bi se odškodovali za to vince; toda prosim Vas, imenujte me rajši Caheja; vaju sem tega imena in podá se mi. Sicer se pa záme nikar ne bojte: v dveh dneh sem v Gradci in tam me čaka sreča.“

„Če si še tako pogumen,“ dejal je zdaj Viljem, „kakor si bil pred desetimi leti, ko sva magistra Petacija jezila in hčerki njegovi nagajala, rekel bi ti: pojdi z mano. Dobrega meča in spretnega strélca potrebujemo.“

„Toda s čim si pa gasite gori žejo?“ —

Viljem se je začel smijati, Marko Muren pa si ni mogel kaj, da ne bi opomnil Caheja, kako mu je on vedno pridigoval, naj se varuje vina, ki je najhujši sovražnik mladim ljudem.

„Res je to, boter ljubi,“ vzdihne oni, „in zato sem jaz tega sovražnika preganjal in pokončeval, kjer koli sem ga dobil.“

Konec govorjenja pa je bil ta, da se je Cahej — storimo mu to ljubav in imenujmo ga s tem imenom — odločil ostati za nekaj časa na Vranjem Brdu. Ko pa sta se prijatelja odpravljala, omenila je gospodinja, da misli kmalu Klaro na grad dati k strijcu Joštu, da se pri gospodični Radegundi tega in onega naučí in da pride izpod nog razposajenemu vojaštvu, katero jim je pričakovati.

„Da se torej kmalu vidiva, Klara!“ dejal je Cahej in lovil jo za roko; a ni je ujel, in tudi oče Muren je menil, naj jo kar pri miru pustí.

IV.

Mi pa gremo z blagovoljnim bralcem zopet v Celje pogledat, kaj je novega. V tedanjih málinarskih ulicah je stala ponižna, spredaj ograjena hišica mečárja Vrbana. Da je imel mož v tako bojevitih časih dosti opraviti, to se razumeje, in od jutra do večera se je slišalo kovaško kládivo iz kovačnice. Ljudje hodijo ven in noter, izbirat si kacega morilnega orodja, ali pa nosijo popravljat kaj polomljenega. Marsikateri pa se ogne na dvorišči kovačnice in zavije na levo, kjer škripajoča vrata pot odpirajo v dolg in tesen mostovž, ki drží v sobo, ravno

za kovačnico ležečo. Največ prostora zadeluje v ti izbi velika omara s policami, na katerih je vse polno lončkov, zavitkov in družega posodja, kateremu še vsemu imena ne vemo. To je nekaka lekarna kovačice Mane, Vrbanove matere, ki sega z velikim vspehom v roko-delstvo doktorja Hajdingerja in ozdravljuje bolnike proti vsem pravilom zdravilskim. Vraže so bile takrat še mnogo razširjenejše kakor dan danes in celó v tako imenovanih znanstvenih krogih se je pripisovala velika moč pajkom, črvom, mišim in drugim, največ ostudnim živalim, ki so se morale v posebnem času loviti in na poseben način pripravljati. Da je dolga, suha Mana več znala, kakor bi dan danes kdo verjel, o tem je bil trdno prepričan naš znanec, krojač Mavroh, ki je pri mizi sedel in zvesto poslušal njene besede.

„To-le bo potolažilo hrepenenje Vašega srca,“ dejala je žena in izkušala prijazno skremžiti svoj obraz, čegar velike oči so mu dajale nekako sovjo podobo. Položila je na mizo podobico od rudečega in črnega voska, ki bi imela po njenih mislih predstavljati žensko osebo. „Tu je ukleneno srce Vaše izvoljenke in privezano za tri črne in tri rudeče niti. Z besedami, katere sem Vam zapisala, gospod Mavroh, vrzite to, ko se bo popolnoma noč storila, pred vrata, ki se Vašim željam ne odpirajo in ne da bi se ozrli, vlecite to čarobno podobo za sabo in deklica, katero imate v mislih, šla bo za Vami, kamor boste hoteli. Toda, gospod Mavroh, ali ste mi pravih njenih lās prinesli? Kajti,“ dejala je z žarečimi očmi, ko je Mavroh pritrdil, „če so v vosku lasje koga družega človeka iz tiste hiše, ta bode prišel za Vami, kamor boste vlekli ta mikrokozem. Ha, ha, ha!“ počela se je smijati, „meni so tudi znane tiste latinske besede, s katerimi Hajdinger slepi ljudi.“

Mavroh je skrbno zavil čaravne darove, stisnil Mani nekaj denarja v roko in odšel. Za njim pa je prišel vojak, hlapec nadkonjárja Rožekarja, po mazil za svojo rano; in ko je to dobil, vprašal je še, če ima morebiti kakov pomoček za bojnega petelina, ki se njegovemu gospodu zdi premalo hud. „Hi, hi,“ nasmijala se je žena in izvlekla trdo zavezan lonček. „S tem-le mu namažite kremplje in vsacega petelina bo premagal.“ — Prišli so bolniki po zdravil; prišli vojaki po sredstev zoper meč in kroglo. Vsem je postregla Mana in dajala jim vrčice s čudodelno robo napolnjene, skrivnostnimi črkami opisane. In prišla je tudi Petacijeva Polona in sedla kakor stara znanka Mani nasproti.

„Kako je z Vašo svatbo?“ vprašala je Mana; „ali je Kornelija že pri volji?“

„Jaz ne razumejem dekleta,“ odgovorila je ona. „Tak visok gospod je Vit Lazar in tako modrih besedij, pa ga nič kaj ne mara. Dokler

ga ni blizu, hvaliva ga obe; kakor pa pride, takoj se ga naveliča. Vrhu tega je začel zdaj Mavroh za njo gledati.“

„Ti grdobi se mora posvetiti!“ dejala je Mana in povedala, kaj je omenjeni svetovalec od nje hotel in dobil. „Glej torej, da se zakon kmalu sklene in če dobí Lazar Kornelijo, vzame tebe ne mara njegov Jarnej, ki je že zopet vprašal po tebi.“

„Naj bode, kakor je božja volja,“ vzdihnila je Polona in vprašala odhajaje, kako je Jarnej prav za prav rekel.

Zdaj pa prirožlja z mogočnim svojim mečem junaški naš Boštjan, vrže z velikim ropotom železno kapo na mizo, sebe na stol in podpre s komolcem glavo. „Oj, dragi, ljubi Boštjan moj,“ vzkliknila je Mana in objemala junaka, kateremu se je to sitno zdelo; „da si le vendar zopet prišel. Kaj ne, denar ti je že pošel, Boštjan? Oj, tvoja mati pozna dobro vse težave mladih ljudi. Toda le čakaj; v dveh mesecih sem si že toliko prihranila, da bode za nekaj dnij. Glej, sinko!“

„Veste kaj?“ dejal je oni leno, in mirno spravil denar v veliki svoj žep; „kadar bo kak človek blizu, pustite me v miru s tistim: moj sin, moj sin! Naredite se, kakor bi me nič ne poznali. To mi bo najljubše. Kajti le preudarite: jaz stojim v družčini s kakim Vitovcem ali doktorjem Lenartom ali Rožekarjem, pa pride kaka taka starca, pa pravi: moj sin. To vendar ne gre!“

In žena je pokimala, da to ne gre.

„In ta umazanec v kovačnici,“ hudoval se je Boštjan, „s tistim potlačenim nosom, nagovori me tudi jedenkrat kar meni nič tebi nič za brata, da me je bilo prav sram. Prav sram, pravim Vam.“

Mana ga je zagotovila, da ošteje Vrbanu, ki ne ve, kaj se spodobi, in veselila se, da Boštjana zopet vidi.

V tem pa je prišel ali bolje rečeno priplazil se nov gost. Pazno se je ozrl po sobi in s tankim glasom vprašal, če se dajo duri zakleniti. Mana je hitela izpolnit mu željo, tujec pa je s sladkim smehljanjem podal roko Boštjanu, ki mu je stopil naproti. Poleg krepkega, marcijalnega vojaka se je videl oni še neznatnejši in bledejši. Boštjan se je držal, da se je bilo bati, češ, saj pade vznak, oni pa, da pade na zobé, a nemirno oko Boštjanovo se je povесilo pod presunljivim pogledom preprijaznega moža.

„Ni se Vam torej posrečilo?“ vprašal je in mignil vojaku, naj zopet séde.

„Žalibog!“ odvrnil je oni; „jaz sem pač premalo ustvarjen za take naklepe in zvijače. Z oči v oči postavite mi nasprotnika, jednega ali tudi dva!“ Boštjan je udaril ob mečev roč. „Toda, zavratno koga

napasti me je kar nekako sram. Na samem ga tudi nisem mogel zasačiti. Konja ima boljšega od mene in vedno je bil za petami mojim strelcem.“

„Ali bi se ga Vi upali v mestu napasti?“ dejal je oni po kratkem premišljevanji.

„Upal!“ zasmije se oni porogljivo. „Naš grof ne vpraša nič, upal, ali ne upal. Če treba, planemo na dvakrat, trikrat ali štirikrat tako močnega sovražnika; in kako trde so hrvaške, ogerske in kranjske buče, to moj meč dobro ve. Da Vi tako vprašujete, ne zamerim Vam, ker me ne poznate, a pozvedite malo, kako se o meni govori!“

In Mana, ki je kar zamaknena gledala in poslušala Boštjana, potrdila je, da je on najsrčnejši junak celjske vojske.

„In za vso to hrabrost niste postali več kot kaporal?“ vpraša oni prijazno.

Boštjan pa je zaklel in mrmral o nehvaležnosti in zavisti.

„A če mi izpolnite, o čemer sva govorila, in prinesete pisma, katera trgovec nosi sabo, dobite od barona Eizingerja, najbogatejšega veljaka na Avstrijskem, par tisoč goldinarjev ali pa kot vazal njegov trden grad. Naš gospod se ne ozira nič na rodovino, ampak le na zaslugе. On sam je bil od začetka le préprost plemenitaš.“

„Kakor jaz,“ dejal je poluglasno Boštjan in nekoliko časa premišljeval; napósled je pritrdil, a zahteval, da se mu obljuba dá pismeno.

Ko je oni vse obljubil, zamislil se je vojak zopet.

„Ampak,“ izpregovoril je, „ta trgovec Filip nosi vedno oklòp in zna menda svoj meč ravno tako sukati kakor svoj vatel. To mu se ve da ne bode pomagalo nič, če mi ga spravite na samotni kraj; a da bi bilo hitreje vse v kraji, ne mislite li, da bi bilo dobro, če še koga pripeljem sabo?“

„Bog ne daj!“ branil je oni, in ko sta še nekaj časa skrivnostno med sabo govorila, odpravil se je tiho obiskovalec zabičujé molk in opréznost.

„Oh, veséli se, sin moj,“ dejala je Mana Boštjanu v misli utopljenemu, „da ti ne bode treba več služiti ti satanovi zalegi, ki se imenuje celjske grofe.“

„Ha, mati — ali Mana,“ popravil je Boštjan, „če Vi kakor vrag besnite na te grofe, imate pač svoje uzroke. Jaz pa nimam nobenega. Mojo roko vodi denar, in pa čast. — Toda veste kaj bom povedal?“ dejal je in zakašljaj; očividno v zadregi se je premikal na stolu sem ter tja, potem vstal, premeril dvakrat sobo, obstal pred starko in položil roko na njeno ramo.

„Veste,“ dejal je tiho, „čisto brez nevarnosti ne bode nocoj. Mož se bo branil in če imam nesrečo, mati!“ —

Mana pa je začela stokati in javkati in braniti sinu, naj nikamor ne hodi, naj ne prodaje svojega življenja tujim hudobnežem. A Boštjan se ni dal pregovoriti.

„Kar sem obljubil, to sem obljubil,“ rekel je in pristavil, da to je pač nerodno, ker mu je prepovedal mož koga sabo vzeti. Zdaj pa je začela žena siliti, naj vendar vzame zanesljivega tovariša k takemu nevarnemu početju. A Boštjan se je močno branil. „Dobro bi bilo,“ dejal je, „če bi kdo v bližini na skrivnem čakal in mi pomagal le, če bi bilo treba.“

„Sam Vrban mora s tabo!“ dejala je žena in hitela v kovačnico, kjer je orjaški njen sin ravno poskušal dogotovljeno bodalo.

„Za grofova rebra!“ siknil je med zobmi in pomolil materi bliščeče orožje. „Ali ste že slišali?“ dejal je in oči so se mu svetile. „Sveti oče papež je preklel tega davno prekletega grofa, ki vzdiguje zoper maziljenega cesarja svojo roko. Srce mi pravi, da ga je Bog zdaj dal v mojo pest in v malo dneh, mati, v malo dneh maščevani boste Vi in moj oče in tisoč nedolžnih nesrečnikov. Evo Vam noža in namažite mi ga s tistim rujavim mazilom!“

„Tiho, tiho, da te kdo ne sliši,“ šepetala je mati in vèdla sina v svojo sobico. Ondu mu je razodela naklep, pri katerem mora sodelovati. A sin ni bil pri volji. „Jaz sem na volka namenjen,“ dejal je, „in ne maram za zajce in nečem moriti ljudij, ki mi niso ničesa storili.“ A mati mu je prigovarjala, da je vsa namera obrnena prav za prav proti grofu, da mu ne bo treba družega nego braniti, braniti svojega brata.

„Brata? mati, brata?“ dejal je trpko kovač. „Saj nimam jaz brata. Ta, ki tako široko tam sedi, ta ni brat moj. V otročjih letih sem se pač družno igral ž njim in imenoval ga brata in tepen bil mesto njega, a zdaj, mati! — Mene in Vas se sramuje in ravno tako bahàt je kakor strahopet.“

„Hu!“ zaječal je Boštjan pri mizi in zaškripal z zobmi, da je Vrbana posilil zaničljiv smeh. Mati pa le ni odjenjala, dokler ga ni pregovorila.

„Brez Boštjana mi ne hodi domóv!“ bile so njene zadnje besede.

(Dalje prihodnjič.)

Vélikí grof.

Zgodovinski roman.

Spisal Dr. Fr. Detela.

(Dalje.)

Ko pa se je storila noč, zapel je pri farni cerkvi tako imenovani vinski zvon, ki je dajal znamenje, da se morajo krčme zapreti in vino ne več točiti, naredba, ki se je v tistih časih, če nam zgodovina podaje resnico, ravno tako vestno izpolnovala, kakor dan danes jednake prepovedi. Po tem času se tudi ni smelo po ulicah več hoditi brez luči. Nekdo pa se vendar tistega dné tega ukaza ni držal in sicer jeden takih mož, o katerih bi tedanji Celjan kaj takega ne bil mislil. Plazil se je po vodnih ulicah, tu in tam postal in gledal in poslušal. Nikogar ni bilo čuti, kajti v takih nemirnih časih so zapirali ljudje zgodaj duri in okna, in kdor je le mogel, ostajal je zvečer domá. Zaspana mestna straža se je prikazala s svetilnico na konci ulic in zopet izginila, mož pa je nadaljeval svojo hojo. Do šolskega poslopja prišedši se je pomudil nekoliko, mrmral čudne besede in hitel dalje. Kmalu za njim pa so zaškripale šolske duri in dolga oseba, zavita v velik plašč je stopila na ulice.

„O hominem pessimis superstitionibus infectum,“ ta vzdihljaj bil bi moral onemu izdati magistra Petacija, da ni bil že predaleč. A obrnil se je bil iz ulic na desno in prišel na velik nepozidan prostor, kateri je služil mladini navadno za streljišče. Na sredi je stal križ in krog je bilo nasajenih nekaj dreves. Tu se je ustavil možak na svojem nočnem potovanji. Kmalu za njim pa prikorači Petacij in pozdravi mestnega odbornika Mavroha, ki je odskočil ves zavzet.

„Gospod sosed,“ pravi oni in strese Mavrohu roko, „veselí me, da Vam morem danes izpodkopati in podreti prazno vero na čaravnice, ki je žalibog ukoreninjena še pri modrejših možeh.“

„Káko prazno vero?“ vpraša osorno krojač in proklinja na tilhem sleparsko starko. „Jaz sem prišel opazovat, kako naša straža izpolnuje svojo dolžnost.“

A Petacij, poučen po svoji sestri, sestavil si je bil doma že lep govor, ki bi neovrgljivo dokazal, da čarodelstva, s kakeršnimi so izkušali večkrat zaljubljeni ljudje doseči svoje namene, prvič niso mogoča; drugič

če bi bila tudi mogoča, bila bi vendar kaznjiva; in tretjič, če bi tudi kaznjiva ne bila, bila bi vsakako nekrščanska. Začel je se ve da svoj govor pri Grkih in Rimljanih, katere vendar to opravičuje, da jim ni še svetila luč resnice. Da je pregrešni Mavroh popolnoma zaslužil, da bi mu bil magister razpeljal in razložil vse točke pro et contra, o tem smo vsi prepričani; toda na tem svetu se ne kaznuje vselej krivica po zasluženji in komaj se je bil Petacij prav razvnel, začujejo se koraki, zasveti se baklja in pretrga prekrasni govor.

Za bakljarjem sta prikoračila dva moža v živem razgovoru. Mavroh in Petacij sta se skrila za drevesi.

„Zašla sva, dragi moj,“ reče jeden izmed poznih potnikov.

„Ne,“ reče drugi, „sluga moj pozna dobro pot. A da ne splašiva mestne straže, véde naju bolj po samem.“

Komaj pa je bila ta trojica za sto korakov stráni, zasliši se žvenket orožja in klicanje na pomoč. Mavroh takoj izdere svoj meč in teče proti bojišču s Petacijem, ki je kričal kakor Demosten, ko si je ob bučanji morskih valov utrjeval glas. Na mestu pa sta dobila boj končan. Jeden napadalcev je bil zbežal, drugi je ležal v svoji krvi na tleh, poleg njega pa je stal ranjeni napadenec. Bakljar in spremljevalec, ki sta bila pobegnila, vrnila sta se zopet: in poslednji ni vedel, kako bi lepše srečo voščil rešenemu „prijatelju“ in izgovoril svoj beg.

„Mislil sem, gospod Filip, da napad veljá meni,“ dejal je in nosil se nad napadnikom ležečim v nezavesti, da je moral oni braniti mu, češ, naj ga pustí, če je še živ, da zvé sodišče, kaj je bil povod zločinu. Filip pa, ravno tisti trgovec, katerega smo bili videli pri Marku Murnu, zahvaljeval se je Mavrohu in Petaciju, da sta ga rešila smrti.

„Dovolite, da se na Vas naslonim,“ dejal je Petaciju, ki mu je bil za silo zavezal krvavečo rano. Straža je bila že tudi tu in nezavednega napastnika so prenesli v stražnico, kamor je šla vsa družba. V svoje začudenje so spoznali tam v napastniku mečárja Vrbana.

„Ta mi ni bil storil ničesar,“ dejal je Filip, „prestregel mi je bil orožje, ko sem zamahnil po onem zločincu: potem sem ga pa z napadom prehitel jaz.“

Drugi mož pa — sklonjeno njegovo osebo smo srečali pri Mani v dogovarjanji s hrabrim Boštjanom — trdil je v jedno mer. da je bil napad namenjen njemu. „Cesarjevo delo je to,“ vikal je, „on je najel morilca, ki bi sovražnemu baronu Eizingerju. milostivemu mojemu gospodu, ubil zvestega tajnika.“

„To se bode vse zvédelo, gospod doktor Manlij, če se nam posreči tega nesrečneža spraviti do zavesti,“ dejal je stražni načelnik.

Na potu proti svoji gostilni pa je Filip opešal tako, da bi ga bili morali dalje nesti; a ljudomili in gostoljubni Petacij, čegar stanovanje je bilo v bližini, prisilil ga je ostati pri njem vsaj to noč; in Mavroh, kateremu se je polegla vroča strast, tekkel je po zdravniku Hajdingerja.

„Vi ste me pod streho vzeli in me še ne poznate ne,“ reče tiho, z bridkim nasmehom Filip; a Petacij, ki mu je odpenjal umetni oklep, zatisne mu usta s kratko razpravo „de iure hospitii“. Kmalu je bil tudi prihitel doktor Hajdinger s služabnikom, ki je nosil ž njim raznovrstna orodja in zdravila. Rana se je spoznala za globoko, a nenevarno.

„Na mlade rane stara zelišča,“ dejal je Hajdinger in obezoval ranjeni ud. „Žal, da ne morem vsaj kake roke ali noge odvzeti, magister Petacij; rad bi Vam pokazal, koliko spretnosti imam jaz v tem poslu. In veste, prijatelj,“ pristavil je tiho, „takóv del človeškega telesa, izpostavljen nekaj časa vplivu konstelacij višjih planetov, zgoščen in munificiran v vodi in ognji, ima toliko moč na bolnega kakor tudi na zdravega človeka, da bi noben obešenec ne ostal čez noč na véšalih, če bi to ljudje vedeli.“

Magister se je neverno nasmehnil in omenil čudnega dogodka z Mavrohom, ki je bil povod rešitvi ranjenega tujca, in Hajdingerju se je dobro zdelo, da se je Mavrohu pripetila taka sitnost. „O Mana,“ dejal je, „to je vražja ženska. Toda nobeden človek ne pozna tako kakor ona močij rastlin in kdaj in kako jih je trgati.“

Drugo jutro pa se je čutil Filip zeló okrepčanega po dolgem spanji in Petacij, ki mu je pomagal pri napravljanji, pripovedoval je, kakšen šum je vzbudil po mestu ta zločin in kako so vsi osupneni, da se je kovač Vrban pokazal takega lopova, ko so ga vendar do zdaj vsi imeli za poštenega in pravičnega moža.

„Toda zdaj ga ima že rabelj v pesteh in na tezalnici bode moral pač povedati, zakaj Vas je napadel in kdo je bil njegov tovariš.“

„Ali poznate nekega kaporala Boštjana?“ vpraša zdaj Filip.

„Vsak otrok ga pozna,“ odgovorí oni; „takega gizdalina in zarobljenca ni več pod solncem in vrhu tega pravi miles gloriosus, kakor nam ga Plautus tako krasno opisuje.“

„Menite li, da bi bil ta Boštjan dober, koga, recimo oropati ali umoriti?“

„Hm, če bi bil dober? Naravnost, véste, tega ne morem trditi, ker ga premalo poznam; a na nasprotno ne bi prisegel. Vi tega sumnjite?“

„Jaz vsaj mislim, da ta, katerega so prijeli, ni pol toliko kriv kakor oni, ki je zbežal; oba vkupaj pa ne toliko, kolikor nekdo drugi, ki je osnoval ves ta naklep. Za denar se na svetu stori vse.“

„Kaj ne? Kako lepo to pripoveduje Ovidij!“ nasmehne se ljubeznivo Petacij in stisne tujcu roko. „Ovidij je bil vedno ljubček moj. Prodit bellum, tako pravi, quod pugnāt utroque. Ferro scilicet et auro. Aurum veronocentius est.“ — Zvonec pa ga je poklical z mladino vred v cerkev, in tujec je ostal sam. Sédel je k oknu, iz nedrij izvlekel néžno podobico in jo zvesto ogledoval. V tem ga je premotila Kornelija, ki mu je prišla voščit dobro jutro in prinesla zájtrek na mizo.

„Kako Vam je ime, gospodična?“ vprašal jo je.

„Kornelija.“

„Ali res? Kornelija?“ začudi se oni; „Glejte, žena moja se tud tako kliče. Poglejte to podobico! To je ona.“

„Oh, kako je lepa!“ vzklikne deklica zavzeta.

„To je moja Kornelija!“ ponavlja oni ponosno in sam s sabo zadovoljen. „To je lepo ime in značilo je menda že v starih časih vrlo gospodinjo, kakršna boste gotovo tudi kmalu Vi kakemu srečnemu Celjanu. — Toda ne zamerite šali moji!“ dejal je videvši, kako se je dekle zarudelo. „Jaz sem doma iz veselega mesta Dunaja; in da se zopet živi tja povrnem, zahvaljevati se moram Vašemu očetu. Gostoljubne Vaše hiše ne bom pozabil nikdar; da se boste pa tudi Vi mene spominjali, vzemite, prosim, to verižico. Zlata je in na nji visi blagoslovljen križec.“

Deklica se brani vzeti blesteče darilo, ki je preveliko in predrago.

„Za Vas gotovo ni predrago,“ zavrnel je oni, „in záme, hvala Bogu, tudi ne. In kaj bi pač dejala ljuba moja ženka, če bi zvédela, da sem se s samim: Bog plati! poslovil od dobrotnikov svojih.“

Med tem časom pa je vstopil mestni sodnik s Petacijem in dvema svetovalcema in pričelo se je izpraševanje. Ker pa to za nas ne more nič novega spraviti na dan, ostavimo svoje poštenjake in poglejmo, kaj počno naši znanci drugje.

V.

Iz zaprte kováčnice Vrbanove ni se več slišalo enakomerno delujoče kládivo. V svoji izbi za delavnico pa je sedela pri mizi, glavo s komolci podprto, Mana in srpo gledala pred sé; zdaj pa zdaj je pretrgala tišino kaka grozeča beseda ali tužno ječanje. Na jedenkrat skoči po konci. „Norica!“ udari se ob čelo, „kaj stočeš kakor bolno dete?“

„Mir s tabo!“ pozdravi jo vstopivši Polona.

„Poberi se mi, hinavka grda!“ zavpije raztogočena ženska.

„Počakaj, Mana,“ poučí jo ona in obrne svoje oči proti nebu, „Bog te je kaznoval, ker se pečaš s prepovedanimi rečmi in slepiš ljudi. Jaz te prihajam po svoji dolžnosti opominjat, da potrpi ponižno in nôsi križ, ki ti ga je Bog naložil. Morebiti ti ga odvzame prej, nego misliš, in mo-

rebiti ti izpusté Vrbanu iz ječe, kajti ranjeni tujec, katerega je brat vzel pod streho, trdi, da ga ni usekal Vrban, ampak nekdo drugi, najbrž tisti prevzetni kaporal Boštjan, katerega bodo gotovo takoj prijeli.“

Ko pa je čula Mana zadnje besede, zavpila je vsa prepadena: „Kaj? na Boštjana leti sumnja, na Boštjana!“ in zbežala razoglava, kakor je bila, iz hiše.

„Kdor ne uboga, tepe ga nadloga,“ dejala je Polona in zaprla varno duri in šla domóv. Na cesti pa je drla tolpa ljudij, moških in ženskih. doli proti minoriškemu samostanu; pred njimi pa je teklo kakih deset vojakov; zdaj pa zdaj je postal jeden ali drugi in izprožil pušico iz samostrela. Grohot: „Ni pogodil“ in klic: „Streli brž!“ menjala sta se zaporedoma. Strašna slutnja je stisnila Mani srce, ko je prišla v to gónjo, nikogar se ni upala vprašati, koga preganjajo, in komaj pri zavesti je hitela z množico brez svoje volje dalje in kolena so se šibila pod njo.

„Oh, v cerkvi je!“ slišal se je zdaj skoraj nejevoljen glas iz drhali. ki je izgubila zabavo videti, kako pade človek s pušico zadet. Globoko je vzdihnila Mana začuvši te besede, ki so jo prebudile iz otrpnenja. Pred minoriško cerkvijo pa so stali ljudje v gručah in se pomenkovali ob ubeglem Boštjanu. Vojaki so bili zastavili vse vhode v cerkev in v samostan, da zaprečé hudodelcu pobég.

Mana pa se je izgubila iz množice in ne ozrši se ni na levo ni na desno hitela dalje. Ko pa je prišla do velike hiše, na kateri je bil naslikan rjav medved in pred katero se je lenilo par vojakov, vstopila je brzo in tekla v prvo nadstropje, kjer je stal pred durimi zopet vojak, oprt na sulico in ji hotel zabraniti vhod. A začela se je ž njim prepirati in vpiti, da hoče na vsak način govoriti z gospodom Manlijem, dokler se niso odprla vrata, med katerimi se je prikazal mlad, črno opravljen vitez. Ta trenutek je porabila ženska in se splazila v sobo, kjer je našla poleg starejšega moža tudi onega, katerega je iskala. doktorja Manlija. Tajnik avstrijskega mogotca Urha Eizingerja je spremljal Manlij poslanstvo, katero je bil uporni baron odpravil do celjskega grofa in katero je vodil mladi vitez. Žiga Eizinger, bratranec starega Eizingerja. Ko pa je Mana prišla v to družbo, odprle so se zatvórnice njene zgovornosti in komaj se je dala toliko pogovoriti, da ni vpila in kričala na ves glas. Dolg in srdit je bil dogovor s tujimi možmi, a miren in svesten obraz Manin, ko je zapustila gostilno „pri rjavem medvedu“, kazal je, da je dosegla svoj namen.

V pisarnici svoji pa se je živo razgovarjal sodnik s Hajdingerjem in drugo, mnogo važnejšo in ponosnejšo osebo, ki je sedela na častnem

mestu. Počastil je bil namreč sodnika s svojim pohodom mogočni tajnik celjskega grofa. doktor Lenart Pistor.

„Kar ste ukrenili, gospod sodnik,“ dejal je dostojanstvenik in poklonil se sodniku, „vse je vrlo dobro. Toda kaj se Vam zdi? Je li to prav, da si prilastujejo nekateri samostani pravico hudodelce braniti in tako pravici zastavljati pot? Le premislite to protislovje: da imajo pravico pravici pot zapirati. Da najde preganjana nedolžnost zavetje v cerkvi in samostanu, to se ujema z visokim, svetim poklicem teh zavodov in krajev; a da bi se istega pomočka tudi hudobnež smel posluževati v ta namen, da se odtegne kazni in svojo hudobijo v prostosti nadaljuje, to vsakako nasprotuje svetosti onih prostorov. Zatorej jaz mislim, gospod sodnik, da ste Vi sicer ravnali v znislu prevzvišenega našega vladarja, ko ste pred minoriško cerkev postavili stražo, da ne more zločinec uiti: da pa visokim intencijam niste zadostili do cela, ker ste se ustavili pri ti naredbi. Po skromnem mojem mnenji, katero je milostivi knez često počastil z odobravanjem, imeli bi iti dalje in ne gledé na slučajni ugovor slabo poučenih menihov iztirati hudodelca iz najskrivnejšega kota samostanskega ali tudi izpred cerkvenega oltarja. Prosim ponižno —“ zasmehljaj se je Lenart, ko mu je sodnik hotel seči v besedo — „oskrunili bi s tem svetišče, hočete reči. Toda, gospod sodnik, jaz véim, da to ni Vaše pravo prepričanje in žalil bi Vaš razum z mislijo, da ste Vi res tega mnenja, da se božji hram skruni, če se iz njega izžene hudodelec. Ali ni greh misliti, da bi bil Kristus, ki je menjalce in barantače spodil iz svetišča, vesel razbojnikov v svetišči? Dovolite,“ nasmehnil se je zopet govornik in prijazno potrkal roko nepotrpežljivemu sodniku, „véim, kakšen teliten razlog hočete proti mojemu zahtevanju navesti, gospod sodnik. Samostan ina staro svojo pravico: kaj ne! A ni še deset let, kar je oče milostivega vladarja našega ukazal ulomiti vrata samostanska in vlekkel iz gvardijanovega stanovanja na véšala štiri privržence svojega tedanjega in sedanjega sovražnika, cesarja Friderika. Kmalu potem se je isto tako zgodilo sokolarju škofa krškega. Posest se je tako pretrgala, „usucapio cessavit“, in ta tako imenovana pravica je izgubila veljavo, če jo je sploh katerikrat imela; kolikor pa je meni znano, nobenkrat se niso upali menihi upreti.“

Lenart se je naslonil nazaj, prekrižal roke in čakal, kaj bode sodnik odgovoril. Z obraza, vedno na smeh se držečega, sijala je velika samosvest.

„Gospod doktor,“ reče oni mirno, „na Vašo učeno razpravo dovolite mi odgovoriti s preprostimi besedami, kakor mi jih narekuje meščanska panet. Vrhovni gospodar samostanski je milostivi grof sam: kako on ravna, to se nam ne spodobi soditi. Začasni váruh v grofovi

odsotnosti pa je sodnik in vsled tega dostojanstva branil bodem jaz proti vsakemu pravico, ki veli: kdor koli pribeží v samostan, varen je, in jeden dan in jedno noč ga nihče ne bode vprašal, kdo je in zakaj beží. Kadar pa preteče ta čas, sme sodnik zahtevati beguna, ako mu more dokazati hudodelstvo. Tega zakona se jaz držim, in umaknem se le izrečni volji grofovi. Kar je torej straži ukazano, pri tem ostane za danes; jutri pa bomo izkušali dokazati, da je ubežnik res kriv zločina, katerega ga dolžimo.“

Lenart pa je vprašal, če se more o tem še dvojiti, ko je vendar trgovec Filip sam, potem Mavroh in Petacij nánj zagnal sum; ko ga je več prič prejšnji dan videlo v kováčnici; ko ga je že beg sam izdal. Torej na tezalnico ž njim!

„Potem je pač obsojen,“ dejal je zdravnik Hajdinger.

„Menite Vi?“ vpraša ga uljudno Lenart. „In kaj je danes izpovedal ujeti zločinec, kovač Vrban?“

Zdravnik pa je bil v zadregi, kajti ravno zadnji slučaj ni se ujema z njegovimi besedami. Mučili so ubozega Vrbana na vse grozovite načine, da bi iz njega spravili, kdo je bil njegov tovariš pri napadu, a vse zastonj; nobene besede, nobenega vzdihljaja ni bilo čuti iz njegovih ust. Ko pa so vsakako hoteli upogniti s trpinčenjem trmo trdovratnega moža, umrl jim je na tezalnici. „A kakor se iz molčanja tega nesrečnika,“ dejal je zdravnik, „ne more sklepati, da ne bi bil imel nobenega tovariša pri hudodelstvu, tako se tudi izjave drugih, občutljivejših zatožencev ne smejo vedno imeti za golo resnico.“

Pomilovalno se je nasmehnil Lenart in dejal: „Contra principia negantem non est disputandum,“ gospod doktor. Ampak da pridemo h koncu, moram povedati, da imam jako važne razloge za svojo terjatev.“

Predno jih je bil pa objavil, naznanil je sluga sodniku, da želi ž njim takoj govoriti baron Žiga Eizinger. Sodnik je hotel poročiti obiskovalcu, naj malo počaka, a Lenart skoči po konci rekoč: „Dovolite, da se z gospodom Hajdingerjem umakneva v to sobico zraven. Visoki gospodje ni da bi čakali.“

Vstopil pa je mladi vitez, katerega smo videli v gostilni pri „rjavem medvedu“, skrbno in bogato oblečen, z mečem na strani in z bodalom, čegar držaj se je svetil od dragega kamenja. Hoja njegova je bila bolj prevzetna kakor moška. Oči so mu šle nemirno po vseh kotih in lica so mu žarela, ko je na kratko pozdravil sodnika. Povabilo, naj séde, odbil je z izgovorom, da ima mnogo posla in da je prišel zaradi neke malenkosti, ki bi utegnila imeti za koga družega kaj več pomena. „Slišal sem namreč,“ dejal je, „da sumnjite nekega Boštjana, kaporala

mestne straže, da bi bil sinoči napadel gospoda Filipa Holzerja. Nerad in v svojo sramoto objavljam, gospod sodnik, da sem jaz ravno tega moža, katerega nam je oblastvo dalo za spremljevalca, včeraj delj časa zadržal pri kupici, nego je morebiti šega v tem mestu. V dolžnost si štejem to izpovedati in krčmar pri „rjavem medvedu“ je pripravljen z mano vred spričati, da je ob tem času, ko se je baje zvršil zločin, kaporal Boštjan v moji družini posvečeval svoje moč bogu Bakhu.“

Po teh besedah se je poslovil Eizinger in ona dva sta vstopila zopet iz druge sobe.

„Ali ste čuli?“ vpraša sodnik.

„Od besede do besede,“ odgovori Lenart s svetlimi očmi, „in moja sumnja je gotovost. Gospod sodnik, zdaj moram na vsak način dobiti ubežnika v roke.“

„In jaz ga moram na vsak način izpustiti.“ odgovoril je sodnik odhajajočemu tajniku.

Ko pa je hotel sodnik ukazati mestnim vojakom, naj popusté stražo, prihitelo je od grofove palače sem trideset vojakov z Vitovcem, čegar rana je bila še vedno obezana. Moško je stopal vštric poveljnika doktor Lenart in njegov smeh je bil neznosen, ko se je ozrl po ljudeh, ki so od vseh strani prihajali gledat, kaj to pomeni. Sodnik, zagledavši vojaštvo, ki se je ustavilo pred samostanom, zadržal je stražnike, Lenart pa je korakal ponosno v samostan. Menj ponosen pa je prišel kmalu zopet ven v živem razgovoru z gvardijanom, ki je na vse prigovarjanje njegovo le odkimaval.

„Verjemite mi, čestiti gospod, da me bo v srce žalilo, če bom moral rabiti silo,“ dé napósled Lenart in gré k Vitovcu. Sivolasi gvardijan pa se je obrnil do sodnika, in v samostan vračajočega se je spremilo deset mestnih vojakov, ki so se kmalu pokazali pri oknih nad vrati. Okrog sodnika pa se je zbralo dokaj meščanov s svojim orožjem in če so jih vojaki Vitovčevi precěj zaničljivo gledali in poluglasno zabavljali, meščanov to ni motilo in marsikateri izmed njih si je želel prilike, malo pomeriti se s preširnimi hrusti, ki niso zamudili nikakega hipa meščanom dejanski izkazati svojega zaničevanja. Sodnik pa očitno ni želel boja, in stopivši k Vitovcu in tajniku izkušal ja je pogovoriti, naj vsaj do grofovega prihoda počakata in zastavita izhode, če jima je ljubo; silovit napad pa bi moral on s silo odbiti.

„Kaj menite Vi, gospod Vitovec, kje je pravica?“ obrne se Lenart na poveljnika.

„Vraga črnega, gospod doktor,“ odgovori oni, kajti bil je slabe volje, „kaj meni pravica mari! S postavami, paragrafi, klavzulami pu-

stite me v miru! Jaz ne dam nì za rimsko nì za nemško nì za celjsko pravo nobenega vinarja. Če Vi tega sami ne véste, vrag Vas vzemi!“

V tem je prišla tolpa vojakov z lestvami, sekirami in smolnjaki; a število oboroženih meščanov je rastlo neprestano, in ker so oni, ki so prihajali pozneje, pritiskali na prednje, bil je prostor med sovražnimi četami vedno manjši, in naj bi se bil po naključji izprožil kakov samostrel ali puška. nastal bi bil boj. Ko pa je Vitovec razpostavil svoje ljudi, obrne se k Lenartu ter ga vpraša, če je pripravljen odgovornost na se vzeti za vse to, kar bi nastalo iz prepira.

Lenart je bil v zadregi in smeh ga je za nekaj časa preminul. Iz zadrege ga reši mestni župnik, ki je v tem trenutji prijezdil z grofovim nadkonjarjem, vitezom Pavlom Rožekarjem. Župnik, Simon pl. Grojn, bil je oblasten mož in veljavnosti svoje nič menj si v svesti kakor doktor Lenart, brezpogojne pokorščine svojih podložnikov pa še mnogo bolj vaje.

S posebno zadovoljnostjo je naznanil župnik vpričo sodnika in vojaškega poveljnika, da njena svetlost, milostiva kneginja, nikakor ni zadovoljna s samovoljnim ravnanjem tajnikovim. Vsa stvar naj se prihrani razsodbi grofa samega, ki ima priti drug dan. „Od Vaše strani, gospod doktor, pa pričakujem,“ dejal je župnik ponosno, „da se boste prihodnjič na svete kraje bolj ozirali.“

„Oh, gospod župnik,“ odvrne oni, in smehljaj je bil že zopet na ustih, „pač vidim, da ohranijo nekateri kraji svetost, naj jih polnijo tudi lopovi in razbojniki.“

„Veseli me, da ste prišli do tega spoznanja,“ pritrđi oni, „kajti cerkev je cerkev, naj je gospod doktor Lenart notri ali ne.“

Meščanje so se razhajali. Tu in tam je ostalo še kaj radovednežev, ki so si opisovali prošlo nevarnost. Po mestu se je bila raznesla novica, da drug dan pride grof, in nastalo je živahno gibanje, kajti vsakdo je izkušal svojo udanost kar najvidneje pokazati. Pred samostanom pa so stražili Vitovčevi vojaki in dolg čas jim je bilo. Kvarte in kocke so jim bile takoj v rokah. Vitez Rožekar pa se je razgovarjal z Lazarjem in ponudil mu tudi igro.

„Gospod Lazar,“ pravi, „slišal sem že mnogo o slavnih delih Vašega bojnega petelina, Alexander Magnus mu menda pravite. Toda jaz sem dobil včeraj jednega s Hrvaškega. Čuk ga je izvalil in hud je kakor živ peklenšček. Dèjte, naj se poskusita!“

Petelinji boji so bili takrat jako v navadi in zlasti vojaki. strastni igralci, potroševali so mnogo denarja pri stavah na zmago tega ali onega kljunastega bojnika.

Lazar ni rad igral, a taka je moč vladajoče šege, da se je sramoval navesti ta uzrok. Udal se je in služabnika sta prinesla bojeviti živali. Hitro se je naredil krog vojakov in družih gledalcev in v sredo sta se spustila petelina. Lazarjev je bil velik, črn in posebno krepak videti; največ jih je stavilo na njegovo zmago: Rožekarjev je bil precèj manjši in šibkejši, a ponosno je dvigal peroti in ogledoval nasprotnika.

„Ta nož proti Vašemu prstanu,“ dejal je Rožekar. odpel bliščeče bodalo in je položil pred sé.

„Veljá,“ dejal je Lazar in snel prstan svoj; petelina pa sta se jela bojevati. Vse je zamakneno gledalo pogumni živali in z odobravanjem in vzpodbujanjem spremljalo različne méne hudega boja. V začetku je premagoval Lazarjev orjak, a komaj je bil malo ranjen. začele so mu pešati moči, oči so postajale nemirne in vedno bolj se je odmikal nasprotniku, kateremu je pogum v jednaki meri rasel. Malo boja še in Lazarjev borilec je zbežal h kraju, počenil in povesil peroti.

„Nesi ga stráni in zadavi ga!“ dejal je njegov gospodar hlapcu Jarneju, ki je, zaklet sovražnik vsake igre, z veseljem izpolnil povelje. Rožekar pa je mirno pobral prstan in bodalo in pobožal ljubeznivo svojega zmagovalca.

Tako so si preganjali vojaki na straži dolg čas. Iz dvorišča male hišice poleg svetovalnice pa je pripeljal rabelj s svojim hlapcem na kolih truplo mrtvega Vrbana, da je obesi na véšala zunaj mesta. Tudi ta prizor je privabil svojih gledalcev, ki so spremili voz do graških vrat.

(Dalje prihodnjič.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

22. Pod hruško.

(Dalje.)

Pred nama se razprostira polje župne vasí. Le poglejte, kako hobotno se dviguje in ziblje po njem rž in vsako drugo žito. V strni se skrije lahko velik mož; kadar zajde vánjo moja Čada, ne bi je védela kje iskati, ko bi mirno stala. Gotovo ste zapazili težke koruzne šroke na teh njivah, kadar je čas zánje. Nekateri popotnik se je že ustavil in jih téžkal, kar roka mu se je šibila pod njimi. Tudi velikanske buče in zelnate glave ste morda ogledovali in se jim čudili. Pa kakova je še le tod ajda, ajda! tako visoke, košate in dišeče ne najdete nikjer v tem obližji, to se vé, če se ne zlaže letina. Človeku

Vélikí grof.

Zgodovinski roman.

Spisal Dr. Fr. Detela.

VI.

Druzega dné je bilo vse mesto po konci. Množica ljudij je šla iz mesta grofu naproti in se vračala z njegovimi četami nazaj; drugi so postajali po ulicah ali se zbirali po oknih, da vidijo slovesni vhod. Prah, ki se je vzdigoval proti jugu, gostil se je vedno bolj in kmalu se je začul šum in ropot in piskanje in trobenje in hobnanje. Prva je pridirjala s svojim banderom četa lahkih hrvaških in ogerskih konjikov, na čelu jim vitez Ahac Čič; za temi dolga vrsta samostrelcev s pletenimi ščiti, katere so v boji z železno ostjó vbadali v zemljo; pred njimi sta stopala dva piskača in dva bobnarja, zapovedoval pa jim je vitez Gašpar Kelec. Pred krdelom strelcev s puškami sta korakala zopet po dva piskača in bobnarja, poveljnik jim je bil Lenart Škus. Pušek pa niso nosili na ramah, ampak za krdelom se je peljala vrsta voz, na katerih je bilo naloženo to težko orožje s strelivom. Za temi so prišli kopjaniki v okovanih usnjatih oklopih, železnih kapah in z dolgimi sulicami. Jedro vse armade, viteška konjica, bila je zadnja. Kako se je zemlja tresla, kako se je vse svetilo in bliskalo, popisuje nam naš kronist jako na tanko, a radodarnost njegova z zlatom, srebrom in dragim kamenjem zdí se nam neverjetna, trditev pa, da bi bil ta vojni blišč lepši polovici celjskega prebivalstva oči jemal, naravnost neresnična.

Na čelu vitezov svojih je jezdil vranega konja grof Ureh, visoka veličastna postava na vrhunci moške moči. Zali obraz, kateri so obdajali lepo skodrani lasje, razodeval je ponosno ljubeznivost. Mirno je vodil svojega konja in odzdravljajal pozdravljajoči množici. Grofu na strani pa je nosil svileno bandero, tri zlate zvezde v modrem polji, vitez Miroslav Lambergar, najvernejši prijatelj Urhov, dasi mnogo mlajši od štiridesetletnega grofa. Za gostim krdelom vitezov pa so jezdili njih hlapci, katerih vsak je vodil po več konj za rabo gospodov svojih. Za

vojsko pa se je vrstilo neštevilno vozóvje z mnogovrstnim živežem in vsakovrstnim orodjem in za tem je tiščala s krikom in vikom tolpa branjevcev in branjevč.

Pri križi, kjer drži cesta proti celjskemu gradu, pozdravil je grofa s svojim vojaštvom Vitovec, njegov general, in Hohenwart, grajski poveljnik. Med veselim zvonjenjem se je bližal sprevod prazničnemu mestu, pred čegar vrati so se bile zbrale meščanske deputacije s sodnikom na čelu, cerkveni in posvetni dostojanstveniki in poleg belo oblečenih deklic tudi poslanstvo barona Eizingerja.

Vse je potihnilo, ko je pričel sodnik s slovesnim glasom:

Qualis ubi Atrides, Danaum rex ille, Agamemnon

Aulidis in portu populos cogebat Achivum;

Et iam Pelides, iam ingens Telamonius Ajax

Conveniunt, venit exitio Teucrum acer Ulixes:

Troia tremit Priamusque deum frustra insidet aris:

Govornik je nekoliko prestal, kakor ga je bil Petacij poučil, češ, da dobi visoki poslušalec časa dobro preudariti te globoke misli. Grof pa hitro porabi priliko. „Vrlo dobro, ljubi moj!“ pohvali sodnika in mu poda roko. „Vrlo dobro! Nadejamo se pa, da bomo cesarja prej ukrotili kakor Grki Trojo.“ Inako se je storilo Petaciju, ko je videl, kaj se je pripetilo njegovemu umotvoru; pošepetal bi bil rad sodniku, naj nadaljuje, toda ta — oh! ta je bil vesel, da je sitnost pri kraji.

Grof, ki je bil oddal svojega konja nadkonjarju Rožekarju, ogovarjal je po prijaznem odgovoru na sodnikove besede razne veljake, opata iz Gornjega Grada, župnika celjskega, gvardijana; najprisrčneje pa je pozdravil mladega Eizingerja. In ko je govornica izmed deklic stopila predenj in vsa zbegana ponudila mu šopek svoj, vzela ga ji je grof s priljudno zahvalo in podaril ga Žigi Eizingerju: „Bratrancu mojega druzega prijatelja in zaveznika,“ dejal je, „prvi dar; jaz si poiščem druzega.“ Grofovo oko pa je pogledovalo po mladostnih postavah in obviselo na cvetočem lici sivooke deklice, ki je stala najzadnja v beli vrsti. Kornelija se je zarudela ob tem pogledu in pošesila svetle oči; grof pa je stopil k nji, ljubeznivo ji pogledal v oko, ki je boječe zrlo izpod dolgih žametastih vejic, in z besedami: „Tvoja kita je najkrasnejša, dete ljubo,“ vzprejel dišeči dar.

Grofov grad v mestu je bil ves v cvetličji in zelenji. Pri vhodu je vzprejela družina svojega gospodarja, pri stopnicah pa je čakala kneginja sama, lepa in ponosna kakor Junona. Prekrasna obleka ni zakrivala krasne rasti, dragocen diadem je lepšal temne lase, do tal pa se je zibal z zlatom pretkani ovoj. Na desni ji je stal sin Herman, krepak deček, kacih trinajst let star, ljubljenec deda Friderika, pri ka-

terem je navadno bival; na levi hči Elizabeta. Maršalu knezovemu pa se je bil pridružil grški menih Jeronim v svoji dolgi halji in visoki kapi. Kneginja, hči srbskega vladarja Brankoviča in sestra turške carice, bila je pravoslavne vere in v ti odgajala tudi svojo hčer, tedaj že zaročeno z Matjažem, poznejšim kraljem ogerskim.

„O predragi soprog, gospod milostivi moj, bodi pozdravljen po tako dolgi ločitvi!“ nagovorila je kneginja svojega moža, ki ji je dvorljivo poljubil roko. Z veselim krikom je objel sin očeta svojega, ki ga je pritiskal na svoje srce: hčerka pa je boječe zraven stala in držala se matere, da jo je grof poljubil in pogladil ji mehke lasce. Kneginjo je spremil potem do njenih sob, tam pa se poslovil, da se otrese potnega prahu, in hitel v stanovanje svoje. Sluge, ki so mu pomagali pri oblačenji, odpravil je, in sam nadkonjar je ostal pri njem.

„Priatelj Rožekar,“ dejal je zaupljivo, „ti poznaš vse, kar je lepega v našem mestu: kdo je ta krasotica, poslednja je stala med deklicami in trepetala, da smo ji samí morali vzeti dišečo kitico?“

Nadkonjar pa je marljivo pripovedal vse, kar je védel in znal o Korneliji in končal z vprašanjem, kje in kdaj bode milostivi knez blagovolil govoriti s srečno deklico. Grof se je prijazno nasmehnil in zvesti sluga je skakal okrog njega in opravljal ga in govoril mu. Ko pa se je naznanilo, da želi doktor Lenart Pistor o važni in nujni reči govoriti z grofom, poslovil se je nadkonjar.

„Toda, čuješ, brez vsega hrupa!“ zaklical mu je naklonjeni njegov gospod.

V sobo, kjer je grof dajal svoje privatne avdiјence, stopil je pa z globokimi pokloni doktor Lenart in začel obširno in temeljito razlagati vse dogodke zadnjih dnij, kako je bil trgovec Filip Holzer, ki je prišel z Dunaja z jako važnimi poročili in pismi, katerih ne dá nikomur iz rok razven grofu samemu, zavrtno napaden po lopovih, katere je najelo Eizingerjevo poslanstvo; kako se jeden napadnik prikriva v samostanu, kjer ga je branil sodnik sam z oboroženo silo, in kako se mu hoče dati prostost.

„In na kaj se opira to ravnanje sodnikovo?“ vprašal je grof in jeza ga je začela grabiti.

„Na izpóved Eizingerjevo, ki je, sam sokrivec, debeloglavemu sodniku natvezel, da je ubežnik nedolžen. Milostivi knez, prosim, le pomislite —.“

„Ne, ne,“ branil je grof: „reč je pri kraji. Sodnikova glava je pogodila pravo. Proti poslancem se ne sme nezaupno postopati, in kar se je razžaljivega dogodilo, izkušali bomo poravnati. Pokličite mi nazaj Rožekarja!“

Temu pa je naročil, naj takoj odpravi stražo izpred samostana, gvardijanu izreče njegovo knežjo zadovoljnost in poroči, da je ubežnik prost. „Vendar pa ne sme uiti,“ pristavil je, „ampak ti sam mi ga pripelješ na tihem semkaj; in če ne gre radovoljen —“ grof je zamahnil z roko in nadkonjar se je priklonil in dobil še posebna naročila kar se tiče trgovca Filipa.

Krasen je bil grof, ko je prišel pred slovesno avdijenco k svoji ženi. Svila in žamet, zlato in srebro se je poganjalo olepšati mogočno postavo. Suknja, po hrvaški šegi preprežena z zlatimi vrvicami, nosila je široke drage zobce za vratom in za pestjó, kjer so jih po nekoliko pokrivalo dolge rokavice. Bodalo neprecenljive vrednosti je viselo ob pasu, od kape, obšite s hermelinjo kožo, vsipalo se je pa perje s smaragdnó agrafó pritrjeno.

Kneginja je vstala svojemu možu naproti; ljubezen in občudovanje je sijalo iz velikih očij in roki sta se iztegnili, kakor bi ga hotela objeti. Toda sramežljivost ali ponos jo je zadržal; grof pa jo je peljal k mehкому sedežu in sédel ji nasproti. Izrazil ji je svoje priznanje in zadovoljnost z njenim odločnim in modrim ravnanjem o priliki mestnega razpóra, in ob jednem pristavil obžalovanje, da ne more zarad mnogih opravil muditi se dalje časa pri nji. Mirno je zrl v rosne oči svoje žene, ki je tožila, da on žíví za vse ljudi na svetu, le zánjo ne. Grof jo je tolašil in vprašal, kje sta otroka.

„V kapeli molita,“ dejala je, „za srečo očeta svojega, ki zopet odhaja v nevarnost in v boj proti cesarju svojemu in nas zapušča morebiti za vselej.“

„Katinka,“ rekel je grof in prijel jo za roke, „ne teži srca sebi in meni. Stokrat mi je pretila večja nevarnost kakor sedaj, a nikdar se nisva ne jaz ne ti nevarnosti toliko bala kakor sramote. Nikar sama sebe ne varaj in ne misli, da bi mogla spoštovati možá, ki bi voljno prenašal razžaljenje. Moč in slavo so nam zapustili predniki in Bog ne daj, da bi mi zmanjšano oddali svojim potomcem. Jutri odrinemo proti Dunaju; oprosti torej, da ne morem, kakor bi iz srca rad, vsega svojega časa tebi posvetiti. Poslanci me čakajo in s tvojim dovoljenjem počastil jih bodem, da jih povabim k mizi tvoji.“

Sama je ostala kneginja in si zakrila obraz. Otroka sta pritekla in jela povpraševati po očetu, ona pa ja je poljubovala in objemala in tolašila, da bosta videla očeta zvečer, če bosta pridna in lepo se učila. —

V veliki dvorani z visokimi gotskimi okni, katerih slikano steklo je v pisan sómrak razsipalo solnčne žarke, sedel je na knežjem prestolu, ogrnen v bliščeči plašč, grof Ureh, sredi orožja in trofej in podob svojih

prednikov, in poslušal nagovor Žige Eizingerja, ki je v imeni avstrijskih stanov prišel konečno skleniti zvezo z grofom, s katerim se je bil glavár upornih Avstrijcev že preje pogodil in dogovoril, in počastiti ga z dragocenimi darili novih zaveznikov. Krog prestola stali so odlični vazali grofovi; Eberhard. Hohenwart, grajski poveljnik držal mu je ščit, Vitovec čelado, meč Galenbergar in Lambergar zastavo, in poleg resnega obličja sodnikovega se je videl tudi smehljajoči obraz Lenartov.

Grof je vrnil pozdrav poslancem in poudarjal v govoru svojem, kako je pravice svojega sorodnika, kralja Ladislava, od rojstva njegovega že branil, in kako ga tudi sedaj čast in dolžnost veže v prvo vrsto njegovih braniteljev se postaviti; hudo je napadel cesarjeve svetovalce, Ungnade im Neiperge, ter pohvalil odločnost avstrijskih stanov in zlasti njih voditelja Eizingerja.

Pogodba se je podpisala in poslanci so se šli poklanjat kneginji: grof pa se je posvetoval s svojimi tajnimi svetovalci, Lambergarjem, Vitovcem in Lenartom, in odkazoval vsakemu delokrog svoj. Omenil je, da treba hiteti, kajti gubernator Podjebrad ponuja cesarju pomoč ter se pogaja z njim ob odškodovanji. „Upam sicer,“ dejal je, „da se njegovega veličanstva skopost ne bo udala zahtevam češkega gubernatorja; a bojim se, da nas ne bi ta tudi napadel brezplačno, kajti njegovemu kraljevanju žuga konec. Zatorej odrinemo vsi jutri dopoludne; za osebno stražo pa nam boste odstopili, gospod Vitovec, petdeset konjikov, katere ste vi učili strogega reda. Poveljnika imenujte jim sami.“

Vitovec je imenoval Lazarja, ki se dobro bije in malo govori. Grof pa je ukazal, da mora le-ta takoj popoludne odjezditi, da ogleda pot in pripravi stajališče vojski.

Ko pa se je skončalo posvetovanje, naznanil je sluga grofu, da čaka nadkonjar s tujim možem in prosi zaslišanja. Na povelje vstopil je Filip Holzer, bled in slab, in med globokimi pokloni izročil grofu spomenico, v kateri se meščanstvo dunajsko in mnogo drugih veljakov pritožuje o prevzetnem in krivičnem postopanju barona Urha Eizingerja in prosi grofa, naj pride kmalu z izdatno pomočjo in jih reši priseljenega predrzneža.

Z veliko zadovoljnostjo čul je grof to izjavo, posebno milostno odgovoril je poslancu in odlikoval ga s krasnimi darovi. Gledé napada pa je dejal: „Če nam naše namere zdaj branijo maščevati to razžaljenje, ki je bolj mene zadelo nego vas, zagotavljam Vas, da krivci ne odidejo kazni svoji. Na Dunaji pa mi boste dovolili nekoliko poplačati Vašo zaslugo.“

Lenart je omenil, da preti pač trgovcu maščevanje Eizingerjevo, in da ga meščanstvo ne bo moglo braniti; na kar mu je grof predlagal, naj izstopi iz mestne občine.

„Ali hočete biti celjskih grofov vazal?“ vprašal je grof.

Filip je pritrdil.

„Ali obetate odkritosrčno zvest in udan biti meni, kakor je dolžan vazal gospodu svojemu?“

„Obetam!“

„Ali obetate prijatelj biti gospodovim prijateljem in sovražnik njegovim sovražnikom, ter mu vedno ostati dober in pošten pomočnik?“

„Obetam,“ dejal je trgovec, na kar mu je grof segel v roko. Na te besede je prisegel potem pred Lenartom najnovejši grofov vazal, podpisal obljubo in nehal biti dunajski meščan.

VII.

Petacijevi učenci pa so obhajali obletni svoj praznik, ko so šli v log „virgatum“, to je po šibe za prihodnje leto. To je bil vesel dan. Grofov oskrbnik v lovskem gradu zunaj mesta je moral preskrbeti, taka je bila navada, jedi in pijače bodočim učenjakom, katerim se je pridruževala obilica ljudij iz mesta, da se pod milim nebom veselí z mladino. Posebno mnogo spremljevalcev in spremljevalk je imelo ta dan živo krdelo, kajti marsikoga je gnala radovednost ogledat si vojaških šatorov, mimo katerih je peljala pot. Učitelji so komaj krotili preširno mladost, ki je vriskala in prepevala proti grofovemu grádu ob žalski cesti. Polone se ve da se pri takem izletu ni moglo pogrešati. V družčini jednakomišlečih žensk je razvijala živahno svoje nazore o tedanjem svetu. Mladina ji je bila prerazposajena, možje preošabni, ženske prenečimurne in Kornelija, ki je potrpežljivo korakala poleg nje, preposvetna in preradovedna. A dasi je imela vse svoje misli obrnene na važen predmet, vendar ostremu njenemu očesu nikdo mimogredočih ni ušel, nikar da bi bila prezrla Lazarjevega hlapca Jarneja. Takoj se je ustavila, da mu pové, kam gredó.

„Jarnej, Jarnej,“ klicala je, „ali slišiš, ali ne?“

Jarnej pa se je na pol obrnil in vzdignil roko: „Odlazi, izkušnjava stara!“

„Glej ga, dedca!“ razhudila se je Polona: „starost mi očita, farizej; ki vidi pezdir v očesu svojega bližnjega, bruna v svojem pa ne.“

Jarnej pa je ponosno korakal proti mestu, in dasi se je premagoval, pregrešna zloradost se je polastila njegovega srca, ko je videl svojega gospoda, kako trka zastonj na šolska vrata.

Učenci so se bili razpršili po logu, tekali, skakali, igrali in rezali šibe; Lazar je zapuščal mesto s krdelom konjikov; grof pa je gostil v velikanski dvorani poveljnike in viteze svoje. Dve mizi sta stali po dolgem, jedna počez za izborne grofove goste. On sam je sedel tukaj poleg poslancev in imenitnejših vazalov in očaroval družčino s svojo ljubeznivostjo. Tako šaljivo in smešno je omenil dogodkov zadnjih dni in Boštjana v samostanu, da se je Eizingerju od veselja smijalo srce. Največ pa je bilo slišati doktorja Lenarta, ki je obširno in dovtipno razkladal svoje mnenje o vseh rečeh na svetu in še o mnogih drugih, in v veliko zabavo mladega Eizingerja dražil s svojimi nazori duhovnega dostojanstvenika, ter se delal mnogo bolj brezverskega, kakor je bil v resnici.

„Kar se tiče ženskih in filozofije,“ dejal je in nagnil kupico, „držim se eklektičnega načela: vse poskusiti in najboljše izbrati. Zaradi duše pa mi ugaja najbolj Pitagora in dušno njegovo preseljevanje.“

„In v kaj se mislite Vi izpremeniti po smrti?“ vpraša župnik Grojn.

„Brez dvojbe v volka, ki bo Vaši čestitljivosti stregel po življenji“ bil je odgovor. — „Toda brez šale, gospod župnik, ali ne mislite tudi Vi s tem starim modrijanom, da razloček med človekom in živaljo nikakor ni tako laskavo velik, da bi se mogli zarad njega prevzeti? Človek spada po mojem mnenji med živalstvo.“

„Ne vsak, gospod doktor,“ odgovoril je župnik in branil se jezičnega nadležneža. Radosten hrup se je razlegal od drugih miz, kjer so si hrabri vitezi napijali, bahali in bratili se. Nekaterim vinskim bratcem je prišlo na misel noge pod mizo skup zvezati, da ne bi nikdo mogel vstati od pijače. Z veselim kričem pozdravila je ta in ona družčina duhoviti predlog in junaki so sedeli in pili do belega dné.

Ko pa je nadkonjar stopil v dvorano in spogledal se z grofom zapustil je ta svoje goste in šel za Rožekarjem. V mali, trdno zavarovani grajski sobici je stal skesan in potrtn naš Boštjan. Ves se je zgenil, ko so zarožljali ključi in se odprla vrata. Ko pa je grof stopil predenj in pogledal ga s svojimi ostrimi očmi, vztrepetal je in vrgel se na tla in jel jokati in prositi odpuščanja.

„Lopov, kaj si imel z Eizingerjem?“ vprašal je grof; Boštjan pa je hitel povedati vse, kar se je bilo zgodilo in še le, ko ga je Rožekar sunil, naj vstane in se pripravi, da pojezdi ž njim, verjel je, da je še živ. V prostosti se ve da mu je vzrastel zopet pogum in nikakor se ni mogel zdržati, da ne bi z vso močjo se zadel ob zdravnika Hajdingerja, ki je zamišljen stopal po trgu.

Po grofovem logu pa je rajalo staro in mlado in veselilo se lepega dné in družih božjih darov. Kakor rožica med trnjem je sedela Kor-

nelija sredi čestitljivih ženâ, ki se v svoji seji nikakor niso dale motiti po sitni Poloni. Ti se je namreč že vse to posvetno veselje predolgo zdelo. „Kar postopam, kar postopam,“ godla je v jedno mér in prigajala domóv, da je deklico res spravila s sabo. Ko tako hodita svojo pot proti gradiču, sreča ji nadkonjar Rožekar.

„O kaka sreča, krasna gospodična,“ vzklikne, „da mi prihajate naproti. Kakor sokolar svojega ptiča po grlico, tako me pošlje prijatelj Lazar po Vas. Proti Ogerskemu ga pošilja grofovo pošilja, pa poslovil bi se rad. Pisanje bi bil dal z mano, a godí se mu kakor marsikakemu drugemu poštenjaku, ki pisati ne zna. Prstan je izročil poslancu svojemu, in zdaj zdaj ima priti sem v grad, kamor sem jaz obljubil Vas pripeljati, ako Vas najdem. Revež pač zasluži, gospodična, da se mu bridka ločitev malo osladí.“

Rudečica je polila Kornelijo od sramežljivosti in nejevolje pri tem predrznem pozdravu, a predno je še kaj odgovorila, zahvaljevala se je že Polonina zgovornost postrežljivemu gospodu in prosila, naj ji nemudoma pelje k dobremu Lazarju. Polone kot spremljevalke vitez Rožekar ni bil vesel, kakor bi je mnogokateri drugi ne bil; a malokomu bi se bilo posrečilo tako hitro se je odkrižati. Vrata v grajsko kapelo so bila slučajno odprta. „Oh, preljuba cerkvica!“ vzdihnila je Polona.

„Loretanske matere božje,“ pristavil je nadkonjar. „trije oltarji, hudo blagoslovljeni, odpustkov dosti!“

Polona je bila že v kapeli.

Lazarja ni bilo nikjer; Rožekar pa je ponudil Korneliji, naj si med čakanjem ogleda grajske sobe, če jih ni še videla. Deklica se je branila, a on je odklenil blestečo dvorano, opozoril jo na krasno pohištvo, slopeče slike, dragoceno posodje in bojazen se je unaknila zvedavosti. Iz prve sobe sta prišla v drugo, v tretjo in potem zopet v veliko dvorano. Tu pa se je poslovil vitez, da gre Polone klicat in gledat, če je Lazar že prišel. Hotela je ž njim, a z največjo ljubeznjivostjo ji je ubranil, naj se nikar ne trudi: in ogledovala je dalje stare podobe celjskih gospodarjev, ki so visele ob stenah. Rožekar se je dolgo mudil, in ker se je že temnilo, bilo je Kornelije malo groza same v prostorni dvorani, kjer je odmev ponavljal vsako stopinjo. Nemirna hiti k vratom, a kako ostrmí, kak strah jo obide, ko najde zaklenena. Hotela je zaklicati Polono, a sramovala se je vpiti in silila si misel v glavo, da se je nadkonjar zmotil in da skoraj pride. A silno ji je bilo srce in zapustil jo je ves pogum. Kaj, ko bi bil to hudoben naklep? Ko bi ne bil Lazar poslal nadkonjarja? Toda prstan je bil njegov. () nikdar še ni Kornelija tako želela Polone k sebi kakor sedaj! Razbur-

jena je sedla k mizi pod oknom, skozi katero se je, ker je bilo tako visoko od tal, videlo le mračno nebo; a srčna tesnoba jo je spravila zopet po konci in gnala poskušat, če se vrata morebiti vendar odpro. Poskušala je in mučila se in otiščala si roki, a zapah se ni genil. Vlekla je na uho, kdaj se bo kakov korak približal, da bi ga ustavila s svojim klicem; a slišal se je vedno le nerazločen šum kakor od dreves, katera maje veter. Rastoča tema je naznanjevala bližnjo noč in jemala rečem po dvorani določno obliko. Živa domišljija ji je jela slikati strašne podobe v črne okvirje na stenah. Kadar je kako orodje počilo ali premaknilo se, zganila se je. Počela je trdo hoditi po sobani, a strašil jo je odmev njenih stopinj. Zopet je sedla in poskušala moliti; toda v strahu in grozi ni mogla zbrati mislij svojih in začela je klicati svojo teto, očeta, Vita Lazarja. Njen klic se je oglašal od visokih sten; živa duša mu ni odgovarjala. Kar se je mogla, stisnila se je v kot plaha deklica, zatisnila si obraz in milo jokala.

Učenci pa so se vračali veselo vriskaje v mesto. Vsak je nosil butaro šib na rami, in prepevali so staro latinsko pesem:

Betularum spolia,
Onus umerorum,
Optima sunt scholia
Veterum scriptorum.

Ko pa se je Polona za silo namolila in hotela h Korneliji, zadržal jo je nadkonjar in ji povedal, da je šla gospodična že domov in da jo je vitez Lazar spremil.

„Potem grem pa nazaj v kapelo,“ dejala je Polona in se obrnila.

Kornelija pa je vsa otrpla od bridkosti in strahu pripravljala se na smrt, in na misel so ji hodile pravljice o jetnikih, ki so pozabljeni v podzemeljskih ječah umirali od gladú in žeje. Na jedenkrat se začujejo stopinje v prednji sobi: vrata se odpro in z lučjo v roci vstopi nadkonjar in se prične na žive in mrtve izgovarjati in prositi odpuščanja, da jo je bil pustil toliko časa čakati. Grof ga je bil na naglem pozval in tam se je bil še le spomnil, da je zaklenil vrata. Kakor hitro so mu dopustila nujna opravila, priteklo je, da jo reši. In Rožekar je bil res ves zasopen. Kornelijo pa je le skrbelo, kaj poreče Petacij, v kakem strahu bode gotovo zaradi nje in hitela je z nadkonjarjem iz strahotnih dvoran vesela svoje prostosti.

Ko pa je stopila pred grad, čakala je tam nosilnica, v katero sta bila uprežena dva mezga, in pri vratih je držal konjik osedlanega konja.

„Milostiva gospodična,“ začne Rožekar, „jaz sem, dasi le posredno, kriv, da ste se toliko časa zamudili: dovolite, da to krivdo nekoliko poravnam. Pač si ne domišljujem, da bi Vam bila moja družčina ob ti uri

ljuba, a vem, kaj sem dolžan Vam in Vašemu imenu. Zatorej Vas prosim, milostiva, stopite v nosilnico in zagrnite zaveso. Jaz pojezdim poleg Vas in nihče Vas ne bo nadlegoval.“

Korneliji se je vse to ravnanje zdelo čudno, sumnjivo, a kaj je mogla boljšega storiti kakor ubogati. Rožekar je skočil na konja in ukazal pognati; kmalu so se mu pridružili še trije konjiki. Kornelijo so obhajale razne neprijetne misli in nepotrpežljivo je čakala, kdaj pride domov. Odgrnila je zaveso in pogledala skozi okno.

„Oh,“ vzklikne prestrašena, „saj ne gremo proti mestu.“

A takoj je bil vitez pri nosilnici. „Tiho, tiho, gospodična!“ govoril je poluglasno. „Pred mestom imajo vojaki šatore, in tega divjega in predrznega ljudstva se moramo ogniti. Izvolil sem torej daljšo, a varnejšo pot.“

Rekši zagrne okno. Kornelije pa se je polastil velik nemir in mislila je klicati na pomoč. A kdo bi ji bil pomagal? V bližini so se svetili ognji vojaškega tabora; a vojaki so bili surovi ljudje. Kar koli je sklenila, vse se ji je zdelo neizpeljivo, tem bolj, ker se je vedno tolašila, da pride zdaj zdaj v mesto. Molčé so nadaljevali svojo pot. Pozno je že bilo po noči; nebo na pol oblačno in mesec se je zdaj pokazal, zdaj skrila za oblaki in z lučjo se je izpreminjala okolica ob potu. Prijezdili so bili do malega griča, ki se je dvigal nad cesto in čegar goli vrh je posebno zanimal oči vojakov, spremljevalcev Rožekarjevih. V slabem svitu se je razločilo gori troje visokih stebrov in tramovje počez, na katerem je visela črna klada.

„Ali vidiš?“ šepne jeden vojak drugemu in migne z obrazom proti kraju, kjer je celjski krvavi sod zvrševal obsodbe svoje.

„In kako sova skoviče!“ odvrnil je oni tiho. V tem trenutji se je začulo od véšal sem pokanje in škripanje lesovja in vojakom, ki so nehoté zrlí tja, videlo se ni nič drugače, kakor da leze kdo kvišku. „Hu,“ dejal je zopet jeden izmed vojakov in zobje so mu šklepetali, „hudič je prišel ponj.“ — V mesečini sta se prikazali dve podobi na konjih, ki sta se vedno vekšali in vekšali. Na griči pa se je vzdignilo tako kričanje in tuljenje, da je pretreslo vsem mozeg in kostí.

„Bog in sveti križ božji!“ vzkliknil je jeden jezdec in vzpodbodel konja, in za njim je zbežal tudi drugi. Vodnik nosilnice je hotel tudi zapustiti svojega mezga, toda Boštjan je izdrl meč, bodi si iz pogumnosti, ali ker se je bal sam ostati, in mu zastavil pot. Kornelija pa je v ti zmešnjavi vsa preplašena skočila iz nosilnice, da bi zbežala. A Rožekar jo je prestregel.

„Vi ste lažnjivec in slepar!“ zavpila je deklica nánj in počela klicati na pomoč. V tem sta bila pridirjala po cesti konjika z na-

merjenima sulicama. „Podajte se!“ kričal je jeden; Rožekar pa je zaklel in nagnil sulico in vzpodbodel konja nasproti. Kopje je zaškripalo ob oklopu in Rožekar se je zvrnil raz konja. Da je pri takih okoliščinah izginil Boštjan, to se razumeje.

Kornelija pa je povzdignila roki in prosila: „Oh, gospod, kdor koli ste, usmilite se me in rešite me!“

„Gospodična Kornelija tu?“ začudi se jezdec in skoči s konja. „Ali me ne poznate več? Jaz Vam vendar ne morem biti kdor si bodi!“

„Veseli me, gospodična, če sem Vam skazal kako uslugo,“ dejal je pristopivši Viljem Vranjebrski: „toda opravka imamo z grofovimi ljudmi, ki nam bodo vsak čas za petami. Prisedite k mojemu prijatelju Caheju ali pa k meni, da se brž odpravimo.“

Mudilo se je pač, kajti po cesti sem se je slišalo konjsko kopito. S pomočjo Caheja, ki je zastonj ponujal svojega močnejšega konja, sedla je deklica pred Viljema in prijatelja sta oddirjala proti severu.

„Oh, kako kratkega spomina so mlada dekleta,“ tožil je med potom Cahej in spominjal Kornelijo onih časov, ko sta se pri Petaciji skupaj igrala. Deklica pa je pripovedala svoj dogodek in zahvaljevala se je Viljemu, da jo je rešil iz rok Rožekarjevih.

„Recite rajši grofovih,“ dejal je Viljem. Cahej pa je delal svoje opazke in opomnje, ki so se pa Viljemu zdele jako neslane. Tiho je tolažil deklico, ki se je boječe naslanjala na svojega rešitelja, naj je nikar preveč skrb ne peče zavoljo očeta, kateremu bode on takoj poslal poročilo o dragi Korneliji. Srečnega se je štel, da jo je mogel oteti iz grofovih rok. In kako krasna se mu je videla deklica in kako mu jo je še lepšala zavest, da je grofa samega premagala lepota njena. Korneliji pa se je v srci poleg žalosti zavolj magistra Petacija oglašal čut hvaležnosti proti dobrotniku, in ta čut ji ni bil neprijeten, in rada je premišljevala, koliko hvale je dolžna vrlému mladeniču.

Kakor sta se pa izgubila naša prijatelja, bil je Boštjan zopet na bojišči in spravljal nadkonjarja, omamljenega po nesrečnem padci po konci. Vmes se je jezil Boštjan na strašljivce, ki so bili zbežali in pripovedoval, kako se je boril z dvema, braneč nosilnico, dokler se mu ni zlomil meč. In meč njegov je bil zlomljen.

„In deklico sta odpeljala, praviš?“ zaječal je Rožekar in ruval si lase. „Oh, moja glava!“ mrmral je, „če bo jutri še na mojem vratu, potem se me trdno drži.“ Stokal je od bolečin in lezel v nosilnico in ukazal Boštjanu, naj mezga na povodci pelje proti Celju.

„In veste, gospod nadkonjar,“ oglasi se pogumni Boštjan, „kdo sta bila ona dva?“ Rožekar pa je stokal in klet. „Viljem z Vranjega

Brda je bil," razlaga Boštjan. „in pa hlapec njegov. Spoznal sem lista-stega konja njegovega.“

Vznemirjajoča vest, da je izginila hči učiteljeva, raznesla pa se je bila hitro po mestu. Na tihem je marsikdo dolžil grofa samega, dasi je bil, kar se tiče ženskih, na boljšem glásu od očeta svojega; a da se je nasilstvo na skrivnem in zvijačno zvršilo, to se je zdelo večini proti grofovi naravi in zvrčali so je na tuje vojake, preširne motilce mestnega mirú. Grof se je bil že poslovil od svoje žene in urejal poslednje svoje stvari, ko mu pride potolčeni nadkonjar s skesanim obrazom pred oči.

„Kaj pomeni to, prokleti pes?“ zarohní nánj grof, kateremu je kri napela žile na čelu in zalila mu oči, ki so se strašno bliskale. Rožekar pa je pobit in potrt pripovedoval svojo nezgodo in jezo grofovo speljal spretno na Vranjebriškega, Ungnadovega vázala, in na svoja dva hlapca, katera je bil strah pod véšali zgrabil.

„Daj ja obesit, da se jih privadita,“ velel je grof, „in pokličí Vitovca in Lenarta!“

Hitro se je splazil Rožekar stráni in nobena rana ga ni več bolela.

(Dalje prihodnjič.)

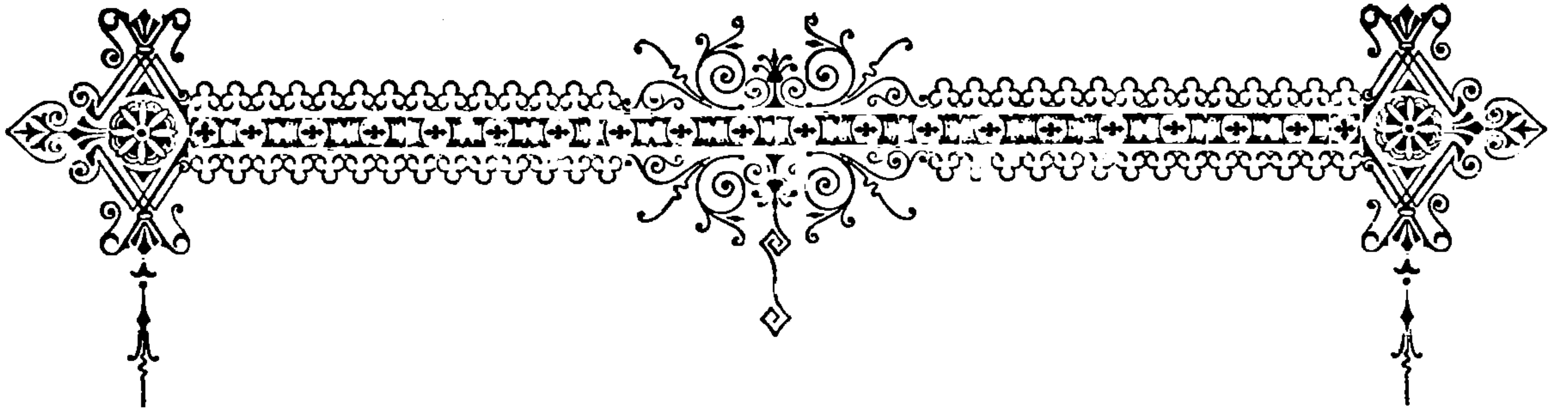
Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

22. Pod hruško.

(Dalje.)

Ta Jožek je bil Stolarjev sin, ljudje so mu rekali zamórcček, ker je bil v obraz močno zagorel in skoraj črn. Jožek je hotel vse znati in videti kakor Knafljec. Če so prišli komedijantje, vrtil se je vedno okoli njih in bistro pazil, kako slepé in trapajo gledalce, da jim verjamejo. Kar se je od njih naučil, porabil je preizvrstno. ko ga je naprosil bratranec moj, da bi mu naredil o Božiči jaslice. Odločene je bilo zánje cele pol hiše od ogla do ogla, dalo se je torej Jožku dovolj prostora, da nam razkaže umetnost in znanost svojo. Jaslice je zložil prav lepo od kamena, grivine in mahu; hiše, ljudi in živali pa je izrezljal od lipovega lesa. Mnogo teh podob je dejal nekako na škripce in stojé za odrom potezal je za žimo, niti in žico in jih premikal in gonil sem ter tja. Gibale so se prav tako, kakor bi

Vélikí grof.

Zgodovinski roman.

Spisal Dr. Fr. Detela.

VII.

(Dalje.)

Grof pa je razložil Vitovcu in Lenartu, kako je Vranjebrski ugrabil hčer Petacijevu, in vprašal prvega, kaj meni o tem.

„Milostivi knez,“ odgovoril je ta, „v Vašem imenu mu bom takoj napovedal vojsko, kajti še neki starejši dolg mu imam poplačati: mlečnozobega Ungnada nam je iztrgal Vranjebrski. Sploh stoji njegov grad preblizu Celja. Predno preteče deset dnij, Vranjega Brda ne bo več.“

„Dobro,“ dejal je grof. „Kaj menite Vi, gospod doktor?“

„O, kako vidno podpirajo,“ dejal je ta, „večni bogovi povsod pre-svetlega kneza in kako jasno se je pokazalo njih nagnenje posebno o ti priliki! Kaj more biti pač koristneje milostivemu gospodu mojemu, kakor tako hudodelstvo Ungnadovega vazala, rekše Ungnada samega. Kajti po moji sodbi, katero sem pripravljen zastopati vselej in povsod, ugrabljena je bila deklica za starega Ungnada. In grešnemu hinavcu potegniti krinko raz obraz, da se z gnusom od njega stráni obrne cesarsko obličje, to bi bila majhna zadostitev za vse obrekovanje, s katerim je stari podpihovalec razpor vsejal med svetlim knezom in cesarjevim veličanstvom. Z obupanim očetom Petacijem vred bi stopil jaz pred cesarski prestol in terjal pravice proti nesramnemu samosilniku in brambe nedolžnosti. — Vrhu tega bi mogel nemara v cesarskem obližji Vaši milosti služiti tudi drugače. Cesarjev svetovalec Neiperg mi je bil v prejšnjih časih pokrovitelj in njegovega veličanstva alkimist je dober prijatelj moj; posvetni mamon pa bi razširil prijateljstvo moje po vsem mestu.“

Grof je menil, da bi za to pač trebalo mnogo denarja.

„In tega bomo z visokim dovoljenjem dobili,“ odgovoril je oni.

Grof je bil zadovoljen in takoj se je moral odpraviti na cesarski dvor poslanec, da izprosi varstva doktorju Lenartu in njegovim spremljevalcem, ki pridejo s pritožbo pred cesarja.

Mestni očetje pa so imeli jako burno sejo. Že zaradi Petacijeve hčere so si bila mnenja navskriž, ker so jedni zahtevali takoj deputacijo do grofa, drugi ostro preiskavo po mestnem zboru samem in tretji bili teh mislij, da za prvi dan bi bilo dosti, če se izvoli kakov odsek. A zdajci pride novica, da je truplo obešenčevo po noči izginilo z véšal. Doktor Hajdinger je malo obledel, a predno so osupli odborniki zbrali svoje duhove, vstal je in jel dokazovati, kako ima brez dvojbe oboje hudodelstvo jeden izvor in kako dívja vojaška druhal, ki se mrtvecev ne boji, tudi živim ne prizanaša.

„Kdor je obešenca snel z véšal, ta mora na njegovo mesto,“ dejal je Mavroh in po strani omenil, da se mu Mana, mati Vrbanova, zdí jako sumnjiva. Zdravnik se je premikal nemirno na svojem stolu in le trdil, da to je moral storiti kak vojak, kakor je le kakšen vojak ugrabil Petaciju hčer.

Toda misel Hajdingerjevo je ovrгло pismo, ki je došlo od doktorja Lenarta Pistorja, v katerem se slavnemu zboru naznanja, da je prejšnji večer Viljem, sin graščáka Vranjebškega, ugrabil blizu grofovega lovskega gradu meščansko deklico, katero hočejo priče spoznati za hčer Petacijev. „Našega svetlega vladarja skrb bode,“ glasilo se je pisanje, „kaznovati roparja in očetu pomoči do pravice. Do cesarja se pojde poslanstvo pritožít in terjat zadoščenja za razžaljeno mestno čast.“

Živahno so pritrdili odborniki temu stavku.

„Ker se pa ta stvar največ tiče mesta, pravično in spodobno je, da tudi mesto pomore zvršiti tega sklepa.“ Te besede možem niso tako ugajale. „Vabijo se torej vsi domoljubni peki, mesarji in krčmarji, da pokupijo po grofovih graščinah žito, vino in goved, po céni spodaj naznanjeni.“ Zdaj pa se je vzdignil silen ropot, in svetovalci, katerih se je to tikalo, vpili so čez krivico, zatiranje, nasilstvo. Mavroh je ostal hladnokrven in miril jezo svojih tovarišev. „Vpitje ne pomaga nič,“ dejal je pametno, „poslušajmo, kako pismo dalje govori in potlej premislimo, kaj se dá storiti.“

V pisanji pa so bili navedeni vsi mestni krčmarji, peki in mesarji in določeno je bilo, koliko ima vsakateri pokupiti in v kateri grofovi graščini bode dobil blago; kupnino pa je takoj ta dan šteti. Hrup se je vnel iz nova in po bolj glasni kakor dolgi razpravi se je sklenilo deputacijo poslati do grofa, da se to povelje prekličé, ali postavijo vsaj nižje cene. Grofa pa niso možje več dobili v gradu in sprejel jih je s svojim prijaznim smehljanjem doktor Lenart. Mirno je poslušal pritožbo in igral z zlato svojo verižico.

„Ali ste povedali že vse, gospod sodnik?“ vprašal je, ko je oni končal; „in želi še kateri izmed gospodov česa omeniti?“

„Še, še,“ oglasil se je krčmar Rožič in sosed njegov, mesar, in ponovila sta besede sodnikove še jedenkrat, malo slabše in glasneje. Ko pa je še Mavroh mirno razložil stališče svoje, odgovoril je ljubeznivo Lenart, kako veselje mu je vedno, ustrezati želji meščanov, kjer koli je mogoče. „Žal, da se tukaj ne dá dosti storiti,“ menil je. „Jeden gospodov je imenoval to ravnanje krivico. Moja udanost proti mestnemu starejšinstvu mi je ukazala takoj preslišati ta izraz, vendar radosten pozdravljam priliko, ko morem popraviti neko krivo mnenje, ki se nahaja, to rad priznavam, v mnogih celó modrejših glavah, kakor so one celjskih očetov. Nikdo pač ne dvoji, da je svetli knez in grof Ureh vladar in gospod nas vseh in da ima veljavo zakona vse, kar on ukaže, in da se je zdržati vsega, kar on prepové.“

„Če ni zoper našo staro pravdo,“ opomnil je sodnik.

„Hvaležen sem Vam,“ nasmehnil se je doktor Lenart, „da ste v misel vzeli to tako imenovano staro pravdo, ki nekatere, sicer poštene glave po nepotrebnem vznemirjuje. Da ne bodo kdaj mirni naši meščani zarad slabo razumenih pravic trpeli kake škode, treba, da se jedenkrat za vselej zgovorimo. Najprej je pomniti, da pravica, ki ni pisana ne pečatena, ki le po ustnem izročilu prehaja od roda do roda, za pravnika ne more imeti nikake veljave. Kar se tiče potrjenih in priznanih pravic, treba opaziti: oni, ki ima pravico dajati postave, in to je celjski grof, naj se imenuje kakor hoče, ali Herman ali Friderik ali Ureh, ima tudi pravico te postave zavreči ali izpremeniti ali z drugimi nadomestiti. Kratko rečeno: quidquid principi placuit, legis habet vigorem, kar knezu ugaja, to je postava. Ta izrek, gospod sodnik, moral bi biti z zlatimi črkami zapisan nad sodno hišo. Temu načelu pridobiti splošno veljavo, rimsko pravo postaviti na mesto onih barbarskih običajev, ki se imenujejo stara pravda, to je slavna oporoška slavnih bolonjskih učiteljev Bartola in Balda, katero bomo zvršili mi pravniki, učenci njihovi. To sem omenil v obče kot vodilo mestnemu svetovalstvu. Kar se pa tiče denašnje pritožbe, moram se gospodom pokloniti, da so dobro pogodili, obrnivši se náme; in v znamenje svoje milosti in naklonjenosti rad dovoljujem, da odvzame mestno starejšinstvo to naklado dotičnim obrtnikom, ter jo naloži sebi.“

Prijazno se smehljaje je čakal Lenart, za kaj se bodo odločili možje. Dolgo ni bilo odgovora, tajnik grofov pa je stopil k oknu in pomignil odbornikom: „Ravno gré blagajnik z vojaškim spremstvom iz

grada, da zvrši povelje. Če vam je drugi črtež ljubši od prvega, pokličem moža nazaj.“

„Naj ostane pri prvem,“ dejal je Mavroh in nekateri drugi. Sodnik si je grizel ustni, ta in oni odbornik se je srdil in preklinjal; Lenart pa si je opasal meč, da pojezdi gledat, kako se zvršuje ukaz. Brez vrišča in hrupa seveda ni šlo, a upreti se nikdo ni upal, in marsikateremu mestnemu mogočnežu se je iz srca privoščila kazen.

Hajdinger pa je hitel proti nekdanji kováčnici Vrbanovi in v Manino izbo. Žena je sedela na nizkem stolci in s komolci na kolena oprtimi podpirala si razmršen o glavo. Ko je vstopil zdravnik, šinila je po konci in z divjim pogledom planila proti njemu, da se je prestrašen umaknil.

„Daj mi sina nazaj!“ zavpila je, „daj mi Vrbana! Grof mu je vzel dušo, ti pa telo. Toda pri krvavi sodnji boš dajal odgovor, ti in tvoj pomočnik, rabelj.“ Hajdinger pa jo je začel miriti in kazati, kaka nevarnost ji žuga, ker jo sumnjičijo, da je ona ukradla truplo; in kako malo ji bodo verjeli, ako obdolži koga družega; da jo misli tudi Mavroh tožiti zarad čaranja, in tezalnica in smrt na gmadi težko da bi ji odšla. Potem pa ji je ponudil, naj mesto umrle njegove strežnice stopi v njegovo službo, in on jo bode branil vsakega napada.

Mani so se zasvetile oči, ko je to slišala, in takoj je sprejela ponudbo. Volk z volkom, dejali so ljudje, ko so jo videli gospodinjiti po zdravnikovi hiši. Ko pa je prišel Mavroh zopet na dan s svojim sumnjičenjem in kot čarovnico deval jo pod zatožbo, omenil je zdravnik po strani Mavrohove nezgode in vprašal, če je ženska, ki takega zaljubljenega norca tako zaslužno spleča, bolj kaznjiva, kakor stavec, ki zahteva od nje prepovedanih pomočkov, da bi izpolnil želje svoje. Mana je imela odslé mir, in Hajdinger je bil zadovoljen ž njo.

Po Vranjem Brdu je vodil Viljem Kornelijo in gledala sta na zelene hribe okrog in na široko polje pod gradom, in dobro se je zdelo deklici, da jo mladi spremljevalec nazivlje staro svojo znanko. Govorila sta o prošlih časih, o sedanjem življenji, o tem in onem, in kar sta govorila, zdelo se jima je zanimivo. Tožilo se je Korneliji po očetu; a na vprašanje, kako ji ugaja v gradu, dobil je Viljem tako prijazen odgovor, da je takoj pristavil, naj pa delj časa tu ostane.

„Čemu Vam neki bom!“ odvrnila je deklica, in vročina, ki ji je obšla lica, poučila jo je, kako nepremišljeno je odgovorila. Hitro je navédla govor na nevarne čase, na vojsko s cesarjem, na nemirne sosede in opozorila mladeniča na konjika, ki je brzo jezdil po prašni cesti gori.

„Kaj hoče Celjan pri nas!“ vskliknil je Viljem, ko se je obrnil jezdec proti grádu. Čuvajev rog se oglesi in deček pride povedat, da želi tuj konjik govoriti z graščinskim gospodom.

„Vitovec začinja ples,“ dejal je stari gospod Viljemu, ko sta hitela na dvorišče. Most je zrožljal čez rov in tujec je nataknil bel list na svoj meč, podal ga Viguleju in naglo odjezdil. Viljem pa je bral pisanje: „Vedi ti, Vigulej z Vranjega Brda, vazal Janeza Ungnada, da postanem jaz, Jan Vitovec Grebenski, v imeni kneza in grofa celjskega čez tri dni tebi in tvojim ljudem sovražnik, ker ste siloma ugrabili hčer celjskega meščana. Pa naj se porodi iz tega sovraštva, kar koli hoče, rop, požig ali umor, s tem pismom smo zadostili dolžnosti svoji.“

„Ha, hinavci!“ kričal je graščák in preklinjal Celjane. „Naj le pride Vitovec, poruvali mu bomo zobe, kakor jih bo svetli cesar njegovemu gospodu.“ Takoj je odpravil točaja do Murnove krčme, naj pošlje čvetero hlapcev in živeža, kolikor more utrpeti. Viljem je pregledoval zid in rov, pripravljal strelivo, nastavljal velike samóstrele po zidovji, ukazal kamenja nanositi k linam in posekati drevje in grmovje krog gradu.

Cahej, katerega so bili poslali v Celje, vrnil se je zvečer domóv in poročal, kaj se vse godí ondu. „Z grofovo vojsko vred,“ pravil je, „odšlo je poslanstvo do cesarja, pritožit se zaradi najinega hudodelstva.“

Viljem bil je ves zelen in Vigulej ves rudeč od jeze.

„In med poslanci,“ nadaljeval je Cahej, „je naš magister Petacij. Stanovanje njegovo je prazno, kajti Polona je odšla na deželo k sorodnikom.“

„Brž, brž, gospod Viljem,“ vskliknila je Kornelija, „preskrbite mi vodnika. Jaz pohitim za svojim očetom in jutri ga dojdem. Ker ste že toliko storili zame, storite mi še to. Jaz in oče moj vedela vam bova vedno hvalo.“

Viljem ni vedel, kaj in kako bi; le to mu je hodilo po glavi, kaj bode baron Ungnad mislil, ko ga bode tožilo celjsko poslanstvo. Caheju pa je naravna veselost ohranila mirno sodbo in hladno kri.

„Gospodična Kornelija,“ dejal je, „prav govori. Za poslanci treba iti, da se pravica spriča in podre grofov naklep.“

„Jaz ne zapustim nikakor očeta svojega,“ rekel je Viljem; „in če boš pričal ti, Cahej, meniš, da se ti bo verjelo?“

„Bog me varuj takšnega napuha! Toda, saj pravim: gospodična sama bode za pričo. In ti se je braniš spremljati, Viljem?“ vprašal je Cahej in pogledal ga po stráni.

Ta pa se je malo zarudel in ostal pri svoji besedi. Cahej je bil izbran za spremljevalca. Da je bil Korneliji bolj po godu od Viljema, ne

upamo se trditi. Prikrila vsaj temu ni nemira, da bode potovala sama z moškimi, in s Cahejem. Viljemu, kateremu so se pomisleki zdeli opravičeni, nagovarjal je Radegundo, naj gré z onima; a ta se je izgovarjala s starostjo, da ne more več prenašati težav dolzega popotovanja.

„Ovbe no,“ dejal je točaj Jošt prišedši zraven, „Klara naj gré z njima. Domóv k staršem je zdaj ne moremo dati, ker bodo v kratkem Celjane gostili, in v gradu je bodemo kaj lahko pogrešali. Vitovca taka stvar ne more braniti, jedla in pila bi pa kakor kakov hrust.“

Pogumno dekle je bilo takoj pri volji ogledati si malo sveta. Toda popotovanje je bilo v tistih časih drzno in nevarno početje; in pri večerji se je mnogo poudarjalo, kod in kako bi se podali na pot. Dvema ženskama se je zdel jeden sam mož nekamo slabo zavetje. A strijc Jošt, komur so pametne misli v primeri s použito pijačo dohajale, nasvetoval je, naj potuje Klara v moški obleki kot Kornelijin paže. „(O)braza je takega,“ dejal je, „kakor je bil njen strijc v mladosti: širokega, toda brdkega; rok je pa tudi tako čvrstih kakor kdor si bodi moški. No, pa saj Vi, Cahcj, to veste, ki ste predvečeranjem leteli iz kuhinje.“

„Jaz sem letel, ker je bila večerja na mizi, prijatelj Jošt,“ zavrnil ga je Cahej. Točajev nasvet pa je obveljal. Klara si je odstrigla kite in v priložnem žametastem oblačilu, kapo s peresom na uho pomakneno in kratek meč na strani, ugajala je neizrečeno Caheju, ki jo je ogledoval od vseh strani.

Jokaje se je poslavljal Kornelija od gostoljubnega gospoda Viguleja, kajti v svesti si je bila, koliko neprilike in morebiti tudi škode in nesreče mu je nakopala.

Viljem je spremljal popotnike in poučeval Caheja, kako se ima vesti med potom, kako ima govoriti in nositi se pred Uingnadom in naj se posebno varuje vina in družčine. Potem pa je segel Korneliji v roko in jo vprašal, če se ga bo kaj spominjala v dalji. Deklico pa je silil jok in vzdihniti je, kaj bo, če on v boji pade.

„Ako se to zgodi, dolg čas mi bo v nebesih toliko časa, da pridete Vi za mano,“ dejal je in izkušal se smejati. Tu so se ločili in pognali svoje konje; ko pa se je Kornelija čez kaj časa obrnila nazaj, stal je Viljem še vedno na istem mestu in gledal za njimi.

VIII.

Brez posebnih zadržkov so prišli naši potniki proti koncu meseca julija v Dunajsko Novo Mesto, stolico cesarja Friderika, ki je pripadala tedaj deželi štajerski. Mesto je bilo zidano na ravnem močvirnem kraju kot trdnjava proti Ogrom. Na njeno moč se je zanašal tudi cesar, ko

je sklenil terjatve upornikov zavreči in se njihovi sili ustaviti. Po ulicah se je trlo vojakov, katere je iz vseh krajev sveta privabila bojevitost ali ropoželjnost ali plača pod cesarsko bandero. Življenje je bilo razburjeno in živahno. Po delavnicah se je zdelovalo vsakovrstno orožje; živež se je dovažal od vseh strani; poslanci so odhajali in dohajali v jedno mer, meščanje pa so se zbirali po trgih in pri mestnih vratih in pomenkovali se o vojski in izpraševali prihajajoče tujce po novicah.

Med potom je vladala med našimi znanci lepa zložnost. Ko pa so dospeli na svoj cilj, preskrbeli si stanovanje in Klara se iznebila marcijalne obleke, vnel se je pri posvetovanji razpor. Cahej, ki si je nekoliko domišljal na taktično in strategično znanstvo, katero si je bil nabral na Vranjem Brdu, menil je, da bi bilo najbolje, da gré po krčmah pozvedovat, kako stoje stvari in kako bi se najlože prišlo do Ungnada. In zakaj bi tega cesarskega svetovalca ravno v krčmi ne dobil? Kako hitro in prijazno bi se tam pogovorila! Toda ženske, ki so pokopale že toliko moških sklepov, dejale so, prva pot bodi v cerkev zahvaliti se za srečni prihod, druga, s poverilnico k Ungnadu, da se zvé, če je že magister Petacij tu in kje stanuje. Cahej je ostal v manjšini in peljal malo nejevoljen varovanki svoji v farno cerkev, kjer je velika množica ljudstva poslušala pridigo papeževega notarja. Le-tá je govoril o hudih časih in preteči vojski in opominjal ljudi k vztrajnosti in pogumu, kajti njim se je bojevati za vero in pravico proti sovražnikom svete cerkve. Konec govora pa je prebral pismo, v katerem izobčuje papež Nikolaj po imeni skoraj vse cerkvene dostojanstvenike, vso plemenito gospôdo in vsa mesta po avstrijski deželi. ako se v štiridesetih dneh ne vrnejo k pokorščini do cesarja. Ta razglas, ki se je nabil potem na cerkvena vrata, naredil je velik vtis na verno poslušalstvo. Cahej pa je šepnil deklicama, naj le molita, on si pojde mesto ogledat; in ne da bi čakal nejevoljnega pogleda Klarinega, hitel je ven. Kot odločen človek ni dolgo premišljeval, kateri gostilnici bi dovolil pogasiti mu pokočo žejo, ampak obrnil se takoj proti prvi. Toda človek le obrača. Od dunajskih ulic sem se je začulo vpitje, piskanje in trobenje in ljudstvo je drlo od vseh krajev skup, da je Cahej nehoté mislil: „Gostilnica mi ne odide, to-le pa“, in pridružil se radovedni množici. Po cesti se je valila dolga vrsta vojakov. Na čelu jim je jezdil oklopljen orjak z jednim samim očesom. Kjer bi imelo biti drugo, vlekla se je po groznem zagorelem obrazu temnorudeča brazgotina. Težak bät mu je visel ob stráni. Bronasti obrazi vojakov, ki so korakali za njim, kazali so, da so vajeni mraza in vročine, solnca in dežja. Izpod visocih kosmatih kap so se bliskale divje oči in dolge brke so pokrivalo spodnji

del obličja. Vsak je nosil lahek ščit, tul in lok na hrbtu, sulico v rokah in na stráni meč ali bät. Obloženi pa so bili z mnogovrstno robo. Temu je visela težka zlata verižica po ovčjem kožuhu; oni je nosil na vrvici nabrano sreberino, tu se je videl mašni plašč, cerkvena posoda, marmornati kipi in draga benečanska zrcala. Prišli so drugi in privlekli s sabo govejo živino in konje, in za pasí imeli si privezane ovce in koze.

„Kdo pa so ti ljudje?“ vprašal je Cahej soseda v gneči.

„Ali ste Vi jedini tujec v Jeruzalemu?“ odgovori namestu vprašanega drug človek, po zunanosti kak imovit meščan in se pridruži Caheju. Pouči ga, da so to husitje ali taboritje, najdrznejši vojaki cesarjevi, ki se ravno zmagujoči vračajo, ko so vzeli odpadlo mesto Hainburg. Jednooki njih poveljnik je baron Jurij Črnahora. „Odkod pa Vi prihajate in po kakem opravku?“ vprašal je prijazni mož Caheja, in ta vesel, da je tako hitro seznanil se v tujem kraji, odkritosrčno razloži, odkod in po kaj je prišel in pové, da je namenjen k Ungnadu.

„Oh, k Ungnadu!“ zavzel se je tujec; „in menite, da boste kar tako meni nič tebi nič prišli k njemu? Veste li, da je baron Janez Ungnad prvi cesarjev svetovalec, desnica cesarjeva? Videli ga gotovo še niste nikdar. Stopite sem, jaz Vam ga pokažem.“

Od cesarskega gradu je prijezdila četa bogato opravljenih vitezov, sprejet došle vojake.

„Glejte, oni,“ kazal je tujec, „ki podaje Juriju Črnahori roko, oni dolgi obraz na koščenem truplu, to je Ungnad. Oni brdki, rejeni mož poleg njega je pa Neiperg, tekmeec njegov v cesarjevi milosti.“ In mož je pripovedoval, kaj se vse godí na dvoru: da si stojita dve stranki nasproti, jedna prigovarja cesarju, naj upornike z napadom prehití ter udari na Dunaj, druga, naj se le brani za obzidjem; jedna je za zvezo s češkim Podebradom, druga za ono z ogerskim Hunjadijem.“

„Ne zamerite,“ dejal je Cahej, „Vi ste gotovo dobro znani na dvoru ker vse tako natanko véste.“

„Uganili ste, prijatelj,“ posmijal se je oni samoljubno in pravil, da brez posebnega zagovornika in bogatih daril še misliti ni, da bi prišel do Ungnada. Cahej je pač omenil, da ima priporočilo od Vranjebarskega, a na vprašanje, komu je hoče izročiti, ni vedel odgovora. Da bi bil govoril odkritosrčno, dejal bi bil, da pač Ungnadu samemu, toda sramežljivost mu je to branila, češ, za tako préprostega me ne sme imeti ta mož, da mislim, da se k velikim gospodom prihaja kar tako. Tujec pa, ki ni hotel zapaziti njegove zadrege, povabil ga je na kozarec vina.

„Ta pa res pozna ljudi!“ mislil si je Cahej in radosten sprejel predlog.

„Kar tu okrog ogla!“ dejal je oni. „Pri najst tisoč devicah,“ mala gostilnica. a dobro vino. Tja zahaja, kdor ima kaj pivskega ukusa. Na cesarskem dvoru, razumete, živi se jako zmerno in trezno, ker je cesar vodopivec in glava antibakhove družbe svetega Krištofa. Toda kader se zmračí, takrat se pa začno plaziti semkaj sinovi omenjenega svetnika, drug za drugim, odškodovat se za prebito in krepčat se za bodočo zmernost.“

Pri „najst tisoč devicah“ je spoznal Cahej, da govori mož, kar se tiče vina, golo istino. Kdor se laže v jedni reči, laže v drugi, in kdor o tako važni stvári govori resnico, ta je sploh poštenjak, mislil je Cahej in poprosil tujca, če mu ni preveč neprilično, naj poskrbi, da pride on do Ungnada. Iz srca rad mu je obljubil mož; čez tri dni se snideta zopet v ti gostilnici, in takrat mu bode natančneje povedal, kdaj ga pelje do visokega gospoda; do tistega časa naj bo pa Cahej kar pri miru. Ponosen in zadovoljen sam s sabo se je vračal naš prijatelj na stanovanje svoje. Neizogibno vprašanje svojih várovank, kje in zakaj se je toliko časa mudil, prestregel je modro z veselim poročilom, koliko je v tem kratkem času opravil in s kacim veljavnim gospodom se je seznanil. Kornelija je ugovarjala in zahtevala, da se takoj oglasé pri cesarskem svetovalci, a Cahej je jako spretno porabil vse podatke o dvornem življenji, kar jih je slíšal iz ust novega znanca, in dokazoval, da se k tacemu gospodu pride le po ovinkih; ne tako, kakor k celjskemu sodniku, s katerim se kar skozi okno pogovoriš.

Tujec pa, na katerega je bilo oprto upanje Cahejevo, zavil je iz dunajske ceste v ozke ulice, iz teh zopet v druge, da je prišel v najbolj zanemarjen mestni kraj, kjer so prebivali skoraj sami židje in ki se je po njih tudi imenoval. Ker namreč izvoljeno ljudstvo po deželi ni smelo stanovati, kopičilo se je po mestih, in ker je meščanstvo tudi tukaj ni rado gledalo, odločen jim je bil poseben prostor blizu mestnega zidu. Čut snažnosti je bil v tistih časih mnogo menj razvit kakor dan danes, a po nečednosti in nesnažnosti so se odlikovali posebno ti kraji.

Toda našega moža to ni plašilo. Pogumno je prebrodil „blatno jezero“ ter izgubil se v neznatni hišici, katere neprimerno mala okna so bila zakrita z gosto železno mrežo. V veži je prebirala stara židinja cunje in na vprašanje, če je Abraham doma, ne pogledavši kvišku brzo odgovorila, da ne.

„Recite mu,“ dejal je mož, ne zmenivši se za njene besede, „da ga kliče celjski doktor.“ Zopern nasmeh je zaigral starki okrog ust, ko

je vstavši povabila moža, naj ide za njo. Skozi izbo, vso založeno s starinarsko robo, pripeljala ga je v majhno sobico, kjer je stalo nekaj polomljenih stolov in miza na treh nogah. Tu mu je ukazala počakati in šla po žida Abrahama.

„Denarja sem ti prinesel, oče Abraham,“ dejal je mož vstopivšemu starcu.

„O blagoslovi Vašo visokost Bog Abrahama, Izaka in Jakoba,“ vzkliknil je žid. „Kakor prorok Bileam izšel sem, da bi klel, a blagosloviti moram.“

„Denar premoti marsikaterega proroka,“ dejal je mož in podal židu možno samih cekinov, katere je oni hitro po mizi stresel in jel preštovati. „Deset tisoč je posojila,“ razlagal je mož, „od teh je vrniti v prvem meseci tisoč in na obrestih plačati prve štiri tedne vsak teden po petdeset goldinarjev. Toliko sem prinesel.“

„Dà, dà,“ vil se je žid, „toda milostivi, visoki, prevzvišeni gospod doktor Lenart, pogodba pravi, če se ne vrne prvega meseca tisoč goldinarjev, zapiše se tisoč pet sto.“

„Jutri opoludne poteče mesec,“ opomni doktor Lenart.

Žid je malo pomislil, potem pa na smeh se nakremžil in pol mižé pogledal Lenarta: „Kaj, če bi mi Vi prinesli denar jutri? — Premislite, celjskemu knezu ali kralju, mogočnemu Faraonu, ni nič za pet sto goldinarjev; zame bi bili v teh hudih časih zaklad. In ljubi gospod doktor, milostivi gospod doktor, tudi za Vas bi bilo prav. Kaj menite?“

A Lenart je menil, da se je Faraonom sploh slabo godilo, kadar so imeli opraviti z židi, in poštenost njegova se ni dala omajati. „Toda čuj, oče Abraham,“ dejal je na jedenkrat Lenart, „ali bi se dobilo kaj prostora, kjer bi se dalo shraniti in skriti žito ali drugi živež?“

„Bog varuj! Ne za mernik pšenice ni pri meni prostora. — In če bi se ga vendar dobilo,“ pristavil je po kratkem molku, „ali bi se pa tudi kaj dalo zanj, in koliko?“ — Lenart je povoljno odgovoril in veleval mu, naj v družbi s svojimi prijatelji in soverniki pokupi in pospravi žita, kar največ mogoče, vse na grofov račun; če se ga kaj pokvari, vse na grofov račun, in kadar se sklene mir, prevzame je grof ali pa se drugače dogovori, da bode židu prav. Abraham se je ustavljal in branil, češ, da je podjetje nevarno, da nima gotovine, da se na druge ni zanašati; a ko mu je Lenart obljubil, da bode plen od grofovih vojakov smel kupovati le on, pogodila sta se.

V tem trenutju je prišla židinja naznanjat, da prihaja mojster Bartolomeo, in spravila je Abrahama v veliko zadrego. Kaj hoče storiti z gostom, kako ga prikriti možu, čegar koraki so se že slišali po veži!

Lenarta je ta strah zeló veselil in opomnil je, da mojster Bartolomeo njega dobro pozna.

„Oh, oh, oh,“ skakal je žid ob steni sem ter tja, „kaj če pride do ušes njegovega veličanstva, presvetlega cesarja, da se najzvestejši Abraham, od katerega njegovo veličanstvo blagovoli zlato in srebro jemati, peča in druží z grofovím poslancem! Kaj bo, kaj bo!“

„Takov star človek, pa se tako smrti bojí!“ smijal se je Lenart. „Oče Abraham, če te danes obesijo, umrješ k večjemu jedno leto pre-zgodaj.“

Toda Abraham bi bil še rad živel. „Obdali so me neverniki, in sovražniki moji me stiskajo!“ vzdihnil je, pritisnil na skrito pero in v steni so se odprla vratca, skozi katera je tiščal Lenarta. V kamrici, ki se je odprla, brlela pa je lampica, na mizi obloženi z dragocenimi rečmi. Strmel je Lenart, ko mu je nasproti zablíščalo zlato in srebro, kelihi, čaše, svečniki in vsakovrstne dragotine. A ker je hotel žida jeziti, ustavljal se je med vratci, da je vstopil mož ogrnen v dolgo halo, s kapuco čez glavo. Ko je vrgel kapuco nazaj, pokazala se je dolga siva brada, ki je krasila veličasten obraz. „Mojster Bartolomeo!“ vzkliknil je Lenart in moža sta se objela. V svoje veselje je spoznal žid, da sta se zmenila, pri njem se sniti, in peljal ja je v svojo zakladnico, da bi njiju kdo ne motil.

„Danes je bila žetev, Abraham!“ izpregovoril je Bartolomeo in poželjivo pogledoval dragocenosti. Žid pa je tarnal, kako lakomni so postali vojaki in kako drago jim mora vse plačevati.

„Le pogledjte to kupo, doktor Lenart,“ dejal je Bartolomeo in potehtoval sreberno posodo z zlatimi obročki, ozaljšano s prekrasnimi podobami.

„Koliko velja, oče Abraham?“ vprašal je Lenart; in žid je imenoval velikansko svoto.

„Mojster Bartolomeo,“ dejal je Lenart, „jaz sem presrečen, da vam jo morem podariti v slab dokaz svoje udanosti in svojega posebnega spostovanja.“

Kakor oglje so zažarele Bartolomeju oči; jecal je nekaj besed, ki naj bi nekako ugovarjale, z desnico je objel Lenarta, levica pa je izpustila kupo v globoki žep dolge halje.

„Milostivi naš grof,“ nadaljeval je Lenart, „Vam je pač neizmerno hvalo dolžan, učeni mojster, kajti tinctura auri, katero ste mu pripravili pred štirimi leti, pokazala se je tako izvrstno, da smo bili vsi iznenadeni. Jaz in grofov alhimist sva jo poskušala skupaj, a dolgo se nama ni posrečilo, ker nisva tako vajena kakor Vaša učenost. A ko sva

pri mesečnem svitu nad ognjem destilovala véliki magisterium rudečega leva, začela se je vršiti transmutacija. Bobnelo je kakor v gromonosnih oblakih.“

„Aha!“ pokimal je Bartolomeo, naslonil glavo na roko in pomolil uho pripovedovalcu: „sal, sulphur in mercurius se vnemajo kakor pri gromu in blisku.“

„Potem so se začele iskre utrinjati. višnjeve.“

„Merkur,“ mrmral je Bartolomeo.

„Potem rudeče.“

„Rudeče?“ začudil se je starec in pogledal kvišku. „Rudeče je železo in Mars. Ni mogoče!“

„Ne zamerite, mojster Bartolomeo,“ popravljaj je Lenart. „Spominu svojemu moram s premislekom malo pripomoči. — Dà, zdaj mi je prišlo na misel: iskre so bile zelene.“

„Zelene, dà,“ pritrjeval je oni. „Zeleno pomeni Venero in baker.“

„A zdajci so postale rumene.“

„Oh,“ vzkliknil je mož. „Solnce rumeno, zlátó.“

„In ko je vzhajalo solnce, izpremenjena je bila vsa masa v zlató. Za poskušnjo pošilja vam hvaležni vaš prijatelj, grof celjski, to malenkost.“ In podal mu je zvitek bliščečih cekinov. Hlastno jih je zgrabil učeni mož in pregledoval jih od vseh strani. Jednega je dal židu, naj poskusi, če ima svojo težo. A ko je ta z denarjem hotel stopiti v drugi kot, pridržal ga je, naj kar pred njim poskuša. „Kajti denar ostane v krščanskih rokah, ni ga treba obrezovati.“ Žid pa je izjavil, da je zlato čistejše, kakor v katerem si bodi drugem denarji.

„Zlató, katero naredí magnum magisterium, mora tudi bolje biti od vsakega družega,“ godrnjal je učenjak v svojo brado. Lenart pa je pomignil židu, naj zapusti izbico in zdaj se je pričel tih pogovor o važnih stvareh: o vojski, o Podebradu, o Hunjadiji.

„O, da bi bil prej poučen o volji milostivega gospoda!“ dejal je mož. „Toda kar se tiče Podebrada, žal, da je prepozno. Prosim pa poročiti — ustno poročiti, gospod doktor!“ — Lenart je mahnil z roko, češ, moja pozornost ne potrebuje tega opomina — „da ostanem vedno svetlega kneza in grofa najponižnejši sluga.“ Mož si je potegnil kapuco čez obraz in se izgubil v temnih ulicah; Lenart pa je še to in óno govoril z židom in se tudi napotil proti stanovanju svojemu.

(Dalje prihodnjič.)

„Pred kralja bi spečega stópil,
Nikamor se ne bi ozrl,
Ni v žene, ni v zlate zaklade —
Le v njega pogled bi uprl.

„Pogledal bi spečega kralja
In tabor nešteti njegov,
Zaklical, da dom bi zakléti
Odméval od tisoč jekóv:

„Hoj, vstáni že, vojvoda, vstáni,
Oj, vstáni iz dolgega snù,
Z vojaki prespálimi pláni
Iz bójnega tega svetú!

„Ti sanjaš tu sanje stoletne,
Ob boku ti meč rjavi,
Tam zunaj, tam zunaj pa národ,
Tvoj národ krivice trpí!

„Hrujó nanj sovražniki besni,
Jeklénke mu v prsi tiščé . . .
Glej, tvojim vojakom pa sablje
V nožnicah tu rja mi jé.

„Čuj, vzdrami se, vzdrami od spanja,
Čuj, vstáni, pa bódi naš vój,
Premagaj sovražnike svoje,
Rod ôtmi iz sužnosti svoj!

„Spasivši svoj národ iz jarma,
Narédi med národi mir . . .
V očini svobôdni pirujta
S kraljico stoletni svoj pir!

„Budít pojdem našega kralja,
Takój ti podám se na pót,
Budít Matijaža čem iti:
Povédi, kám grem naj in kódi!

Goráz d.

Véliki grof.

Zgodovinski roman.

Spisal Dr. Fr. Detela.

IX.

Pred cesarskim gradom, ki je, sam záse močno utrjen, stal na vzhodni stráni proti Ogerskemu, tudi o pozni uri ni še ponehalo življenje. Če bi si hoteli od znotraj ogledati prostrano, visoko poslopje, nad katerim se dviga mogočen, štirioglat stolp, ustavili bi nas gotovo vojaki na straži. A kot znanci se lahko pridružimo mojstru Bartolomeu, katerega stražmešter dobro pozna, ter moško prekoračimo most nad rovom. Tako pridemo skozi prva vrata v dolgo in široko obokano prehodišče, ki nas pelje na širni dvor. Zahvalimo se Bartolomeu za spremstvo, obrnemo se na levo po stopnicah, ki nam kažejo pot v tesen, temen koridor družega nadstropja. Tla so pogrneni z debelo preprogo, da se ne sliši korak helebardirjev, ki stražijo tu in tam pred vrati, na katere je cesarska roka napisala črke: *A. E. I. O. U.* Iz koridora pa stopimo na prostoren balkon, čegar obzidek je krog in krog predrt s strelnimi linami. Po tem balkonu se sprehajata v večernem mraku dva moža. Veličastna postava na desni je nemški cesar

Friderik IV. Odločni izraz v obrazu z zakrivljenim nosom blažijo velike krotke oči. Izpod bareta se vsipljejo lepi rumeni lasje. Jediná krasba préprosto opravljenega moža, stoječega v najlepši moški dobi, je dragoceno bodalo na strani. Podobo šibkega spremljevalca, starejšega za kakih deset let, pa je mnogokateri naših bralcev videl v ljubljanski razstavi o priliki šeststoletnice. V oddelku cerkvene umetnosti viseča slika kazala je fin simpatičen obraz z živahnimi očmi in redko rudečkasto brado. Spodaj pa je stal napis: *Aeneas Sylvius, patria Senensis, olim parochus s. Pancratii extra Slavi Graecium i. t. d.* Eneja Sylvio Piccolomini je bil izmed najučenejših mož veka svojega. Odličén pesnik, govornik in zgodovinar postal je kancelar in najzaupljivejši svetovalec cesarja Friderika, čegar zgodovino je opisal v prelepi latinščini. Da je bil župnik blizu Slovenjega Gradca, to utegne kacega Slovenca zanimati, a cesarjeva milost ga je povzdignila na stopinjo tržaškega škofa. V tem času, ko se godi naša povest, bil je škof sijenski; šest let pozneje (l. 1458.) pa je zasel kot papež Pij II. stol sv. Petra.

„Pisma so spisana, dragi Silvijo moj,“ pravi cesar ustavivši se in položi roko na rame svojega kancelarja. „Jutri zgodaj odpotujete do gubernatorja Hunjadija, ki je sam prosil, naj Vas pošljem k njemu. Toda pozabili ne boste, da se ne zanaša samó on na Vas, nego tudi Vaš cesar. Pohvalite ga v imenu svetega očeta in v mojem zarad njegove dobre volje. Če pa želí, da njegova pomoč ne pride prepozno, naj hití, kajti vestí z Dunaja nas čedalje bolj vznemirjajo, in ob vspehu papeževega ukaza in žuganja sem že sam začel dvojiti. Ta nesramni slepar, Kizinger, katerega je ob nesrečni uri iz prahu vzdignil naš slavni prednik, cesar Albreht, poslancev mojih še zaslišati neče.“

„O blagor Vašemu veličanstvu,“ reče kancelar, „da se je izpremisliło ter išče zveze s pravimi kristijani, ne s krivoverci.“

„Silvijo misli na Podebrada? Ta da bi bil krivoverec! — Žid je, pravi žid od vrha do tal. Dvajset tisoč vojakov mi ponuja za pomoč, a vseh teh dvajset tisoč naj bi jaz plačal, in kako plačal! Naš Abraham mi jih nabere pol ceneje. O da bi ne bil mož tako lakomen, kdaj bi se bila že pogodila in kako prav bi bilo to zanj!“

„Vaše veličanstvo mi je dovolilo,“ odgovorí Eneja mirno, „odkrito in naravnost vsekdar govoriti. Najmilostivejšega tega dovoljenja se poslužujem, če rečem, da bi taka zveza s husiti pač ne bila Bogu dopadljiva, niti svetemu očetu po vseči.“

Cesar se je izgovarjal, da mora v potrebi pač jemati vojake, kjer in kakeršnih dobi. Češki pa so najboljši, zato jih tudi kličejo na

pomoč drugi knezi, bogaboječi ljudje, kakor mejni grof braniborski, vojvoda saksonski, da, celó nadškofu kolonjskemu so pomagali husitje.

„Nadškof kolonjski,“ ugovarjal je Eneja Silvij, „je ali napačno ravnal in ne sme se posnemati, ali pa mu je v blaginjo svete cerkve sam sveti oče to dovolil.“

„Tako dovoljenje imam tudi jaz,“ opomnil je cesar. „In glejte, baron Črnahora je najboljši poveljnik moj in zato smo ga imenovali tudi danes za načelnika vsi posadki. O da bi se bil jaz iz začetka ravnal po njegovem in njegovega rojaka Prokopa nasvetu, zdaj bi bilo že vojske konec. Toda post factum sapimus, Silvijo dragi.“

Oni pa je vzdihnil in jel živo risati divje obnašanje husitskih čet, ki po mestu prodajejo blagoslovljeno cerkveno lastnino.

„Vojska ima železne roke,“ dejal je cesar; „a vse to bogastvo je pobrano le onim duhovnikom, ki niso poslušali nič svojega cesarja, nič papeža svojega. Drugi vojaki ne bi drugače ravnali; vrhu tega pa niti moj Črnahora niti Podebrad ni prav husit, oba sta utrakvista.“

„Dvojno ime za jedno reč.“

„A pogodeb s češko cerkvijo, kompaktatov, papež ni še preklical.“

„Čemu? Saj niso bile nikdar potrjene. Da se odločneje ne postopa, to je pač slabost.“

„Oh, oh, Silvijo!“ nasmehne se cesar, „Vi ne morete pozabiti, da ste na svojem misijonskem popotovanji pri teh trdoglavih ljudéh tako malo opravili. A potolažite se; saj se ni bolje godilo niti kardinalu Karvajalu niti patru Kapistranu. Zdaj pa poslušajte, kaj Vam jaz povem. Da sta Janez Hunjadi in pa ta češki Jurij, katerega Vi tako malo ljubite, najboljša vojskovodji, kar jih zdaj živi, to véva midva oba. Kolika sramota pa je za vse krščanske vladarje, da se neverni Turki niso le ugnezdili v Evropi, da se celó vedno bolj razprostirajo! Ako mi torej Bog dá, srečno zatreti ta nesrečni upor, sklicati hočem vojsko, kakeršne naša država še ni videla; na čelo ji postavim Podebrada in Hunjadija in vsi pojdemo na nevernike, in zapodili jih bomo čez morje nazaj, od koder so prišli.“

„Križarsko vojsko proti Turku,“ opomnil je Eneja Silvij, „peljal bi jaz skozi Češko in uničil najpoprej Podebrada.“

„S križarskimi vojskami so bile v poslednjih časih vse poskušnje nesrečne, Silvijo. Zatorej jih pustimo v miru in glejmo, kako bomo v svoji deželi napravili zopet red. Vse upanje moje je oprto na Vaše poslanstvo in zanašam se, da mi prinesete kmalu z Ogerskega dobrih poročil.“

Eneja Silvij se je bil poslovil, cesar pa je še hodil zamišljen gori in doli. „Hunjadi, nekdanji sovražnik moj,“ mrmral je sam záse, „po-

nuja mi pomoč. Je li iskrena? Sam Bog vé, ki v srca gleda. Toda, kolikor dopusti njegova sveta volja, more tudi človeški um slutiti bodočnost. In zakaj bi ne rabil te moči?“

Obrnil se je in hitel po dolgem koridoru proti stolpu. Odprl je ozka vrata in po zavutih stopnicah je stopal krepki vladar kvišku, in visoko v stolpu potrkal na zaklenena vrata. Odpirat je prišel mojster Bartolomeo v črnem talarji s širokim škrlatastim pasom, v kateri je bil zlatom vezen zodijak. Soba je imela okna na vse štiri strani in ob linah in po mizah so stali daljnogledi in drugo astronomično orodje.

„Bartolomeo,“ dejal je cesar, „poslal sem Vam bil rojstvene podatke o Hunjadiji in zdaj mi morate povedati, kako se ujema moja konstelacija z njegovo.“

Védež je izvlekel velik papir, popisan z dolgimi računi in porisan s čudnimi podobami in začel do nerazumljivosti učeno govoriti o planetih in nebeških znamenjih in njih vplivu na človeka, ki je „quinta essentia“ iz štirih elementov in sklep je bil, da od Hunjadijeve rodovine cesar nima nikdar ničesa dobrega pričakovati.

„Kakor je rojstvena ura celjskega grofa,“ nadaljeval je astrolog, „ugodna Vašemu veličanstvu, in kakor se mora po celjskem grofu najprvo razširiti moč cesarja mojega: tako pogubonosen je Hunjadijev zarod.“

Vse to je bilo po umenji astrologovem, kateremu je cesar počasi pritrnil, do pičice izračunano.

„Kakor je božja volja,“ dejal je visoki povpraševalec. „Toda mojster Bartolomeo, ali se Vam je že posrečilo vzbuditi rudečega leva in dobiti zlato tinkturo?“

Astrolog je peljal cesarja po stopnicah doli v sobo, razsvetljeno po jednem samem oknu, kjer je stalo vse polno retort, kotlov, ponev in drugačnega posodja. Na velikem ognjišči pa je bradat mož, Bartolomeov učenec, z mehkom netil ogenj in topil v talilnem lonci kovinsko zmes. Cesar je sédel na stol, mož pa je začel na ono kratko vprašanje po učenjaški navadi na dolgo in široko odgovarjati. Kot dognano reč je omenil, da so vse kovine sestavljena telesa, zmesi treh rečij, ki se imenujejo: sulphur, ta se zrcali v našem žepu in daje telesnost; sal, kaže se v soli in je uzrok skupnosti: mercurius, živo srebro, pa daje posebne očitne in skrivne moči. Kovine se ločijo med sábo le po tem, koliko ima ta ali ona tega ali onega navedenih treh principov v sebi. Modrijan pa more s tem, da kovinam tega ali onega principa dodaje ali jemlje, izpreminjati jih in zlasti nežlahtne kovine, kakor baker, svinec, železo izpremeniti v žlahtne, srebro in zlato. Najlože se izpremeni srebro v zlato, kateremu je najbliže. Toda vse to je mogoče le

pod posebnimi konstelacijami, kadar stojé planetje med sábo in proti ozvezdji v gotovem razmerji. Kajti reči na nebu in na zemlji so zvezane duševno med sábo in s sedmerimi planeti se ujema sedmero kovin in sedmero barv. Saturn se zлага s svincem in črno barvo, planet solnce z zlatom in rumenino, mesec pomenja srebro in sivo barvo, Merkur živo srebro in višnjevo, Venera baker in zelenje, Mars železo in rudeče, Jupiter kositar z belo barvo.

„O svetli vladar,“ dejal je mož, „srebro izpremeniti v zlato, to je lahka reč. Treba samó navadno žeplo destilovati nad solitarno kislino, reverberovati do rudeče barve in v to vtopiti tinkturo srebra. Na ta način, spominjam se, pomagal sem iz stiske celjskemu grofu takrat, kó mu je še sijala Vašega veličanstva milost. Grofu seveda se srebra ni škoda zdelo, a svetli cesar moj daje mi le najsurovejših in najtrdovratnejših kovin.“

„Če bi srebra imel,“ dejal je cesar, „lahko bi sitil svoje vojake in lože čakal na Vaše poskuse. To kovino, mojster Bartolomeo, kar pustiva pri miru; dosti žlahtna je. A ta svinec tu in baker in železo, to mi izpremenite skoraj; če prav le v srebro.“

Bartolomeo pa je vzdihoval, kako je bil že kar na tem, da izumi pravi „lapis philosophorum“, modrijanski kamen, kakor sta ga imela Hermes Trismegistus in Albertus Magnus, ki izpreminja vse kovine v zlato in ozdravlja vse bolezni; toda pomanjkanje zlata in srebra o pravem času mu je razrušilo vso nádejo. A kaj je to pomagalo nepotrpežljivemu cesarju! Da bi ga potolažil, obljubil pa je Bartolomeo, da mu izpremení še pred štirimi tedni, ko pride potrebna planetna konjunktura, kup bakra v srebro.

Pozno je zapustil cesar skrivnostne prostore. Kako pa je strmel, kako se je jezil kancelar Eneja Silvij, ko je dobil na noč cesarjev ukaz, da ima potovanje do Hunjadija izostati.

Par dnij potem pa so prišli poslanci avstrijskih stanov še jedenkrat terjat, naj se jim z lepa izročí Ladislav. Cesar je sklical svoje svetovalce in jim razjasnil položaj in terjatve poslancev in vprašal, kakšen odgovor jim je dati.

Prvi je vstal Eneja Silvij in on, ki je prej vedno za vojsko govoril, jel je dokazovati, da cesar najbolje storí, ako sklene mir in Ladislava izpusti iz varstva svojega.

Govor je osupnil svetovalce, ki so pogledovali cesarja, da bi po njegovi volji vravnali nasvete svoje. Cesar je ostal mirnodušen. Proti Eneju Silviju pa se je vzdignil Janez Ungnad in potegnil se za zvezo

s Podebradam. „Verni kristjani,“ dejal je, „ne marajo zdaj ni za cesarja, ni za papeža; krivoverci, kakor jih imenuje škof sijenski, pa želé obema pomagati. Da je pa cesarju bolj v prid, če mu kdo koristi, bodi si tudi krivoverec, kakor da mu škoduje, če tudi najboljši kristjan, ti resnici se ne dá oporekati. In zakaj bi bil greh brezbožnikov se posluževati! — Sv. pismo pravi, da je Bog Izraelce, izvoljeno svoje ljudstvo, kaznoval s tem, da jih je dal v roke nevernim Filistejcem in v babilonsko sužnost, in dan danes se baje poslužuje Turkov, da takisto kaznuje ž njimi neposlušne kristjane. Tako naj tudi njegovo veličanstvo nepokorne avstrijske kristijane pokori s pomočjo vrlega Podebrada, ki je vendar mnogo boljši od Nabuhodonozorja in Bajezida.“

Za tem je govoril Neiperg. Strinjal se je popolnoma z Enejem Silvijem, hvalil mir in strašil z vojsko. Omenil je, kako malo pomoči je prišlo s Koroške in Kranjske, ker je Vitovec razbil četo, nerazumno vojeno. Koliko hrabrih vitezov je padlo, koliko je ujetih. „Te bo treba odkupiti, veličanstvo,“ obrnil se je na cesarja, ki je bil vedno v denarni stiski.

„Zamenjali jih bomo, ljubi Neiperg,“ dejal je cesar brzo. Oni pa je dalje razlagal, kako slabo je vse za boj pripravljeno. Vščipnil je Podebrada in barona Črnaoro in napósled na obče začudenje glasoval z Ungnadom za vojsko. Vendar ne prevzema on nobene odgovornosti.

Cesar se je odločil za vojsko in ž njim večina svetovalcev. Pokaral je Eneja Silvija, da mu zdaj svetuje odreči se svoji pravici in ponižati se pred silo. Za Ladislava samega je bolje, da ostane, kakor zahteva oporoka, v njegovem varstvu, dokler se njegov značaj ne utrdi. Zatorej se imajo zahteve poslancev zavriniti in uporniki prisiliti k pokorščini.

„Toda dogovori s Podebradam, veličanstvo, niso še dognani,“ opomnil je Ungnad. „Denarna zadeva še ni rešena.“

„Oh, kako lakomen je ves svet!“ vzdihnil je cesar. „Če jaz le pogledam koga, že mi pomálja roko. Naj bi imel bogastvo vse Indije, v enem dnevi mi je pogoltnejo ta brezdna. Zatorej povejte, Ungnad, po pravici, ali bi ne bili sami, brez teh židovskih zaveznikov, kos Eizingerju? Premislite, koliko vojakov je v mestu in po gradéh. Moji Štajerci se že tudi pripravljajo na pomoč.“

A Ungnad je menil, da se na to ni zanašati in pristavil, da morajo vojne troške po zmagi plačati uporniki.

„To je vsakako pravično,“ dejal je cesar. „dovolimo torej Podebradu, kolikor zahteva v brezmerosti svoji. Preskrbite zanesljivega poslanca in če se do jutri opoludne naše mnenje ne izpremeni, odpošljite ga.“

Tako je Ungnad zmagal Enejo Silvija.

Slovesno je sprejel cesar avstrijske poslance, za odgovor pa jim je ukazal, naj odložé orožje, k pokorščini se vrnejo ter rajši skusijo njegovo milost kot njegovo pravičnost. Brez razgovora so se poslovili možje.

Ko pa je cesar videl barona Črnahoro v jako prijaznem govoru z Enejo Silvijem, srečo jima je voščil k novim kompaktatom.

„Med nama, veličanstvo,“ dejal je poveljnik, „veljajo še stari.“

„Motite se, prijatelj,“ odgovoril je brzo škof „kajti —“

„Oh,“ nasmehnil se je cesar, „verske disputacije bode treba. Pred vsem dvorom jo napravimo, ljubi baron, in če se boste tako dobro držali tam kakor v boji, promoviramo Vas za doktorja.“

„To ne bi bil pravičen in enak boj, veličanstvo,“ rekel je Črnahora. „Kaj bi rekel milostivi škof, če bi mu jaz predlagal, naj vzameva meče v roke in v dvoboju poskusiva, katerega vera je boljša? Toda čemu? Saj častim jaz gospoda kot najgorečnejšega zagovornika naših kompaktatov.“

„Da, tudi jaz sem taval v zmoti,“ opomni resno škof, „toda prišel sem do boljšega spoznanja.“

„In kdo Vas je pripeljal do tega?“

„Božja milost. Srečnega pa bi se štel, če bi mogel tudi Vam pokazati pravo pot ter tako popraviti s svojo besedo krivico, katero je morebiti storila beseda moja.“

„Milostivi škof, če je tako učeni mož, kakor ste Vi, potreboval božje milosti, da je spoznal dobro od slabega, kako bi mogla mene, préprostega grešnika, prenarediti človeška beseda?“ dejal je vojak in pretrgal razgovor.

X.

Kakor je bil cesar prijazen v svojem vedênji in le preveč prizanesljiv proti nasprotnikom, tako je bil préprost v svoji obleki in zmeren v svojem življenji. Zmernost mu je ohranila tudi trdno zdravje do visoke starosti in le čudna navada, z nogo vrata zapira'i, nakopala mu je bolezen na nogi, katero tedaj zdravniki niso znali drugače ozdraviti, da so mu odrezali nogo. To je pospešilo smrt v 78. letu njegove dobe. Pri mizi je ljubil vesel pogovor in vedno bil pripravljen, odgovoriti z dovtipom na dovtip. Eneja Silvij, Ungnad in Neiperg so bili največ njegovi gostje. In tako vidimo tudi tistega dné te može pri cesarjevi mizi.

Ko je Silvij opravil molitev pred jedjo, vstopi kraljevič Ladislav s povešenimi očmi, priklonivši se poljubi cesarju roko ter ga prosi, naj se mu dovoli v svoji sobici kositi z mladim Ungnadom. Cesar je omenil,

koliko bolje bi bilo, da bi poslušal pogovore modrih mož kakor igral in šalil se z vrstniki; a ker mu ničesar odreči ne more, kar ni proti božjim in človeškim zakonom in koristi njegovi, naj se še veseli brezskrbne mladosti, dokler ga ne obtežé vladarske skrbi. Cesar ga je poljubil na čelo in zapazil, kako je lahák posmeh zaigral krog tankih ustnic angelsko lepega obličja.

„Brezvestni ljudje so mi Ladislava čisto zbegali,“ dejal je cesar, ko je bil odšel mladenič. „Že zarad tega zaslužijo ostro kazen. In Vi, Silvijo, prigovarjate mi še vedno, naj sklenem mir!“

„In kaka lepa prilika se ponuja Vašemu veličanstvu,“ dejal je ta mirno. „Poslanec celjskega Urha je tukaj in pritožba, ki jo je vložil danes, živo spričuje dobrovoljnost njegove grofovske milosti.“ In na radovedna vprašanja je povedal, da se grof pritožuje, ker je vazál Janeza Ungnada njegovemu podložniku ugrabil hčer.

„Moj vazál?“ vzklikne Ungnad.

„Tako pravi pisanje in imenuje Viljema z Vranjega Brda. In če so res vse kreposti med sabo zvezane, kdo bi dvojil o resničnosti visocega kneza, ki v pravičnosti svoji ne išče sam zadošččenja, marveč se sklicuje na sodnika.“

„Oh, oh,“ smijal se je cesar v obči radosti, „naš nekdanji svetovalec Ureh hoče nam mesta in dežele in ljubljenege strijčnika vzeti in se pritožuje, če mu kdo naših ljudi izmakne le jednega podložnika! Ali ni to smešno? Kaj menite, Ungnad?“

„Ta dogodek zdaj prvič čujem,“ odgovoril je ta, kateremu jedinemu se stvar ni zdela smešna.

„To ravno zanikuje hudobni grof,“ opomni Silvij, „ko pravi, da ta krasotica — *miraculum pulchritudinis* — ni ukradena za Vranjebriškega, ampak najbrž za koga višjega. Imena ni povedanega, v dokaz pa je pristavljeno, da se je deklica resnično in gotovo že odposlala v Dunajsko Novo Mesto. Stanovanje je na tanko naznanjeno.“

Vse oči so bile obrnene na Ungnada. Ta pa je bil ves zmočen in ni védel bi se li jezil, ali smijal, ko je cesar v šali omenil, če je deklica dobrega rodu, naj pa dá slovo vdovskemu svojemu stanu; z mlado ženo se bode sam pomladil.

„Star baron gospod Ungnad tudi ni,“ pristavi Silvij (prejšnje leto ga je bil namreč cesar povzdignil v baronski stan). „ampak bojne misli bi ga potem prešle. Vrhu tega pa terja grof, da se mora omenjena lepota izročiti očetu svojemu, ki je z grofovimi poslancem prišel v mesto.“

Iz srca so privoščili dvorniki zadrego mogočnemu Ungnadu, ki ni mogel drugače misliti, nego da je vse to grofova spletká, ki hoče iz-

podkopati njegov vpliv na pobožnega in v nravstvenih nazorih strogega vladarja. Tega mnenja je bil tudi cesar in vesel, da je nakani zvitega nasprotnika tako rekoč prišel do dna, odločil je v občo zadovoljnost — tudi Ungnada je bilo po godu, da se voz el hitro razmotá — naj se takoj drugi dan pokliče grofov poslanec in ž njim vred tudi deklica, „za katero se zanima tako imenitna oseba,“ dejal je cesar in mislil na grofa Urha; dvorniki pa so se posmehnili mislé na Ungnada.

Na dvoru cesarske palače je stalo mnogo ljudij, duhovnih in posvetnih, meščanov in žlahtnikov, vojakov v železnih oklopih, učeni h mož z velikimi naočniki, nerodnih slug in porednih pažetov. Nekatere je zadržaval opravek, druge radovednost in zopet druge dolg čas. Ko je Ungnad zamišljen in slabe volje korakal skozi množico, ki se mu je umikala in ga pozdravljala, vrgel se je na kolena predenj mlad človek bledega lica v préprosti vojaški opravi.

„Kdo ste?“ vpraša mož osorno.

„Viljem z Vranjega Brda,“ bil je odgovor.

„Vi tukaj?“ vzkliknil je baron in oči so se mu jezno zabliskale. A takoj se je premagal, podal mu roko in ukazal, naj ide ž njim. „Hvaležen Vam moram biti,“ dejal je med potom, „ker ste mi sina rešili; a da boste na račun te hvaležnosti tako predrzno zagrešili se, tega nisem pričakoval.“

„Milostivi gospod,“ dejal je oni, „če se Vam ravnanje moje zdi krivično, vest mi ne očita nobene pregrehe. In nikdo mi ne bo dopovedal, da ni v boji za pravico umrl oče moj.“

„Vaš oče! Umrl!“ čudil se je baron. Viljem pa je začel pripovedovati dogodke svoje, kako je Vitovec pridrl pod grad in zvi jačno si ga osvojil. Tri vojake je vtaknil v kmetsko obleko in ti so tiraje par volov pred sábo na videz pred Celjani bežali proti grádu in klicali na pomoč. Iz usmiljenja in da bi imeli obleženci v sili živeža, premosti se jim je rov in odprla se vrata. Zdaj pa so izdrli našemljenci meče, posekali vratarja in predno se je mogel vzdigniti most, prihruli so Celjani v grad. Oče je padel v boji in poleg njega hlapci njegovi. Le točaj se je bil skr il in rešil potém Viljema, ki je ranjen v nezavesti ležal med ubitimi. Grad pa je razdejan.

„In to vse zaradi jedne ženske!“ vzkliknil je Ungnad. „Ali ne veste, da žuga smrtna kazen onemu, ki siloma ukrade ženske?“

Zdaj pa je jel čuditi se Viljem, ki nikakor ni slutil, da bistrourni Cahej še vedno po mestu pozveduje. Ko je slišal, da pri Ungnada še ni bilo nikogar, bila je prva misel, da se je popotnikom kaj pripetilo. A ko mu je cesarski svetovalec povedal, da so v mestu, razložil je Viljem

vso stvar, ki je vzbudila toliko hrupa. Ungnadu se je zdelo njegovo ravnanje povse pošteno in plemenito in modri mladenič se mu jako priljubil. Le-tá pa je hitel iskat svojih ljudij.

Našel je Kornelijo sámó, ki si je tožna s šivanjem kratila dolgi čas. Razveselila in prestrašila se je rešitelja svojega, ko ga je videla tako prepalega. Viljem pa je pripovedoval žalostno zgodbo svojo, in Kornelija je prelivala bridke solze spominjaje se dobrodušnega grajskega gospoda, kateremu je tako rekoč ona nakopala prerano smrt. Sočutje je zategnilo še trdneje vez, s katero jo je hvaležnost navezala na mladeniča.

„Milujte me, draga Kornelija,“ dejal je. „Glejte, za naj srečnejšega človeka sem se imel in trdno upal — ne zamerite odkritosrčnosti moji — nadejal sem se, da Vas popeljem na dom svoj. In sedaj, vidite, nimam več doma.“

„Vaš pogum nam bode sezidal novega,“ opazila je deklica tiho.

„Dà, bode ga sezidal!“ vzkliknil je Viljem in skočil po konci; z žarečih lic je izginila tožnost in pogum je sijal iz svetlih očij. „In kadar ga sezida, boste li hoteli z mano ondi deliti srečo in nesrečo, ljuba Kornelija?“ Prijel jo je za roko in ni mu je umeknila. Živa ru-dečica jo je izdajala Klari, ki je v tem vstopila.

Zdaj še le se je domislil Viljem Caheja in vprašal po njem. A kdo bi védel za pota žejnega poštenjaka!

„On rekognoscira!“ dejala je Klara. Viljemu pa so prišle na um vse obljube, s katerimi ga je prijatelj zapustil, in vse sitnosti, katere mu je prouzročila njegova nemarnost. Silen srd ga obide, in gorjé Caheju, če bi bil tedaj mu stopil pred oči. Toda tega se ni bilo bati. Dobra sreča sicer našega prijatelja ta dan ni dalj zadržala kakor po navadi, a vendar dosti dolgo, da bi se ohladila tudi Ahilejeva jeza. Ko pa se je bil Cahej, najbrž zopet pri „jednajst tisoč devicah“, narekognosciral, prišel je radosten svojima varovankama povedat, da se mu je posrečilo zvedeti, kje Ungnad prav za prav stanuje. Zagledavši Viljema, ki je bled v mraku stopil predenj, odprl je oči in usta in strepetal mislé, da vidi duha prijatelja svojega. Vsa kri mu je izginila z lic, zdajci je bil trezen in rinil proti durim; a ko ga je Viljem stresel za rame, spoznal je, da to ne more biti zgolj duh. Solze radosti so ga oblile, ko je objemal in poljuboval branečega se Viljema.

„Oh, z máno, dragi moj, z máno!“ kričal je. „Jednajst tisoč devic te željno pričakuje.“

Jeznemu prijatelju ni pustil v besedo in dalje je pripovedoval, kako lepo družčino imajo, same poštene cesarske ljudi, ki se ustavljajo

pogubonosnemu delovanju družbe svetega Krištofa. Precèj grenkih moral je kljubu vsemu temu požreti. Neizrečeno pa se je čudil, da je Viljem tako lahko prišel do Ungnada, in nič menj ga ni razveselila novica, da bo drugi dan spričeval pred cesarskim sodiščem.

„Oh, Viljem,“ dejal je in mahnil z roko preko glave. „Jutri kar mene pústi govoriti; pred cesarjem ali pred papežem. Bodeš videl, kako bodo nastavljali ušesa, ko začnem premetavati ostanke Cicerona svojega.“

Radost, da se vrne zopet k svojemu očetu, pregnala je Korneliji strah pred sodiščem.

Ko pa se je družega dné bližala določena ura, koračil je, kar se dá ponosno, v cesarski grad doktor Lenart Pistor. Oblastno se je vilo peró za kapo, levo roko je držal na roči svetlega meča, v desni pergamen. Pred njim je stopal še mnogo bolj napuhnen naš Boštjan. Zaničljivo je ogledoval cesarske vojake in, če le mogoče, bilo je dolgo njegovo orožje mimo hodečim na poti. Spremljevalec, ki je vodil poslanca, skušal je z Boštjanom pričeti pogovor, a vsak poskus se je razbil ob nesramni prevzetnosti njegovi.

„Velik in trden grad, kaj ne?“ vprašal ga je pri uhodu.

„Velik?“ dejal je zaspano Boštjan, ne da bi spremljevalca pogledal; „trden? pravite. Ali ste že videli kaj svetá, prijatelj?“

Oni se je razvnel, da je bil v Gradci in na Dunaji; a Boštjan ga vpraša, če je bil že v Celji.

„Ne še.“

„To sem si tudi mislil,“ dejal je Boštjan in obrnil se stráni.

V veliki, nizki dvorani se je bilo zbralo sodišče pod predsedstvom cesarjevim. Na zatožni klopi je sedel Viljem poleg samosvestnega Caheja. Najsrečnejšega izmed vseh pa se je čutil Petacij, ki je zopet dobil ljubljeno Kornelijo. Po običajnih formalnostih se je dala beseda doktorju Lenartu, ki je začel proslavljati pravičnost in moč cesarjevo, modrost njegovih svetovalcev in srečo podložnikov, nad katerimi čuva vladarja očetovska ljubezen. S tem je prešel na očetovsko ljubezen sploh in na Petacijevu posebe in ganljivo opisoval žalost in nesrečo tega moža, ko ga je kruta roka oplenila jedinega deteta. Dokazovanje, kdo je zvršil zločin, bilo bi odveč, ker krivec ne tají. Vendar pa tožnik ne zahteva, da se ž njim ravna po zakonih nego sam prosi milosti zánj, kajti predrznost njegova je že kaznovana in potem je skoraj gotovo, da ni ravnal iz svojega nagiba. Stari rimski sodniki so vprašali že kakor on pri vsakem zločinstvu, „cui bono“ komu na korist. Jako čuden odgovor na to vprašanje pa je njemu dala vest, da se je deklica takoj poslala v cesarsko stólico. Čemu, tega ne bode preiskoval; on le prosi

v imenu prevzvišenega svojega gospodarja, kneza in grofa celjskega, v svojem in v imenu žalostnega očeta in napósled v imenu pravice, da se deklica izroči očetu svojemu.

Ugnad je slonel pri oknu in grizel si ustnici, kajti jeza ga je grabila, ko je slišal to sumničenje. A miril se je, ker ni še večjega veselja privoščil škodoželjnim dvornikom.

Viljem pa je odkril laži in zvijače tožnikove; resnica je sijala iz vsake njegovih préprostih besedij in tako prepričevalno je ovrigel vse zlobno obrekovanje, da bi kakov drugi obrekovalec ne vedel kam se dejati; a Lenarta mirni smeh le jeden trenutek ni zapustil.

Boječe je spričala Kornelija resnico Viljemovih besedij, Cahej pa je bil ves zmešan in zmočen, kajti spoznal je, da doktor Lenart ni nihče drugi kakor prijazni tujec, ki ga je peljal k najst tisoč devicam. Zastonj se je trudil pomiriti svojo kri in zbrati misli svoje.

„Grof je po sili odpeljal Kornelijo,“ jecal je v stiski, „zakaj se je pa branila in vpila na pomoč; zdaj pa po krivem trdi, da jo je Viljem ugrabil, ko je rada šla ž njim.“

Glasi smeh je nastal pri teh besedah. Kornelija pa ni védela, kam bi skrila svoj obraz.

Potem pa je Lenart začel odgovarjati na ugovore. Iz Cahejevega govora sklepal je, da se deklica za Viljema preveč zanima, kakor da bi se mogla njena izpoved v poštev jemati. „Še menj pa se je ozirati na besede onega gospoda, ki se imenuje Cahej,“ povzdignil je Lenart svoj glas. „Kdo pa je ta Cahej? Če se jaz prav spominjam, videl sem ga kot meniha v gornjegrajskem samostanu. Slišal sem potem, da se je uprl pobožnim naredbam čestitega opata svojega, in zvédel sem napósled, da so ga izgnali kot garjevo ovco iz svetega kraja. Potikal se je potlej ta vinski meh okrog brez dela, dokler ni našel zavetja in dobrih prijateljev na Vranjem Brdu. In proti poštenim ljudem se upa pričati takšen človek, ki, ne zadovoljen, da sam nerodno živi, tudi svojega bližnjega zapeljuje k nezmernosti!“ In Lenart je jel šaljivo opisovati, kako je Cahej proti cesarjevemu društvu treznosti ustanovil družbo očaka Noeta, ki je že v dveh največjih gostilnah podražila vino. Pristavil je, kako smešno se sliši, če zatoženci grofa Urha dolžé. Kakor bi se reklo, da je kdo sam sebi vzel svojo suknjo. „Ugrabiti se pač pravi,“ dejal je, „siloma si prisvojiti kako reč, ki je družih ljudij, a Celje je z vsemi svojimi prebivalci milostivega grofa last, s katero on stori, kar se mu ljubi, ne da bi bil komu odgovoren.“

„Če jim dela krivico,“ opomnil je Ugnad, „daje jim pravico, braniti se.“

„Oho,“ zavpil je Lenart, „taka puntarska načela na cesarskem dvoru? In kdo naj določi, kaj je pravica, kaj krivica? Podložniki? Katerim je Bog ukazal pokornim biti svoji gosposki, vselej in vsekdar, ne le, kadar je dobra in pravična.“

Cesarski juristi so prikimali Lenartu, cesar pa je vprašal Enejo Silvija, kako on misli o tem. In ta je menil, da je gosposka sploh poslana od Boga, in ker ji je podeljen meč, mora se je podložnik bati ter jo ubogati.

„Bogme!“ dejal je Ungnad, „takim podložnikom bil bi pasji bič predober gospodar.“

Zmagalno se je oziral Lenart krog sebe in nadaljeval, da v najboljem slučaju bi bilo dejanje Vranjebrskega motenje tuje posesti. Vtis patetičnega njegovega govora je bil pa toliko bolj smešen, ker se temu zahtevanju njegovemu nikdo protivil ni. Petacij sam ni védel, kaj bi mislil o vsi reči. Izpoved hčere se mu je zdela verjetna, a prevesel je bil, da bi se dal motiti neprijetnim slutnjam, ki so ga obšle. Cesar pa je bil še bolj prepričan, da je vse le nakana grofova, napérjena proti Ungnadu.

„Kaj mislite, ljubi baron?“ ogovoril je tega, „ali ne bomo Vašega vročekrvnega Viljema oženili s krasno Kornelijo, ki je vnela to trojansko vojsko?“

Lenart pa je opomnil, da je deklica že nevesta hrabrega celjskega viteza. Težko je povedati, je li bil ta ugovor neprijetnejši Korneliji ali Viljemu. Ona je gledala v tla, a skozi trepálnice čutila žareči pogled mladeničev; v največjo zadrego pa jo je spravil cesar z vprašanjem, če je to res. Petacij ji je prišel na pomoč in v dolgem govoru razložil, da se njegova hči gotovo ne bode pomišljala izpolniti cesarjeve volje, tem menj, ker omenjeni celjski vitez nikakor še nima njene besede.

„Kaj sem pravil, ljubi Ungnad!“ smijal se je cesar. Ta pa je menil, da je cesarjeva želja tudi njegova, vendar naj pa Viljem še dokaže, da je jednako spreten v boji s sovražniki kakor v reševanju ugrabljenih devic.

Zbor se je razšel in Viljem se je pridružil in spremljal starega svojega učitelja Petacija in plaho Kornelijo, ki se je držala pol na smeh pol na jok.

Doktor Lenart je korakal še ponosneje po cesarski palači, kajti na jedni strani je imel Enejo Silvija, na drugi Neiperga, ki sta se veselila, da ostane poslanec še delj časa v mestu. Upala sta, da se po tem poverjenci grofovem doseže kako mir, ne da bi se rabila pomoč sovraženega Podebrada.

Cahej pa je kuhal jezo in tuhtal, kako bi kaznoval tega vražjega Lenarta, ki ga je tako osramotil pred cesarskim obličjem. Ravna pot najboljša pot, mislil si je in postavil se za banger pri grajskih vratih. Ko pa je zavil Lenart izza ogla na cesto, skoči predenj širokopleči zasjednik in bistrourni doktor, ki je čutil njegovo roko na svojem obrazu, spoznal je na mah, da to ni šala.

„Ha, slepar!“ kričal je Cahej in izdrl svoj meč, „zakaj imaš orožje na strani? Bôri se, brani se!“

Ko je pa Boštjan začul znaní pok po licih, odskočil je in divje pogledal, če sovražnik ni prehud.

„Meč v nožnico! meč v nožnico!“ vpil je nánj Lenart. „Posvečena oseba poslančeva se je tu razžalila. To terja krvavega zadošččenja.“

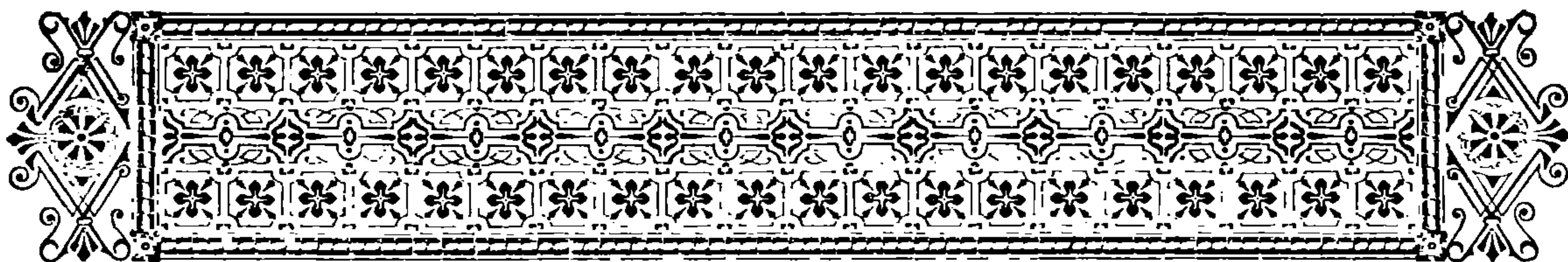
„Ha, nerad!“ zagrozil se je Boštjan in sunil meč nazaj; a vedno pripravljen je držal nožnico z levo, roč z desno roke in grdo škripal z zobmi. Na kričanje pa je takoj prihitelo mnogo radovednežev, največ vojakov. Jeli so izpodbujati Caheja, ki je brez vspeha nasprotnika klical na boj, in veselili se zadrege Lenartove; kajti gnusili so se vojaštvu peresni in knjižni vitezi, ki so pohajali oboroženi. A kmalu je bila straža na bojišči. Lenart je rinil nazaj na dvor in glasno klical Neiperga, Cahej pa je tiščal za njim, dokler ga niso prijeli stražniki. Slabo bi se bilo godilo našemu junaku, kajti ostra kazen je bila določena za vsak prestopok javnega miru in reda na cesarskem dvoru, da ni hrup priklical Viljema. Temu se je prijatelj vendar le smilil in iztrgal ga je biričem iz rok, in dobrohotna množica jima je pomagala uteči.

Ko pa sta pribežala k Ungnadu in povedala kaj se je zgodilo, bil je ta zeló nejevoljen. A prišlo mu je na misel, da celjski lopov pač več zaušnic zasluži kot jih more nesti. „Toda poslanec je in nepremišljenost utegnila bi vaju drago stati. Zatorej hitro strani in dalje z bratom mojim!“

Ko je prišlo do Ungnada povelje, naj izroči biričem Viljema in Caheja, teh dveh že nikjer ni bilo dobiti.

(Dalje prihodnjič.)

Vélikí grof.

Zgodovinski roman.

Spisal Dr. Fr. Detela.

XI.

Gahejevo junaštvo pa ni prizadelo Ungnadu toliko sitnosti, kakor se je bal. Cesarja je bilo lahko prepričati, kako malo se je s tem činom žalila pravica in nedolžnost, doktor Lenart je bil pa preveč diplomat, da bi se bil za tako maleukost posebno menil. Boštjan je sicer še nekaj časa škripal z zobmi; a ko sta se bila vrnila z gospodom na stanovanje, odložil je bridko orožje in kmalu koračil v miroljubni opravi imovitega rokodelca po ulicah. Pot njegova se je končala v gostilnici, kjer so pri dolgi mizi sedeli jednako opravljene ljudje: obrtniki, rokodelci in mali trgovci, ter si gasili žejo. Vesel krik, ki je sprejel Boštjana, pokazal je, da ga je usoda že prej katere krati pripeljala semkaj.

„Kaj je novega?“ povpraševalo je vse vprek našega junaka, ki je sédel v kot.

„Ha,“ dejal je leno in si pogladil obraz; potem pa se je naslonil na klop, da je bil na pol strani obrnen, in malomarno izustil: „Ogre homo dobili.“

„Kaj? Ogre!“ šlo je od ust do ust in vse je tiščalo k Boštjanu, naj govori, naj pové, kar vé o vojski. Zdaj je odprl hrabri kaporal zatvornice svoje zgovornosti in obsul radovedno družbo z novicami o bojih cesarskih čet s sovražniki, o številu upornikov, o dogodkih na Dunaji, po Avstrijskem in Ogerskem. Cesarska krdela je pobijal po vseh bojiščih, armado sovražnikov povekševal je deseterno in divjo konjico ogersko je spustil na miroljubne poslušalce, katere je groza prešinjala o pripovedovanji grozovitih rečij. „Taboritov ima Eizinger na tisoče, in ti so se zagrozili, da mora vsak odrasli mož v našem mestu pod meč,“ dejal je mirno in počakal, da so se poslušalci ustrašili. „To bode pač prazna grožnja,“ nadaljeval je. „Saj se ne bomo dali klati kakor jagnjeta, in ozidje je trdno, ampak nečesa družega se bojim. Cesar je trdovraten in držal se bo do zadnjega; mesto bo obkoljeno, da no-

bena miš ne bo mogla noter, in kaj mislite? Če bo vojakom, ki zdaj popijajo okrog, pošel živež, kje ga bodo vzeli?“

„Nam ga bodo vzeli,“ odgovorilo je takoj nekaj glasov. Boštjan pa je prikimal: „Kar ne bode skritega in zakopanega, vse bodo óni jastrebi pobrali.“

„Na izbiro imamo torej,“ nadaljeval je, „da nas konča meč ali glad.“ Junak se je zamislil in dal meščanom priliko zabavljati na vojake, na vojsko, ki nima nobenega zmisla, kateri bi se lahko izognili, na cesarjeve svetovalce in cesarja samega. „In če se prav premisli,“ dejal je zopet Boštjan, „uporniki imajo po jedni stráni tudi svoje pravo.“

„I kaj pa,“ odgovoril je najpogumnejši nezadovoljnejš. „Kaj jim zadržuje Ladislava? Če je pravičen váruh, vesel mora biti, da se iznebi skrbi za várovanca. Če se pa misli na njegove troške okoristiti, zakaj bi se za kralja ne potegnil Eizinger ali pa strijc njegov, celjski grof?“ Boštjan pa je znal zdaj govor lepo napeljati na prejšnje čase, ko je bil še grof Ureh cesarski svetovalec. Kako veselo je bilo življenje, kake slavnosti so se vrstile, kako je vse ljubilo in častilo radodarnega gospoda! Ta in oni meščan je vedel zanimivo dogodbico o tedanjem gospodstvu povedati in ravno so se bila srca vsem ogrela, ko priropočejo v sobo štirje vojaki. Preširno njih vedenje je razžalilo mirne pivce. Strupeno so gledali glasno druhal, ki tja v jeden dan požira darí tako rekoč njim namenjene. Srčnejši izmed njih so začeli vojakom vkljub še glasneje razvijati svoje nazore.

„Jurij, čuješ?“ sunil je jeden vojak svojega tovariša. „Po meni vse zagomazi, kadar slišim take ljudi govoriti o vojski. Jaz se bom zagnal med nje, kakor hudič, ki ga je naš Vzveličar zapodil med prešiče.“

„Nikar, Aleš!“ dejal je oni, znani hlapec mladega Ungnada. „Ne veš ni dneva ni ure, kdaj bo treba katerega teh bližnjih na pósodo prositi. Tudi jaz težko poslušam te tuje grehe; toda poskusimo od začetka, če bo lepa beseda kaj izdala.“ Rekši je stopil prijazno k mizi meščanski in v znamenje svoje miroljubnosti prijel njih kupo.

„Na zdravje vaše, bratje vatlarji!“ dejal je Jurij in izpraznil vrč. Razna čustva so obhajala meščansko družbo. Kar je bilo pogumnejših, vzkipeali so in šinili po konci, mirnejši pa so bili mnenja, da je najbolje, da se ima to za šalo, naj si bo že, kakeršna hoče. Jeli so tleskati v dlan, smijati se in nazdravljati vojakom. A nepristranski Jurij, varujoč stališče svoje nad strankama, zmenil se ni ni za to ni za ono, ampak opominjal je, naj hvalijo Boga, ki jim je dal tako dobrega vina, ter ga ne žalijo z neumnim govorjenjem o nepotrebnih rečeh. Zopet

so se zasmijali dobrovoljčki, drugi pa so vpili, da je to nesramnost, da bodo govorili, kar se jim ljubi, ker so prosti meščani. Ozirali so se na širokoustega Boštjana, ki je divje vrtil svoje oči in si vihal brke.

„Dobro se držite! Jaz grem po meč,“ šepnil je sosedu. Komaj pa je odšel Boštjan, pričelo se je razbijanje po krčmi.

Z Boštjanom vred pa je zapustil sobo tudi možiček, ki je sedel v kotu pri vratih in tiho pil delež svoj. Urno se je obrnil za junakom in začel mu zvižgati in klicati ga po imeni. Boštjanu pa se je po meč mudilo, ali pa — Boštjan, če nisi ti mislil, da teče kak vojak za tabo! Dolge noge tekunove so pustile kmalu malega moža daleč zadaj. A v veliko zadrego je zapazil, da je zašel v ulice brez izhoda. Vrniti se je moral mimo tujca, ki ga je nagovoril s prijaznim pozdravom.

„Ne zadržujte me! Jaz grem zatiranemu meščanstvu pomagat,“ vpil je ohrabren, zagledavši tacega človeka.

„Ali me ne poznate več?“ vprašal je oni in smijal se debelim očem Boštjanovim. „Veseli me, da sem se tako izpremenil. Tudi vas sem spoznal bolj po glasu kakor po podobi in občudoval sem spretnost, s katero delujete za gospoda svojega.“

„Ho, doktor Manlij,“ začudil se je Boštjan in ošabno stisnil roko spoznanemu možu, katerega je žalilo to domače vedenje.

„Molčite in pojdite z mano! Imam vam nekaj važnega povedati,“ dejal je ta.

„Kar pojdiva,“ menil je Boštjan in oklenil se ga za roko. „Med potom mi pa povejte, gospod doktor, kakov vrag vas je zanesel sem, kjer vas lahko veliko prezgodaj obesijo.“

„Kar se obešanja tiče,“ odgovoril je óni zbadljivo, „mislím, bili ste vi jedenkrat že blizu; vaše govorjenje v krčmi pa kaže, da vas vrat zopet srbí.“

„Mene?“ zagrohotal se je vojak. „Posvečeno osebo poslančevo? kakor pravi gospod moj. Kdo bi se upal le prst náme položiti, ko me brani cesarski pečat!“ Oni pa je spomnil Boštjana celjskih dogovorov in vzbudil v njem lakomnost z velikimi obljubami, ako pomaga pri nekem važnem, a nevarnem podjetji.

„Kjer je nevarnost, tam sem jaz,“ dejal je s poudarkom Boštjan. Manlij pa je vzel v misel, kako se jima je v Celji ponesrečil naklep.

„Vaša krivda,“ očital je Boštjan; „ali ste morali vpričo tiste stare čaravnice z máno se pogajati? Da jo je premotil vrag in je poslala svojega butca za máno, kakor hijeno za levom, češ, tukaj se bo dalo kaj naropati. Jaz pa nič vedel, pa mislil, da so trije planili náme. Toda njih se nisem bal, ampak tega, da mi uidejo in ovadijo mene in vas.“

Manlij pa mu je začel praviti o novi nakani, ki ni nameravala ničesa družega, nego Ladislava oteti iz cesarskih rok. V nedeljo, ko bi šel kraljevič k maši v predmestje, čakali bi na skritem kraji zarotniki s konji; spremljevalci Ladislava bi se užugali, straža pri mestnih vratih pa zadene vojake, ki so podkupljeni; treba le še par krepkih rok, če bi spremstvo bilo premočno.

„Naj bode močno, kakor hoče,“ ponesel se je Boštjan; in po dogovoru, kje se drugi dan dobita, da se zmenita o podrobnostih, ločila sta se.

Ko pa je bil Boštjan sam, lotilo se ga je kot mislečega človeka preudarjanje. „Boštjan, kaj nameravaš!“ dejal je sam v sebi. „Iz rok cesarske mogočnosti hočeš iztrgati dečka, katerega varuje in čuva kakor zmaj svoj zaklad tisoč mečev“ — mraz ga je spreletel o ti misli. — „Strašljivec nisem“ — malo se je zarudel — „toda s premočjo se boriti ni pogum, ampak blaznost. Dober vojak se mora o pravem času tudi umakniti. V koliko bitvah je naš grof odjenjal; in Vitovec, kateremu nikdo ne more očitati boječnosti, večkrat je že pete kazal kakor jaz; da, večkrat, ker je pameten človek. Jaz pa tudi nisem blaznik. Kaj misli ta lopov, ta Manlij, da bom jaz zanj gade lovil! Mislimo si, da se posreči, kar seveda še mogoče ni. Koliko pa dobim jaz od tega? Beraško miloščino! Zastavim naj pa življenje? Ha, kaj pa še? Tako zabiti nismo, preljubi doktor moj! Jedenkrat si me spravil v smrtno nevarnost, pa nikdar več. In kaj pa sem mu storil jaz, da mi tako po življenji streže! Le čakaj; kdor drugemu jamo koplje, sam vánjo pade.“ S trdnim sklepom, vse to kovarstvo, ki je očitvidno bolj proti Boštjanovemu življenju kakor proti cesarju napérjeno, naznaniti svojemu gospodu, hitel je proti domu. Silna nevarnost, kateri je bil komaj komaj ušel, stopala mu je vedno živeje pred oči. Vroče mu je prihajalo in tiščalo ga je krog vratu. Tako mlad bi bil moral že življenje dati! Nikdar več ne bi slišal velicega celjskega zvona; nikdar več se ne šopiril pred celjskimi krasoticami; nikdar več zabavljal meščanom! Ves zasopen je prišel domov. Tu pa mu je zdajci šinilo v glavo, kaj, če bi njegov gospod se hotel udeležiti te zarote in njega celó siliti, naj sodeluje. „Pa! ovadim ga cesarju, na mojo vero!“ Tako pripravljen na vsak slučaj je pripovedoval strmečemu Lenartu osupno novico. Ta si je mël roke in izpraševal hlapca na vse strani in mu ukazal, naj se kolikor možno velikrat snide z Manlijem in kar le more, pozvé od njega. Bogat dar je odškodoval Boštjana za strah, ki ga je prebil.

Vrlega Lenarta pa je tako razburilo to razodenje, da je kar tekal po sobi sem ter tja. Kaj je storiti? Pomagati? A če izpodletí? —

Nekako pust čut je obšel tudi Lenarta pri ti misli. — In če se posreči? Grofova vojska bo odveč in grof tudi in doktor Lenart tudi; kajti hvala se bo pela Eizingerju in, kar bi bilo neznosno, Manliju. Grof bi bil Eizingerjev in Lenart Manlijev pomagač: dvoje petih koles. On, najboljši jurist, lestvo bi držal takemu Manliju. Nikdar! — Sami naj poskušajo! Če se jim ponesreči, to nam nič mari. Za nas nič slabega, toda dobrega pa tudi nič. A srečen izid, brez našega delovanja, tega se je hati. Eizinger rešitelj postal bi várub, prijatelj, vladar mladega kralja; Manlij kraljevi svetovalec; on, Lenart, pa ponižni tajnik zasobnega grofa. Na noben način se to ne smé zgoditi.

Urno je zlezel naš doktor v praznično opravo svojega dostojanstva in napotil se z Boštjanom kakor Merkur, priljubljen bog njegov, z Martom — tacega si je pač Boštjan tega malika mislil — v cesarski grad naravnost k svetovalcu Neipergeru. Dolgo se je ondu mudil, in še delj kakor zadnjič spremil ga je svetovalec, stresel mu roko in zatrjeval, da njegovo veličanstvo ne bode nikdar pozabilo plemenitega njegovega ravnanja, in prosil ga, naj mu skoraj dá priliko, vrniti mu to veliko uslugo. Lenart pa je ponosno govoril o ti malenkosti in kako pač ni mogel drugače ravnati, kajti, kakor njegov gospod, sovraži tudi on vsa kriv pota in niti s sovražnikom ne postopa drugače nego naravnost in pošteno.

Določeno nedeljo pa se je čuječnosti svetovalca Neipergera posrečilo zajeti malo ne vseh zarotnikov. Na dvoru je rasel Neipergerov vpliv in Ungnadov enakomerno padal. Lenart je bil sicer povabljen k cesarski mizi in mnogovrstno odlikovan, a hudo ga je jezilo, da opreznega Manlija ni bilo moči ujeti. Kakor bi mu krivico delal, ker se ni dal zasačiti, sovražil ga je Lenart sedaj še bolj in njegovi vohuni so ga iskali po mestu mnogo marljiveje od cesarskih stražnikov.

„Če mi dá vaša vzvišenost,“ obljubil je čez nekaj dnij Neipergeru, „dvoje vaših služabnikov, pripeljem vam hudodelca živega.“

„Kolikor jih hočete, zlati prijatelj moj!“ razveselil se je baron in mu dal pooblastilo, da smé zapreti Manlija, kjer koli ga dobi.

Dan potem je prišel že Neiperger sam srečo voščit in zahvaljevat se Lenartu, da je obljubo svojo tako točno izpolnil. Ponudil mu je, naj stopi po vojski v cesarsko službo, ker mu je cesar zeló naklonjen. „Pod mojim pokroviteljstvom,“ dejal je, „čaka vas lepa prihodnost.“

Ošabnemu možu pa je svetovalec s tem pokroviteljstvom slabo postregel, in Lenart je menil, da ni nezadovoljen v svojem stanu in da tako lahko še več koristi cesarju, če ugladi pot do mirú, ki bi bil njegovemu gospodu ravno tako na prid kakor cesarju. „O da bi Ungnada ne bilo!“ vzdihnil je Lenart in ž njim vzdihnil Neiperger. „In

na kaj se zanaša vendar ta človek, ki priganja cesarja vedno k vojski? Na Podebrada? Ta vendar ne more o pravem času priti na pomoč.“

„Težko, kajti sovražnikov pričakujemo od dné do dné; kar je pa poslanstvo šlo do češkega gubernatorja, da sklene zvezo, tega je komaj pet dníj.“

„Res! Pet dníj,“ potrdil je Lenart.

„Vi že tudi veste?“ začudil se je svetovalec.

„Oh, vse mesto že govori. In kdo je bil že odposlan?“

„No, to bi si lahko mislili,“ opomnil je óni s porogljivim smehom. „Neizogibni Ungnad, Jurij Ungnad, brat našega Salomona, čegar predrznost bi bili vi lahko hudo kaznovali. Kajti veste, koga je poslal z bratom? — Ona dva potepuha, Caheja in Viljema, ki sta vas napadla. Tako sta se odtegnila kazni in cesarski svetovalec jima je pomagal.“

„O jaz jima še nisem odpustil!“ dejal je Lenart. „Samó če bi mi vaša vzvišenost hotela povedati, kdaj se vrneti, da ja primem.“

„To vam lahko storim. Ungnad ja pričakuje vsak dan. Poročilo, kaj in kako so poslanci opravili, ima prinesti Viljem. Jurij Ungnad pa se vrne s Podebradovo vojsko. Kadar prideta, naznanim vam, da ja tožite. Naj vam ta hudodelca jaz vrnem za one, ki ste jih vi izročili meni. Zaléga bavarskega prihajaja menim je uničena v našem mestu.“

„Ne še vsa,“ opomnil je Lenart. „Dvema sem na slédu in upam da mi ne uideta, samó če me še dalje pooblastite varovati vas Eizingerjevih zvijač.“ Postrežljivi baron mu ni odrekel svojega podpisa; popis sumljivih oseb pa je dodal Lenart sam, kateremu so bile znane.

XII.

Z Dunaja so prihajale vedno resnejše novice. Za papežev ukaz se nobeden človek ni zmenil; da, razkačeno ljudstvo je v ječo vrglo duhovnike, ki so ga hoteli razglasiti. Število upornikov se je množilo od dné do dné, in da se jim je pridružil grof rosenberški, vodja čeških katoličanov in mogočni tekmeč Podebradov, to se je še isti dan védelo v Novem Mestu in strahoma razširjalo. Dasiravno je pa vsakdo pričakoval vojske, iznenadeno in prestrašeno je bilo vse meščanstvo, ko je prišla vest, da se je vzdignil sovražnik in se bliža z dvajset tisoč vojaki. Ta dogodek je pretresel tudi cesarja, ki je še vedno upal, da se vse v miru uredi. Proti Ungnadu je tarnal, da se je zastonj zanašati na Podebrada; Silviju je očital, da se ne ozira dosti na njegovo cesarsko čast; nemudoma pa je odpravil poslance, da prosijo premirja.

A poslanci niso opravili ničesar, in ko so se vračali družega dné, pritiskal je sovražnik že za njimi. Bila je nedelja, 27. avgusta in kakor v razgrebenem mravljišči, tako je vrelo in tekalo in gnetlo se vse po mestu. Proti severu se je vzdigoval dim in prah, in valil se vedno gosteje po dunajski cesti. Tu in tam se je zabliskalo orožje in pokazal se konjik, dirjajoč na brzem konji po ravnini. Kot temna črta so se zagledale prednje čete, a kmalu so se dobro razločevali vsi oddelki. Glušoč krik je zagnal sovražnik, ko se je približal trdnjavi; moško mu je odgovorila posadka. Nenavaden prizor pa se je pokazal radovednim očem: izmed sovražnih vrst je izšla cerkvena procesija. Za duhovnikom s križem je korakala častitljiva oseba v kardinalski opravi med dvema cerkvenima dostojanstvenikoma, za temi pa dolga vrsta največ duhovnih spremljevalcev. Takoj se je razneslo po mestu, da prihaja nadškof solnograški s škofoma brizinskim in ratisbonskim. Med vrstami vojakov, ki so odhajali na okope, trlo se je pobožno ljudstvo, ki je hotelo videti nadškofa, vmes pa je hitela duhovščina z banderi in svetinjami sprejet višjega pastirja. Poklekujočo množico blagoslavljačo je šel nadškof naravnost do cesarja in ž njim vred poslanci vojvode bavarskega in mejnega grofa braniborskega, da pomiré sovražne stranke.

A čim bliže je bila nevarnost, tem menj se je je cesar bal, ter nikakor ni hotel pogajati se z oboroženimi uporniki. Nadškof je ugovarjal, da nima opravka z uporniki, nego s poštenimi nasprotniki, in da nikakor niso vsi ljudje uvérjeni o pravičnosti cesarjevega postopanja. To pa je vladarja razkačilo in z jeznimi besedami je očital nadškofu nepokorščino proti svetemu očetu in zvezo z izobčenimi brezbožniki. A škof je odvrnil, da sveti oče nima pravice vtikavati se v posvetne reči in da mu gré pokorščina le v vérskih stvareh.

Pogajanje je bilo brez vspeha. Škofje in drugi poslanci so ostali v mestu, sovražniki pa niso napadli trdnjave, ampak utaborili se v okolici. Daleč tja po planjavi so se svetili ognji sovražnega tabora; z obzidja so jih gledali meščanje in brez spanja čakali družega dné. Ko pa je počila zora, navalili so sovražniki s silnim krikom na predmestne okope. A našli so vrednega nasprotnika. Rosenbergovim Cehom, ki so se z divjo predrznostjo zagnali v boj, postavil je baron Črnahora nasproti svoje taborite in ti so bili svojim rojakom ravno tako kos kakor zvesti Avstrijci in Štajerci Eizingerjevemu krdelu. Koder pa se je pokazala orjaška postava poveljnikova, naredila se je gaz in težki buzdovan je bilo njemu ravno tako strašno orožje, kakor njegovemu bojnemu idejalu, slavnemu Žižki. Po vročem boji je potisnil Črnahora sovražnika na vseh straneh nazaj. To je vnelo meščane, pripravljene

za brambo mesta, da so prihiteli v velikih tolpah pomagat vojakom. Z vzpehom je vzrastel cesarskim pogum in zapustivši okope tiščali so vedno odločneje nasprotnike proti taborišču; in Črnahora bi bil tedaj priboril cesarju zmago in ž njo razbil rahlo zvezo med sovražniki, da ni celjski grof ostro pazil, kako se bije boj. Utaborjen pred ogerskimi vrati in obrnen ravno tako proti cesarju kakor proti sumnjivemu Hunjadiju, čakal je streljaj od mestnega zidú, da odbije vsak zaskok posadke. Ko pa se je pričelo bojevanje na drugi stráni, razdelil je svoje krdelo v dva oddelka. Jedni je ostal pod poveljstvom Vita Lazarja na mestu, z drugim pa je jezdil bliže borišča in čakal ugodnega trenutja. In ko je zmagoviti Črnahora pridrl izza branišča in njegova četa z divjim krikom zagnala se za umikajočimi se sovragi, zapela je celjska trobenta. Prve vrste težkih konjikov so nagnile kopja ter ja naslonile na železne rogovile ob sedlu in krdelo se je spustilo v dir. Kamor je treščila železna sila, vrgla je sovražnika nazaj, ki je iskal zavetja za rovi in okopi. Eizinger je dobil dušek na ti stráni, kjer je posegel Celjan v boj, a na desnem krilu je podiral in pobijal strašni Črnahora njegove zaveznike, dasi najvztrajnejše in pogumnejše vojake. Stari Ureh Eizinger si je snel čeládo, da si ohladi glavo in je čestital grofu. „Nebo in pekel,“ dejal je, „papeža in husite ščuje na nas novomeško veličanstvo. Glejte ga Žižko, od smrti vstalega, kako pestí našega Rosenberga!“

„Oh, Črnahora je pošten dečko!“ dejal je grof. „Za cesarja Albrehta sva se borila v jedni vrsti in spodobi se, da ga povabim na kôpje.“

Grof se je poslovil, potegnil naličnik čelade si čez obraz in hlapec mu je dal novo kopje v roko. Bôji tedanjih časov so bili jako prêprosti. Ko se je vojska napovedala, preteklo je dolgo dolgo časa, predno je bilo vse gotovo. Še delj pa, predno so se zadele počasne čete. Jednako oborožene in jednako vojene so si storile čuda malo škode. Naj si je zmagal domačin ali sovražnik, trpelo je le ubogo ljudstvo, kmetje. — Glavna moč vojske so bili oklopljeni vitezi, in ker ti s svojo težo na težkih oklopljenih konjih niso mogli premagati nikakih krajevnih ovér, gledalo se je, da se dobi za boj kar se dá lep in raven prostor. Kakor gibljive trdnjave so se pomikali vitezi drug proti drugemu in boj se je razdrobil v več ali menj dvobojev, kjer je zmagovala sama telesna moč. Na kako zvijačo nasprotnikovo na nepripravnem kraji ali nepripravljenega zasačiti, po navadi nikdo mislil ni. Kako neprijetno iznenadenje torej, če sovražnik ni bil jednako oborožen, jednako neukreten, in če se ni bil po enakih pravilih, ampak v svoj prid porabil kraj

in čas! Švicarski pastirji in češki kmetje so pokazali, na kako slabih nogah stoji železni velikan, ki se od Ksenofonta in Cezarja ničesar ni naučil in tako se vojskoval kakor nekdej Cimbri in Tevtonje.

Toda vrnimo se k našemu Črnahori, ki je, dasi jednook — na duši in na telesi, pravi Eneja Silvij — takoj zapazil, da dobi opravka z dobrim junakom. Urno je imel kopje v rokah in z zaprto čelado je pognal svojega žrebca proti grofu. Kakor bi zvršetek te borbe imel odločiti zmago ali pobjo, ponehala je bitka v bližini. Marsikateremu staremu vojščaku je preletelo kosti, ko sta trčila junaka skupaj. Oboje kopje se jima je zlomilo na kose, a jezdeca se nista genila na sedlih. V trenutji je izdril grof svoj meč in Črnahora vihtil svoj buzdovan. To je bil ropot in lom, ko so padali udarci na železno opravo; to je letel kras od čelade in oklopa. Kakor pribita na mestu sta stala nasprotnika in varovati se nikomur ni bilo mari. Nepotrpežljivemu poveljniku pa je bilo menda že vsega preveč, po konci stopi v streménih in s klicem: „Čuvaj se, grof Ureh!“ vzdigne svoje orožje nad grofovo glavo. S strašno silo je priletela železna teža, a sredi pota k svojemu cilju jo je srečal grofov meč z jednako močjo zavihten. Pregrozno je zaškripala jeklovina, nesrečnemu Črnahori pa je odletela v prah pest in bät. Stemnilo se mu je pred očmi in razoroženega bi bil posekal grof, da niso brž priskočili vojaki in ga odvedli z bojišča. Z neustavljivo silo so pritísnili zdaj zavezniki, vsak upor se je takoj pohodil, v divjem begu so gnali cesarske do mestnih vrat, in ker se ta v silni gneči niso dala zapreti, ž njimi vred bi bili udarili v mesto, da jih ni ustavil z dvema hlapcema orjaški Vipavec, vitez Andrej Baumkircher, ter jih zadržal toliko časa, da se je rešila premagana armada. Pušicam in kamenju, ki je letelo z obzidja, morali so se umakniti sovražniki, a utaborili so se v predmestji in pred trdnjavska vrata napeljali dva topova, ki sta metala kamenite kroglice, debele kakor človeška glava. Do poludne je trajal boj, po poludne pa se je le streljalo iz mesta, kar je sovražniku prizadelo mnogo škode, in v mesto, z velikim hrumom, a malim vspehom. Pri vsem tem pa je bila zmešnjava med obleženci neznanska. Ljudje, ki so pribežali iz predmestja v trdnjavo, povikšavali so strah potrtega prebivalstva. Krčme in prodajalnice so se zapirale, ljudje so skrivali živež svoj, in niti za drag denar se ni dobilo jedi in pijače. Nezadovoljnost je rasla in rovarji so šuntali množico in zbrali kmalu druhal razsajajočih mož in tulečih žensk, ki se je valila proti cesarskemu grádu in vpila, naj se konča vojska. Vojaki so razpršili kričače, cesar pa se je vznemirjen posvetoval z Ungnadom, ki je vedno trdil, da le malo vztrajnosti, le malo časa še treba in priti

mora poročilo od Podebrada in Podebrad sam; cesar naj porabi nadškofa solnograškega, da se napravi premirje in dobi časa. „Izvrstna misel, dragi Ungnad,“ dejal je cesar in takoj odpravil v sovražni tabor nadškofa Žigo, ki je premirje sklenil, toda le za jeden dan. Komaj pa se je cesar nekoliko odkrižal te skrbi, prišla je deputacija vojakov, pritožit se, da že ves mesec niso dobili plače. Z obljubo, da se jim v prihodnjih dneh usliši prošnja, potolažil jih je, on pa je hitel po znanih stopnicah k mojstru Bartolomeju.

(Dalje prihodnjič.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

22. Pod hruško.

(Dalje.)

Kakor Petrova nesreča dokazujejo tudi izkušnje drugih sleparjev, da šmihelske žené z večine ne marajo biti ljubice za kratek čas. Po pravici se je to trdilo nekdej tudi o dekletih. Žunek nam je pravil, da se je za njega mladosti porodilo vse leto v župniji komaj po dvoje ali troje nezakonskih otrok in njih matere da so bile po največ Gorenjke, Štajarke ali Ríbníščice, ki so tukaj sebenjkovale. Zadnjih štirideset let se je obrnilo na slabše, vendar ne toliko, kakor vpijejo tercijalke in klepetulje. Bližnje mesto pohujšuje kmete res čim dalje bolj, gosposki in na pol gosposki zapeljivci imajo marsikatero nedolžnost na duši svoji. Prav so govorili ranjki prošt Arko, da se zbira v večjih mestih vsa domača in tuja nesnaga in plaža, ki okužuje ne le njih, ampak tudi okolico. Jaz bi tako dejala, da se izpolnuje šesta božja zapoved v šmihelski župniji zdaj dosti menj vestno in na tanko nego na priliko v Beli Krájiní in Podgoro; ali Dolenjci, stanujoči preko Krke, naj se ji zato nikar ne rogajo, kajti niso nič boljši, nego še porrednejši. V jedni njihovi župniji, nečem povedati, v kateri, krstili so lani do malega same pankrte in v prečinski je velika vas, v kateri prebiva skoraj v vsaki hiši kaka nezakonska mati, v nekaterih pa tudi po dve in po tri! Takova sramota še ni oblatila šmihelske župnije, veliki večini njenih deklet se ne more nič nespodobnega očitati. Da me čuje kaka jezičnica, zagrohotala bi se mi: Le nikar jih ne hvali, ko vemo, da so vse zaljubljene. Jaz pa velim: Če je to res, kdo ima pra-

Vélikí grof.

Zgodovinski roman.

Spisal Dr. Fr. Detela.

XII.

(Dalje)

Oj, trikrat srečne oči, ki vidijo, kar vidi Vaše veličanstvo!“ vskliknil je alhimist. „Moč rudečega leva, katerega je po nepopisnem trudu in premišljevanji ujel Vašega veličanstva hlapec, rodil je iz zelene Venere, od navadnih ljudij baker imenovane, luno ali kakor blagovoli Vaše veličanstvo reči: srebro.“ Pokazal je na velik kup sivkaste kovine, ki bi imela biti srebro, iz bakra narejeno.

„Ali je pa pravo srebro, Bartolomeo?“ vpraša cesar.

„Finejše od naravnega,“ bil je odgovor in takoj so se začeli kovati srebrniki za sitne terjalce.

Ko pa se je razdelila plača, potehtovali so denar hrabri junaki in zmajevali z glavami in nesli ga trgovcem in krčmarjem. A ti so takoj spoznali, da to ni srebro, ampak Bog vé kaka žmes (kemiki bi rekli dandanes: baker in arsenik), in za to niso hoteli dajati nì živeža nì blaga. In ko so razkačenim vojakom poveljniki zatrdili, da je njih denar pravo srebro, jeli so vlamljati v krčme in štacune in siliti meščane, da sprejemajo denar.

Premirje pa je porabil doktor Lenart, da se odpravi k svojemu gospodu. Bogato ga je obdaroval cesar, pohvalil njegovo pošteno vedenje in naročil mu, naj grofa pregovori, da se podaljša premirje. Vse je obljubil Lenart in od Neiperga spremljan je zapustil s svojo družinico Novo Mesto. Petacij se je čudil, da se je moglo mesto Korneliji tako priljubiti, da se je tako težko ločila, Boštjan pa je zabaval Klaro s pripovedovanjem svojih hrabrih del.

Neiperg se je vrnil z obljubo, da premirje traja še drugi dan pod pogojem, da pride cesar iz mesta k pogovoru. Ob določenem času se je napotil res pred ogerska vrata, kjer so ga sprejeli vodje sovražnikov razven Eizingerja. Grofa Urha je poklical k sebi, da se pogovori na samem ž njim. Nad poldrugo uro sta se pogajala, pogodila pa se nista. Cesar je prigovarjal grofu, naj pusti Eizingerja, in delal mu je velike obljube, če prestopi na njegovo stran. Grof pa je pomislil, koliko sov-

ražnikov bi si nakopal, če prelomi besedo, kako bi se zameril zlasti bodočemu kralju Ladislavu in kako bi moral kot cesarjev zaveznik svoj vpliv deliti z Ungnadom in Enejem Silvijem, in ni se dal pregovoriti; a odjenjal je mnogo od prejšnjih terjatev. Cesar mu je prijazno podal roko k slovesu. Druzega dne pa so se jeli pretresovati mirovni pogoji. A ko je prišlo do tega, da jih cesar podpiše, ni se mogel odločiti in zahteval je le premirja in odloga za premislek. Tega pa mu niso oblegovalci nikakor hoteli dovoliti. Sklical je zopet svoje veljake na posvet in kazal na trdnost zidovja, hrabrost vojakov, bližanje Podebradove vojske in da mu pride skoro štiri tisoč Štajercev na pomoč. Jednako je govoril Ungnad in omenil, da mesto nikakor ni obkoljeno, na tri strani jim je pot prosta in v najhujši sili se umaknejo lahko proti Gradcu. Še ostreje je govoril samorok Črnahora: „Če Ladislav ne odjenja ljudstva proti cesarju ščuvati, na obzidje ž njim in sovražnik naj strelja.“ Srdito je obsodila te besede večina svetovalcev in v sveti jezi se je vzdignil Eneja Silvij in z gorečo zgovornostjo je uprl se takemu nečloveškemu svetu. Dokazoval je nemožnost in nekoristnost daljšega upora in rotil cesarja pri njegovi dolžnosti, ki ga veže skrbeti za podložnike svoje. Ko pa je začel opisovati bedno stanje mestnega prebivalstva, ki mrje od gladu za dozdevno čast onega, kateri bi mu imel biti oča, in pred oči staviti gorjé, ki zadene mesto, ako je cesar sramotno zapusti in dá v oblast razdivjanemu sovražniku, skočili so vsi svetovalci razven prvih dveh po konci, obstopili cesarja in prosili, naj se usmili nedolžnega ljudstva, naj konča vojsko, ki je rodila že toliko nesreče in ni cesarju niti na korist niti na slavo. Cesar se se obrnil stráni in stopil k oknu. A kakor na povelje zatulila in zakričala je množica pred gradom in pregnala cesarja od okna. Ungnad je prekrižal roke in temno zrl pred se, Črnahora je godrnjal v svojo brado, cesar pa je gledal zdaj tega zdaj onega, kakor bi pričakoval odkod pomoči. „Tudi Vi ste za mir, ki ste prej vedno branili mojo čast?“ obrnil se je na Neiperga.

„Veličanstvo, zmeraj sem pripravljen s svojo krvjo braniti cesarsko čast —“

„Vrlo dobro!“ zakričal je Črnahora in skočil kvišku. „Jaz trdim, da je največja sramota za mojega cesarja pogajati se z uporniki in njih pogoje sprejemati, ko nismo dočakali še nobenega naskoka in opirati se na druhal, od židov našuntano in podkupljeno, topo za čast in poštenje, ki prodaje za jed in pijačo svojega cesarja, svoj dom in sebe. Svetli vladar naj dovoli, da pravico te trditve gospodu baronu dokažem z mečem.“

Cesar je miril razburjenega moža, Neiperg pa se je nasmehnil v svoji zadregi in tožil, da nekateri mir le zavirajo iz neopravičenega so-

vraštva do plemenitega nasprotnika, grofa Urha. „Oni ni moder,“ dejal je, „ki v spremenjenih okoliščinah sam neizpremenjen ostane in korman, ki jader, dobremu vetru razpetih, ob nevihti ne spravi, pogubi sebe in svojo ladjo.“

Cesar se je jezil, da se je vse zarotilo proti njemu in razpustil posvetovanje. Vso noč je premišljeval in ukrepal. Ko pa so se družega dne pripravljali sovražniki na naskok, privrelo je zopet ljudstvo pred grad glasno jokaje prosit usmiljenja. Eneja Silvij je stopil s somišljeniki pred vladarja in živim njegovim besedam se je posrečilo pregovoriti ga. Da, še več: nejevolja cesarjeva se je zdaj obrnila proti Ungnadu, ki ga je toliko časa motil in zadržaval z nezanesljivim Podebradom in ga tako primoral, z nečastjo, ker prisiljeno, to storiti, kar bi se bilo prej lahko zgodilo častno.

Mir je bil sklenen. Neizrečena radost se je polastila oblegovalcev in meščanov. Na mah je bilo živeža povsod zadosti. Cesar je prišel iz mesta in segel v roke grofu Urhu in drugim poveljnikom, le Eizingerju ne. In ko ga je ta spremil do vrat in prosil odpuščanja, odgovoril je cesar: „Ti si storil, kar si mogel; med nama pa bode Bog sodnik.“

Dne 4. septembra se je izročil grofu Urhu Ladislav, spremljan od Eneja, Silvija in Neiperga. Vesela je vriskala vojska, zagledavši prekrasnega mladeniča; sivi vojščaki so pretakali solze in poljubovali mu roke in obleko, vodje pa so mu slovesno prisezali zvestobo.

Ko pa so se v mestu, po pogodbi izpuščali ujeti sovražniki, vnel se je prepir med dvema jetnikoma, ki sta zahtevala svobode, in ječarjem, ki ju ni hotel izpustiti, ker nista poštena sovražnika, ampak ogleduha, ki se morata obesiti.

„Zakaj ju niste prej obesili?“ vprašal je nadzorujoči poveljnik.

„Ker se nista dala prej ujeti,“ režal je vinjeni dedec. „Kdor prej pride, prej melje. Včeraj je prišla vrsta na doktorja Manlija, ki se je tudi branil, in užil veliko nepotrebne strahu. Za proslavljenje srečnega miru bomo pa danes ta dva skupaj spravili na oni svet. Oni mali debeluh nam bo še sitnosti delal ker nima nič vratú.“

„Milostivi gospod,“ dejal je večji izmed jetnikov, „midva sva vazala barona Ungnada in ne veva, zakaj sva zaprta.“

„Ali ste že slišali, gospod,“ jezil se je ječar, „da bi kdo pred smrtjo tako nesramno legal? Desetkrat sem jima že povedal, zakaj, in zdaj še ne vesta.“

„Oh, po nedolžnem obešen biti!“ tarnal je drugi jetnik.

„To se vam sitno zdi, prijatelj?“ dejal je ječar. „O, da bi meni ljubi Bog skazal to milost, če mi je že taka smrt namenjena, da bi jo storil po nedolžnem.“

V tem pa je zagledal nedolžni revež v dalji Ungnada in na vso moč, kakoršne dá smrtni strah, jel kričati in klicati ga, naj pride, naj ga reši. A kako se je začudil Ungnad, ko je spozal jetnika Viljema Vranjebredskega in Caheja. Viljem je pripovedoval, da je zdaj že sedmi dan zaprt; kako so ga pred mestnimi vrati prijeli kot ogleduha in kako je tajnik grofa Urha, doktor Lenart, preiskaval ga in vzel mu izročena pisma. Ungnad se je zavzel, kako pride tuji poslanec do take moči; a ječar je razložil, da je imel mož pooblastilo od samega Neiperga in tudi njegove ljudi s sabo; da je popis onih, ki se imajo prijeti, popolnoma zadel ta dva. „Zaradi večje gotovosti,“ dejal je ječar, „smo ja povprašali še po imenih. Jeden je dejal Viljem, drugi Cahej, zdaj smo ja pa imeli; in gospod mi je še naročal, naj ja takoj obesim.“

„In kaj je stalo v pismih?“ vprašal je Ungnad Viljema.

„Tega ne vem, Vaša milost. Ampak gospod Vaš brat poroča, da dojde najkasneje 5. septembra s Podebradom pred Dunajsko Novo Mesto.“

„To je juteršnji dan!“ vskliknil je bridko Ungnad in solze so se mu udrle od srda in žalosti po obrazu; Črnahora je razsajal in rotil se, da mora še ta dan ubiti Neiperga. Ječar pa je kar pobegnil. „Po nedolžnem obešen biti,“ godrnjal je, „danes se mi pa utegne pripetiti. . .“

Vojska sovražnikov je odhajala, od vseh strani pa so dohajala poročila, da je gubernator Podebrad s silno armado prestopil avstrijsko mejo. Kes, bridkost in jeza cesarjeva se ne da popisati. Neiperg je moral takoj zupustiti dvor, kjer je bil Ungnad zopet prvi svetovalec. Podebrad je zabavljaj, da najimenitnejša cesarska trdnjava se še osem dnij ni mogla držati; a Ladislava je moral spoznati zdaj za svojega kralja in biti mu poslušen.

XIII.

V krasno opravljeni sobici tik stanovanja grofovega pred mestom je sedela žalostna Kornelija. Uho njeno ni čulo veselega prepevanja vojakov, ki so se vračali v domovino, oko se ni ozrlo na dragoceni lišp, ki se je bliščal na mizici; gledala je tja v daljo, Bog ve kam. Stresnila se je, ko je nekdo potrkal na vrata, in trepetaje vstala, ko je vstopil grof Ureh.

„Vedno otožna, mala moja Kornelija?“ vprašal je ljubeznivo mogočni mož in dotaknil se mehkih las. Kornelija pa se je umikala proti oknu in prosila jedne dobrote, jedne milosti.

„Vse, vse, kar hočeš, dete moje,“ vskliknil je grof. „Če more kakšen človek izpolniti želje tvoje, jaz jih bodem izpolnil.“

Ona pa je prosila, naj jo pusti z očetom domov, v Celje.

„In čast te nič ne mika in bogastvo? In darovi moji nimajo zate nobene cene?“ odvrnil ji je on.

Oj, da, da, knez milostivi,“ hitela je deklica, „a naj se vrnem z očetom, naj se vrnem v domovino!“

„In kako mi boš poplačala, Kornelija, če ti dovolim?“ nasmehnil se je grof.

„Molila bodem za milostivega svojega gospoda, da bi ga mili Bog varoval vse nesreče in dodelil mu še večjo slavo. Oh, jaz pa naj se vrnem zopet domov!“

Nejevoljen je odšel grof; za njim pa je prišel Petacij po slovo, kajti naročilo se mu je, da se ima z oddelkom grofovih ljudi vrniti v domovino; Kornelija pa se bode odgojila na Dunaji, da postane tovaršica kneginje Katinke. Solze so zalivale možu oko, ko je dokazoval deklici, kaka sreča jo je zadela in tolažil jo, da ločitev ne bode dolga, da ostane pri nji Klara in kaka čast je potem čaka v domovini. Omenil je Vita Lazarja, in kaj naj njemu sporoči, kadar pride vprašat po nji.

„Oh, kaj jaz vem!“ vzdihnila je deklica, in skrivaje si obraz prosila, naj pove Viljemu, če ga bode videl še katerikrat, da mu je vedno še hvaležna, in naj mu Bog poplača, kar ji je storil dobrega. Jok ji je trgal besede; a kaj ji je pomagala vsa žalost!

Prešlo je nekaj dnij. Noč se je bila razgrnila po ozkih ulicah starega dunajskega mesta. Življenje je mirovalo; le iz onih gostilnic ki so imele od mestnih očetov posebno dovoljenje, točiti čez uro, slišali so se glasovi poznih gostov. Tu in tam je brlela ob cesti kaka svetilnica in dajala ravno toliko svetlobe, da se je videlo, kako je tema.

V jedni izmed najlepših hiš, ki so stale blizu dvornega gradu, hodil je po sobi, ki je spričevala o bogastvu svojega stanovalca, nemirno gor in dol trgovec Filip. Vsak hip je stopil k oknu in gledal in poslušal, če kdo prihaja, a prevarjen se je obrnil zopet po sobi. Obstal je pred uro, iz katere se je mlel pesek, počasi, počasi, a brez prestanka, in katere zgornja posodica se je bila ravno izpraznila. „Dve uri!“ vzdihnil je mož, obrnil uro in nadaljeval svojo hojo. A potrpljenje vse premaga. Še dve uri tega sprehajanja in po ulicah so se začuli koraki; kladivo je zaropotalo po velikih vratih in za baklonoscem sta prinesla dva strežaja v hišo nosilnico. Vesel je hitel mož po stopnicah; nasproti pa mu je prišla krasna ženska. „Oh, draga Kornelija!“ vskliknil je Filip in hotel jo objeti. Ona pa je stopila nazaj in branila mu, naj ji nikar ne zmečka obleke, v kateri je bila na sijajnem plesu.

„Prav, prav,“ pristavil je prijazno mož in pomaga ji odlagati plašč. „Ali si se dobro zabavala na veselici, rešenemu kralju na čast? Oh, koliko časa sva bila ločena! Zdaj pa ostanem dolgo, dolgo pri tebi. Ali ti je bilo kaj dolg čas te tri mesece?“ vprašal jo je in prijel za roke in pogledal ji v črne oči.

„Oh, kako neslano vprašanje!“ odgovorila je ona in izvila mu roko. „Ali ne veš o ničemer drugem govoriti?“

„Da, da,“ dejal je mož, pogladil si čelo in šel po sobi gor in dol.

„Kaj počne gospodična, ki je včeraj došla? Ime ji je Kornelija kakor tebi.“

„Tvoja verižica se ji kaj lepo poda!“ odgovorila je žena malomarno. Filip pa je pravil, kako nevarnost je prebil v Celji in kako se ima očetu te gospodične zahvaliti za rešitev.

„No, no,“ dejala je ona, „če bi te ne bil rešil Peter, bil bi te Pavel. Koliko tisočkrat si se že komaj rešil. — Oh, ne kaži, kam te je zadel krvoločni morilec! — Zdaj je že dobro.“

„Vse dobro, ko sem pri tebi,“ odvrnil je mož. „Ali si se kaj veselila mojega prihoda?“

„Veselilo me je slišati,“ odgovorila je ona ponosno, „da si stopil pod bandero vélikega grofa. To je najpametnejše, kar si še kdaj storil.“

„Oh, da te le veseli,“ radoval se je Filip in mel si roke. „In si zapazila, Kornelija, koliko zaupanja nam skazuje milostivi grof? Za to deklico, ki sem ti jo pripeljal, zanima se njegova milost zelo zelo.“

„Srečna deklica!“ vzdihnila je tiho žena, in cvetoča lica so ji pobledela. „Toda, koliko časa se bova pa še pogovarjala tako!“ dostavila je. „Jutri je slovesni vhod našega kralja, vse mesto se pripravlja na lep sprejem in naspati se je treba, da ne hodemo zaspani kazali čemernih obrazov.“ Rekši se je zavrtela in odšla v svojo sobo. Gospod Filip pa je sédel počasi in naslonil glavo na dlan.

„Lepa je žena moja, lepa!“ šepetal je, in široko lice se mu je mračilo. Pomel si je oči, mené, da je menda tudi zaspan, in odšel v svojo spalnico.

Gospa Filipova pa je bila prerazburjena, da bi mogla spati. Vrgla se je v mehek naslanjač pred zrcalom in popravljala si lase. Potem je vstala in zamišljeno stopala po razsvetljeni sobani. Ustavi se pred oknom in odgrne težko zagrinjalo. V stranskem traktu hiše videla se je luč. „Oh, gospodična Kornelija tudi ne more spati!“ dejala je in poreden smeh je zaigral krog rožnih ustnic. Poklicala je strežnico in poslala jo h Korneliji povabit jo, če se ji ljubi na mal pomenek.

In sedeli sta si nasproti dve Korneliji, tako različni v vedenji in mišljenji. Živahno je pripovedovala gospa, kar je vedela in znala, o kralji Ladislavu, o dvoru njegovem in posebno o grofu celjskem. In kadar je omenila to ime, pogledala je tako premeteno mladi deklici v obraz, da jo je sprehajala vroča rudečica.

„Vi ste pač srečni!“ dejala je gospa otožno. Deklica pa je strmé obrnila vánjo svoje velike oči.

„Jaz srečna?“ vprašala je mirno.

„Jeden najmogočnejših in najslavnejših junakov našega veka.“ nadaljevala je gospa, „izbral Vas je izmed tisoč in tisoč družih, o katerih se tudi pravi, da so zale.“ Gospa se je z velikim dopadanjem pogledala v zrcalu. „Vsemu kraljestvu zapoveduje grof, Vi pa ste kraljica njegovega srca.“

„Kraljica njegovega srca je kneginja Katinka!“ odvrnila je nejevoljno deklica.

„Oh, oh,“ rogala se je ona, „kako lepo Vam stoji nedolžnost! A prosila bi Vas vendar, da se spomnite tudi mene, kadar Vas bode osrečeval milostivi naš gospod, véliki grof.“

„Sram Vas bodi gospa!“ vskliknila je Kornelija in se vsa tresla od jeze in sramote. „Čast in poštenje mi je jedino še ostalo, in tega mi ne privoščite; in imenujete me srečno —“

„Stojte, stojte, ljuba gospodična,“ prestrigla ji je besedo gospa. „Nisem Vas mislila razžaliti. Rada priznavam, da je poštenost in nedolžnost lepa čednost. Toda, draga Kornelija, to je čednost nas vsakdanjih ljudij; kajti gotovo bi bilo neznosno, če bi možak, čegar bivanje na tem božjem svetu se niti z najmanjšim duševnim razlogom ne da opravičevati, čegar življenje se ne zdi potrebno nobeni živi duši, če bi takšen človek še poštenja in pokornosti in pohlevnosti ne poznal. A možje, ki s svojim duhom vodijo človeštvo, ne merijo se po našem vatlu. In če potrebuje njih utrujeni duh razvedrenja, da ne omaga, kaj se dá misliti lepšega in vzvišenejšega nego zmožnost in prilika duševnemu orjaku olajševati breme trudapolnega dela! Ljud po ulicah seveda misli, da pride genij le za to na svet, da bi njegovi toposti in lenobi delal tlako; a da bi bila hvaležnost na svetu bolj poznata, ne bili bi očitali Perikleju Aspazije niti Aspaziji Perikleja.“

Te izborne prilike naša Kornelija ni več slišala: zbežala je bila iz družčine, kjer se je tako čudno razlagala ženska čast in zaprla se v svojo sobo.

„Hlinavka!“ siknila je gospa med zobmi in pogledala v zrcalo, če se ji togota kaj pozna.

Hrupna radost, s katero je pričakovalo vse mesto mladega kralja, razlegala se je do prijazne izbice, kjer je bivala Kornelija s Klaro. Nemo je Kornelija zrla v umetno vezenino in niti živahno gibanje po ulicah ni moglo pregnati nje tihega sanjarjenja.

„Kakor duše v vicah sediva tukaj,“ reče dobrovoljna tovaršica, ki se ni ganila od okna, da ne bi kaj posebnega zamudila; „in doma ne bova vedeli o Dunaji ničesar povedati. In kdo ve, koga vse bi videli, če bi smeli ven! Gotovo obhaja danes razven kralja Ladislava tudi Cahej svoj vhod. Oh, oh, oh,“ dekle se je jelo na vse grlo smijati, „kadar mi pride na misel njegovo junaštvo proti doktorju Lenartu, smeh me posili, naj si bom pri mizi ali v cerkvi ali kjer koli. Ali Vas še kaj boli? vprašala sem dohtarja in prinesla mu obvezo. Oh, ta obraz gospodov! Objela bi bila takrat Caheja, čeravno mi ni nič do njega. Toda zdaj ga pa ne bom videla. — In veste, koga se Cahej vedno drži, kakor miš polne kašče?“ Bistro je pogledala družico.

„Oh, Klara,“ dejala je ona, „ne muči me vedno s svojimi domišljijami. Kje je Viljem, in kje sem jaz! On je padel v boji, in nobena roka ga ni kropila, in nobena roža ne rase na njegovem grobu. Mene pa naj bi tudi kmalu rešila smrt!“

„Že zopet!“ karala je Klara. „Smrti si želeti, je smrten greh, ker je Bog zapovedal, naj vsakdo živi do konca svojih dnij.“

Govor je pretrgal gospod Filip, ki je z mnogimi pokloni opravičeval se, če morebiti nadleguje, in vabil deklici, naj ideta ž njim slavnost si ogledat. Ko pa je Kornelija brž in odločno sprejela ponudbo, bil je poštenjak malo osupnen.

„Ne zamerite,“ jecal je bojazljivo, „ampak lepo Vas prosim. nikar ne mislite na beg. Usmilite se mene, ki sem s svojo glavo odgovoren za Vas, in nedolžno, prisiljeno orodje Vaše nesreče in žalosti.“

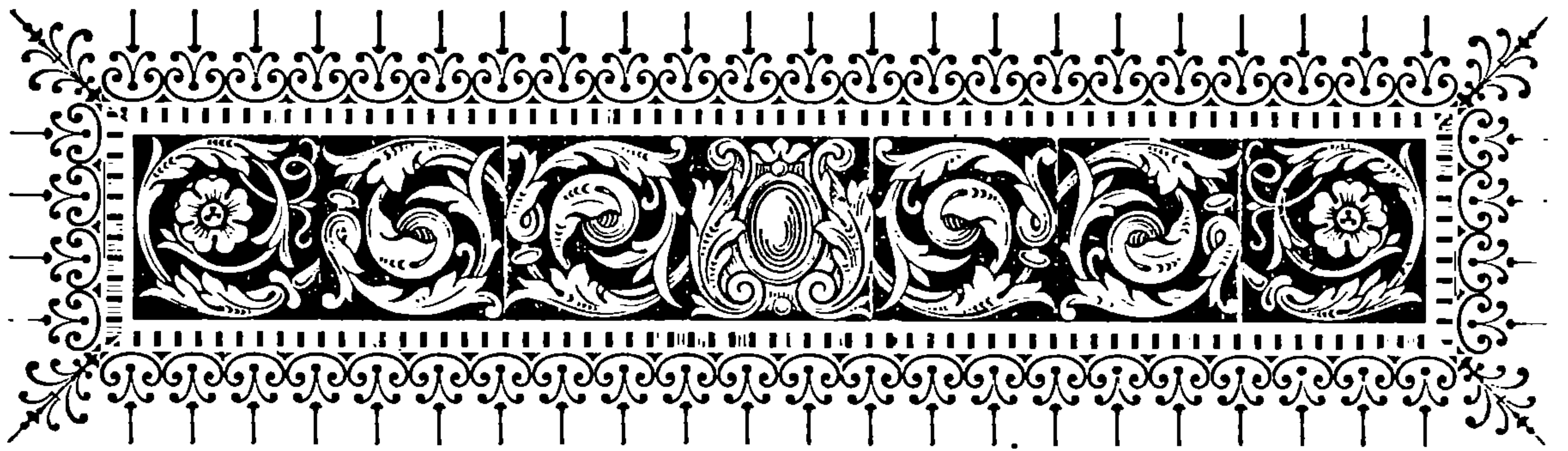
Kornelija pa je pokleknila predenj in prosila in jokala, naj jo reši iz grofovih rok. Ubogemu možu je lil znoj po licih, in stal je pred Petacijevu hčerjo kakor zatoženec pred sodnikom.

„Gospodična Kornelija!“ dejala je Klara, kateri se je Filip v srce smilil. „Potrpite mala časa; nemara se nama posreči, da uideve sami.“

„Da, da,“ vskliknil je mož vesel. „Že vém, kako bomo naredili. Jutri pride moj brat Volbenk. To Vam je predrzen človek! Temu kar povém, kako radi bi vidve ušli, in kako po krivici vaji jaz zadržujem, in nobena višina in nobena mreža v oknu mu ne bo branila, da ne bi vaji rešil. Počakajte le malo časa, da ne pade náme grofov sum in srd.“

Kornelijo je to nekoliko potolažilo; slavnost pa je ni mikala nič več.

(Dalje prihodnjič.)

Vélikí grof

Zgodovinski roman.

Spisal Dr. Fr. Detela.

XIV.

Kako je Dunaj sprejel kralja Ladislava, kako so se mu poklanjali stanovi njegovih deželâ in kake slavnosti so se o ti priliki obhajale, ne bomo popisovali. Taki dogodki se vršé dan danes po istih običajih kakor pred štiristo leti ter se jako lepo vidijo, slabo pripovedujejo in neradi beró. Celjski Ureh je jezdil poleg kralja in orjaška postava, bojevito držanje, duhoviti obraz kraljevega rešitelja in cesarjevega premagalca je vnel vsa srca in vsa usta. Naš milostivi gospod, vélikí grof, glasilo se je povsod, in koder koli se je omenil Ladislav, slavil se je celjski grof. Tudi napake izbranega svojega junaka ljubi ljudstvo, in anekdote, resnične in izmišljene, nastopile so pot po mestu in množile priljubljenost grofa Urha. Kjer koli se je pokazal, vpili so mu slavo naudušeni Dunajčanje in veselili se njegove ljubeznivosti.

Mladi kralj, do cela nezvéden v vladarskih stvareh, odložil je prerad vse breme na široke rame občudovanega svojega sorodnika. In kako varnega je čutil sebe in državo v tem zavetji! Kako je kipelo mlado srce, oteto iz neljubljenega varstva cesarja Friderika, moža v malih rečeh natančnega, v velikih večkrat neodločnega, priganjajočega vedno k delu in učenju, naproti moški dostojnosti, neustrašljivemu pogumu, neupogljivi volji in najljubeznivejšemu vedenju zmagonosnega kneza. Kakor otrok ljubljenemu in češčenemu očetu zaupal mu je vse svoje misli, vse svoje želje, prepustil vsa dejanja svoja. V trdnih rokah je ležalo krmilo in v gladkem teku vseh strokov se je kazala spretnost poglavarja.

Poleglo se je z nočjo glasno veselje slavnostnega dné in tiho je postalo po širnem mestu. Skozi mala skrita vrata ponosne hiše, ki je dan danes del cesarske palače, takrat pa bila last celjskih grofov, stopili

sta dve visoki postavi, zaviti v plašče. Varno in tiho sta stopali po ozki, krivi cesti v mesto do hiše trgovca Filipa. Pri vratih je čakal strežnik, ki je védel jednega izmed mož v svetlo dvorano. Tu ga je sprejela v préprosti obleki gospá Kornelija. Zagledavši jo obstal je pozni gost in strmel nad čudovito podobo; zamaknen pogled, poln gorečega hrepenenja, ni se mogel ločiti od te divne rasti, teh rožnih lic, teh žarečih očij. S sladko radostjo je opazovala žena vtis lepote svoje in sramežljivo povabila ognjene oči. A skozi žametaste vejice so sijali topli žarki na zbeganega junaka, ki je molčé padel na kolena, zgrabil belo roko in jo vroče poljubil.

„Oh, kaj počenjate, gospod moj!“ vskliknila je žena in nagnila glavo, da se je zazibalo ob vitkem telesi mehko valovje razpletenih las.

„Jaz gospod Vaš?“ bil je strasten odgovor. „Sluga Vaš, kraljica moja.“

Žena pa se je sklonila k njemu, smehljaje mu žugala in z glasom, ki mu je protresel vse živce, dejala: „In le roko mi poljubi, gospod moj?“ Celjski grof, nočni obiskovalec, skočil je po konci in objel in poljubil čarobno bitje, ki se je branilo in zvijalo v njegovih rokah.

„Oh, gospod grof,“ dejala je gospá, „če ste res sluga moj, ukazujem Vam, da z máno večerjate in oprostite mojega moža, katerega slavnostni odbor zadržuje, z máno vred pogostiti milost Vašo.“

Z največjo radostjo je sprejel grof ponudbo in popolnoma ga je očaral duhoviti razgovor s fino izobraženo žensko, katere neprisiljena, vedno zanimiva beseda je tako prikupljivo in prijetno razodevala občudovanje in češčenje mogočnega kneza. Kje je oklop, katerega ne bi prodril priliznen jezik! Dolgo, dolgo se je mudil celjski grof v trgovca Filipa hiši in ko mu je podala gospá k odhodu roko, vprašala ga je nagajivo, če hoče še obiskati várovanko svojo, gospodično Kornelijo.

„Milostiva,“ odvrnil je razburjen mož, „na čast svojo Vam pri-sezam, da poleg Vas záme ni nobene Kornelije, nobene ženske več na svetu.“

Drugo jutro pa je dobil trgovec Filip povelje, da mu je nemudoma z oddelkom grofovih vojakov oditi kot poveljniku grofovega gradú na ogersko mejo. Oh, kako tožen je ubogi mož jemal slovó od svoje žene, kako jo je spravljal, naj gre ž njim, da bode grajska gospá namesto neznatne meščanke. Neizprosljiva žena se mu je rogala in opominjala ga, naj se varuje, da izpod levje kože, katero mu je oblekel grof, ne pokaže kopita.

Komaj pa je bil grof odposlal nesrečno povelje na Filipa Holcerja, prišel je sèl iz Celja in prinesel mu pismo njegove žene, kneginje Katarine, in doktorja Lenarta. Prvo je odprl pismo doktorjevo. To pa se je pričelo z dolgimi izpiski Ciceronovih razgovorov, kateri naj bi dokazali, da smrt človeku nikakor ni zlò, ampak dobrota. Nasledovala je dolga vrsta velikih mož, ki so svojo ali smrt svojih otrok pogumno prenašali. Brez konca in kraja je bilo pisanje, ki je neizrečen nemir in nepotrpežljivost vzbudilo v grofovem srci. Naglo je hotel pregledati vsebino, a oči so naletele vedno le na kakov Ciceronov izrek. Nejevoljen vrže list na tla in odpečati onega, katerega mu je pisala žena njegova. Neskončno žalost je dihala tu vsaka beseda, s katero mu je poročala nesrečna gospá naglo smrt jedinega sina Hermana.

Kakor strela z nebes je udarila novica korenjaškega moža. Na stol se je zgrudil in iz širokih prsij se je izvil bridek stok. Ném je zrl dolgo v bele stene. „Kazen!“ šepetal mu je neki notranji glas. „Ha, babja véra!“ zagrohotal se je, planil po konci in jel naglo hoditi sem ter tja. „Zadnji sin, jedini sin!“ govoril je poluglasno, dokler mu ni prišlo poročilo, da ga pričakuje kralj Ladislav.

Na kraljev dvor je došlo poslanstvo od cesarja in deputacije ogerških in čeških magnatov, in kralj je bil v zadregi, kaj in kako vsem tem odgovoriti. Na hip je bilo čelo grofovo gladko in vse grenke misli pokopane globoko v prsih. Ko pa se je posvetoval s kraljem v njegovi sobi in so v prednji dvorani zbirali se poslanci in velmožje, da jih vladar pokliče pred se, odpró se zdajci duri in z velikim šumom in zaupljivim smehom na obrazu vstopi stari Ureh Eizinger. Prevzetni mož je hotel pač pokazati čakajočim dostojanstvenikom, koliko premore on na dvoru in kako prijateljski občuje s kraljem. Ladislav se je zarudel, grof Ureh pa je stopil k vsiljencu, prijel ga za roko in védel ga pred kralja rekoč: „V imenu barona Eizingerja prosim Vaše veličanstvo, naj mu njegovega čudnega vedenja ne zameri. Hudobija se kaznuje, nerodnosti naj Vaše veličanstvo milostivo odpušča!“

Osupnenega barona, ki ni védel, kako se mu godí, spremil je potem pol z lepo, pol z grdo do vrat in skozi vrata v prednjo sobo, kjer ga je sprejel glasen smeh. Od jeze penèč se je zapustil Eizinger v tistem trenutji dvor.

Kralj pa je zaslišaval velikaše, ki so se mu poklanjali, in v njegovem imenu je odgovarjal grof Ureh, pravi oblastnik. In ko je začel Eneja Silvij, na čelu cesarjevega poslanstva, opominjati kralja, da te in óne obljube ni še izpolnil, in ko je vprašal grofa, kje ima pra-

vico mirovne pogoje izpreminjati, udaril je grof ob svoj meč: „To je pravica moja! Pogoje staviti ima junak, ki zmaga!“

Mladi kralj se je oddahnil, ko so bili posli opravljeni in sta sama ostala z grofom. Objel je svojega svetovalca krog vratu, sédel mu na koleno in vzdihnil: „Oh, ljubi strijček, koliko truda bi mi vse to vladanje napravilo. Kaj li bi počel brez tebe! In kako je tebi mogoče, brez preostanka sto in sto ljudem, vsakemu drugače in vsakemu tako odgovoriti, kakor mu gre, in po vrhu v red spravljati vso to zmešnjavo, katero nam naših ljubih deželâ prezvesti stanovi v jedno mer napravljajo! Zatorej se kar nič ne čudim, da si malo pozabil náme.“

„Jaz pozabil svojega kralja?“ dejal je resno grof in pogledal v nedolžne oči svojega várovanca.

„Da, da,“ prikimal je kralj, „pozabil! Le glej me, strijček! Mi nisi li obljubil, da mi pripelješ veselega tovariša, Hermana svojega, ki je malo mlajši in gotovo še bolj otročji kakor jaz?“

Grof si je pokrtil obraz z roko in molčal; kralj pa ga je vznemirjen božal in poljubljal, naj mu odpustí, če ga je nevedé razžalil. A ko je zvédel grofovo nesrečo, spustil se je mladenič v jok, oklepал se svojega strijca in prosil, naj zdaj njega vzame za sina svojega.

Na večer se je vrnil grof v svoje stanovanje, kjer ga je čakalo dišeče pisemce. Ves se je zganil pri tem pogledu. Pozabivši sina, kralja, samega sebe hitel je z zvestim svojim spremljevalcem Rožekarjem po znani poti tja, kamor ga je vlekla prečudna moč.

XV.

Dokaj mesecev je bilo preteklo. Na grofovem grádu tik meje ogerske je še vedno gospodaril gospod Filip. Srce njegovo je želelo stráni in kadar je zahajalo solnce, postajal je na visokem stolpu in zrl tja proti zahodu, kjer mu leži ljubo mesto dunajsko, in v mestu bela hiša, v hiši pa ga čaka ljubljena žena. Toda grad je važen, tako se mu je reklo, in Bog ne daj zapustiti ga le za jedno noč. Oh, kako je bila dolga zima na samoti, ko ni imel po vse tedne druge družčine nego osmerico robotih hlapcev! A minula je in prišla pomlad in prišlo poletje, in poletni dan mu je pripeljal drazega brata Volbenka, ki je hodil po kupčiji na Ogersko.

„Postaral si se, Filip!“ dejal je krepki mož, stisnivši mu desnico.

„Kaj pa moja žena, Kornelija moja?“ bilo je prvo vprašanje.

Brat je povetil oči in jecal nekaj besed brez pravega zmisla.

„Oh, gotovo je umrla in ti mi nečeš povédati?“ zakričal je mož smrtno bled.

„Oh, nič ji ni sile,“ siknil je óni; „toda zakaj je nimaš pri sebi?“

Filip se je začel izgovarjati, da je ne more izpostavljati takim nevarnostim niti zahtevati od nje, da bi njemu na ljubo se odrekla vsi zložnosti, katere je navajena.

Volbenk pa je pravil, da so se meščanje že precèj naveličali vélikega grofa, ki jim brezobzirno naklada davke in s tujim premoženjem maši brezdno zapravljalivosti svoje.

„Bolj tiho govôri! Nekdo prihaja,“ opomnil je Filip, kajti trdi koraki so odmevali po koridoru. Vstopil je naš hrust Boštjan.

„Kaj prinašaš z Dunaja?“ vprašal ga je ostro in vojaško Filip. Boštjan pa je nagrbančil čelo in nagnil meč, da je poropôtal po tleh. „Stražmešter celjskega grofa,“ dejal je ponosno nekdanji kaporal, „ni vaju, da bi se zadiraló nánj.“

„A navadim te jaz!“ zakričal je Filip in skočil izza mize. Boštjan, ki si je bil v svesti mnogo večje zmožnosti boj napeljati kakor izpeljati, mobilizoval je takoj pehoto svojo in se umaknil iz sobe.

„Vzemite mu orožje!“ velel je Filip došlim vojakom. A ti so stali in se nesramno posmehovali.

„Ha, ha, gospod poveljnik,“ dejal je jeden. „Svojega stražmeštra da bi razorožili? To vendar ne gre. Kam pa pridemo, če se bode vojakom orožje jemalo in dajalo kramarjem!“

Strašna jeza je vila Filipa. Zdaj se mu je prvokrat ustavila posadka, in da ne bi bil imel brata pri sebi, nemara bi se bil Boštjan šopiril zadnjikrat. Tako pa je hitel odpraviti svojega Volbenka, odločen ostro kaznovati ta upor. Porogljivo grohotanje ga je spremilo v sobo.

„O mili brat moj,“ vzdihnil je Volbenk; „hudiču si se zapisal, ko si se odpovédal meščanstvu svojemu. Popústi grad in grofa in pojdi z máno!“

„Kar je, to je,“ dejal je oni udan v svojo usodo in naročal bratu, kaj naj vse opravi v mestu. „In Kornelijo mojo boš tudi videl,“ razvnel se je. „O, reci ji, kako hrepenim videti rožo v njenih laseh in slišati njen pozdrav. Glej, to ji poneseš! Tu stojalce za Jezuška pri njeni postelji, tu okvir za uro in skrinjica za ženske malenkosti. Vse sem izrezal sam, iz dolzega časa. Toda tega nji ne praviti, da sem jaz naredil. Brate, ti si mladenič, ti ženskih ne poznaš. Vse imajo svoje muhe in kar jim mož storí, to je brezokusno, kmetsko in Bog vé kaj še vse. Samó da nam nagajajo. Zlata moja Kornelija ima tudi to slabost; a jaz jo imam za to še rajši. Zdaj pa, Bog te obvaruj! In pridi še katerikrat!“

Volbenk je objel svojega brata in se zjokal in besedo mu je trgalo ihtenje, ko je pravil, kaj vse mesto govori, da grof zahaja h Korneliji.

„Da, h Korneliji,“ nasmehnil se je Filip, a takoj postal zopet resen in jel dopovedovati, da grof gotovo obiskuje Kornelijo, gospodično Kornelijo, hčer celjskega učitelja.

„Prav, da morem govoriti s tábo,“ dejal je. „Ti si bil vedno predrzen junak, tudi kadar ni bilo treba. Skaži se zdaj in reši mlado grlico, kadar grofa ne bo na Dunaji. V drugem nadstropji, v zeleni sobici je zaprta. Potem ne bo zahajal grof več v hišo mojo.“

„Bog dal, da bi bilo tako!“ vzdihnil je oni. „Toda ljudje menijo, da je zato tebe poslal stráni, da ga v njegovih grehah nikdo ne moti.“

Volbenk je bil odšel. Filip pa je zažugano kazen kar pozabil, kajti drugačne čudne misli so ga obšle. Neznani, bridek čut stisnil mu je srce, ki je nemirno bilo v tesnih prsih. O zvestobi svoje žene še nikdar ni dvojil, in tudi zdaj ni mogel, ni hotel obdolžiti je. A vedno je slišal grozen glas, ki se mu je rogal in šepetal: „Glej, za to si bil poslan stráni.“ Neizrekljiv nemir se ga je polastil. Ni ga trpelo več v sobi, ne v obzidji; in v pekoči nepotrpežljivosti tekkel je po stopnicah in čez dvorišče v hlev osedlat si konja, da dirja v mesto in na laž postavi in na odgovor pokliče vse óne, ki mu obrekujejo in sramoté nedolžno ženo.

„Ha, mojster Filip, kam pa?“ zavpil je nánj predrzen vojak; toda on ga je sunil v stran, ne menèč se za njegovo kričanje. A na to je priteklo par hlapcev, ki so ga hoteli ustaviti. Meč njegov in krepki konj si je naredil pot. V brzem diru je puščal grad za sabo in preganjan od svojih mislij niti zapazil ni, da se dreví za njim čvetero vojakov, na čelu jim Boštjan. Podili so konje svoje in kričali, naj obstane; a Filip jih ni čul. Videvši, da ne dohité ubežnika, zgrabili so preganjalci svoje loke. Tetiv je zasvrčala in sikaje zasadila se pušica Filipu v hrbet. Za to druga in tretja in za smrt ranjen je zdrknil mož raz konja. Divji krik so zagnali morilci in Boštjan je tekkel, da oropa umirajočega. A na kričanje se je prikazala iz gozda tropa jezdecev in brzo, kakor je bil prišel, odjezdil je Boštjan nazaj proti grádu.

Došli jezdeci pa so poskakali s konj in skušali pomagati ranjencu.

„Gospod Filip Holcer,“ nagovoril ga je konjik, „ali poznate mene?“

„Poznam,“ pokimal je óni, „poznam Vas, baron Eizinger. Prijatelj Vaš nisem bil; a sovražil Vas nisem. Uslišite mi jedno prošnjo in poročite grofu Urhu, da so me njegovi vojaki umorili. In pozdravite mi ženo in brata.“

„Ha, Urhu to poročiti?“ vskliknil je Eizinger. „Ubogi mož! Niso te vojaki Urhovi, razkóšnik Ureh te je ubil! Maščeval pa te bo Eizinger!“ In konjiki so naredili nosila in odnesli truplo mrtvega trgovca Filipa.

XVI.

Boštjan pa se je čez nekaj dni zopet postavljajal po Dunaji in njegova prevzetnost je bila mnogo neznosnejša. Od daleč so se ga ogibali meščanje, in v katero gostilno je zašel, pregnal je vse goste; vreči ga iz družine se nikdo ni upal. Ko pa je tako stal razkoračen pred palačo svojega gospoda, oprt na dolgi meč, potegne ga nekdo rahlo za obleko. Jezno se ozre in zagleda pred sabo svojo mater Mano. Obraz se je ženici topil v radostnem občudovanji, ko je zamaknena gledala sina svojega.

„Poberi se, čarovnica!“ zarežal je Boštjan.

Žena se je zganila, a nobena nejevolja ni prošnila koščenega obraza.

„Denarja sem ti prinesla, Boštjan,“ šepnila je smehljaje se. „Tam doli te počakam; kadar utegneš, pa pridi ponj!“

Starka je drobnéla strani; na oglu ulic se je ustavila, sedla na kamen in gledala svojega sina. Ko pa se je storila noč in so se ceste izpraznile, približal se ji je Boštjan, kakor ponevédoma.

„Kaj že imate, sitnica, da me vedno nadlegujete!“ jezil se je poluglasno. „Po kaj ste prišli noter na Dunaj!“

„Da tebe vidim, sinko,“ dejala je ona prijazno in izvlekla težko možno denarja.

„Denarja imam sam dosti,“ ponesel se je Boštjan spravlja je možno in védel starko na samotno prenočišče. Tam pa mu je pripovedovala novice iz Celja.

„Grofovega sina smo pokopali,“ dejala je in oči so se ji svetile. „Glavo za glavo, stoji pisano in meni so tudi umorili Urbana mojega.“ Pravila je, da je bila pri starem grofu Frideriku, prosit ga podpore, in kako neznansko je ta hud na svojega sina Urha, ki se peča, kakor je zvédel, z neko malopridno žensko.

„Da bi bila malopridna, to ni res,“ odvrnil je Boštjan. „Jaz jo bom vendar poznal. Ženska kakor angelj. Jaz dobim pri nji jedí, pijače, denarja, vse kar hočem. Najboljša znanka moja.“ In Boštjan se je čudno posmijal, da ga je mati prestrašena pogledala. „Bog nas varuj! Sin, glej, kaj delaš!“ opominjala ga je mati. „Sam belcebub ne bi se upal celjskemu grofu biti tekmeč.“ Sin pa je odgovoril, da se zanj ni treba bati; in mati je nadaljevala, kako je grofu Frideriku omenila svojega sina Boštjana, kako čislan junak je, in da ji je starec naročil, naj se mu on

jedenkrat predstavi. „Dedec je že na pol v grobu,“ namignila je. „Ko bo pisal oporoko, lahko se spomni náte, da bo Ureh jezen.“ S tem pa mati Boštjanu ni ustregla in ukazal je, naj to reč kar pri miru pustí. On se ne mara spreti z grofom in najbolje je za oba, če si ostaneta prijatelja. Potem ji je pravil, da Petacijeva Kornelija še vedno žaluje in vzdihuje v hiši grofove ljubljenske, trgovca Filipa vdove, in naposled vprašal jo, kdaj pojde nazaj.

„Kar jutri zjutraj pojdite!“ dejal je. „V mestu se čisto nič posebnega ne vidi; in jaz ne bom utegnil, ker imam stražo pred kraljevim gradom.“

„Oh, naj se te jutri še nagledam,“ prosila je ženica. „Bog vé, če te bom še kdaj videla. Nihče me ne pozna, in približala se ti ne bodem.“

Novica ob umoru Filipa Holcerja pa se je hitro raznesla po mestu in nasprotniki Urhovi so pogumneje vzdigovali svoje glave in zbirali krog sebe stranko nezadovoljnih meščanov. Spominjali so se prejšnjih časov, ko ni bilo treba davkov plačevati za potraten dvor, in grozoviti umor pripisovali grofu Urhu in njegovi naložnici. Eizingerji so netili ogenj na vseh straneh in nekega jutra so se našli na vratih kraljevega gradú in grofove palače in mnogih odličnih hiš naslednji stih:

„Davida za smrt Urije
Kaznovala je pokora;
A za Urha hudobije
Psalme peti mesto mora.“

Pisalca niso dobili. Grof pa se je posvetoval s kraljem o zborovanji avstrijskih stanov in prebiral došla pisma. „Oh, baron Eizinger se nas še spominja!“ vskliknil je in z očmi preletel dolgo pisanje. A čim dlje je bral, tem bolj mu je silila kri v obraz, tem bolj se mu temnilo čelo. Molčé je podal kralju pismo, ki je dolžilo grofa Urha, da je umoril trgovca Filipa. Roka se je tresla mlademu vladarju in vprašaje je pogledoval svojega strijca.

„Ali svetli moj kralj to verjame?“ dejal je ta zamolklo.

„Oh, reci, da ni res!“ prosil je kralj in segel grofu v roke, ki je preklinjal nesramno laž in prisezal maščevanje obrekovalcu.

„Morebiti so se hlapci pregrešili?“ opomnil je Ladislav.

„Potem jim smrt ne odide!“ dejal je grof in srdit odšel.

Na trdnjavskega zidu pa je stal na straži Boštjan in v svoji ošabnosti tolpe vojakov niti pogledal ni, ki se je ustavila za njim. Od gradú sem so prišli trije sumni korenjaki, pregledovali velikanske stroje, razpostavljene po zidovji, da branijo mesto, in obstali pred leseno pošastjo. Na migljaj jednega izmed te trójice, katerega je Boštjan nekako opar-

jeno spoznal za kraljevega rabeljna, zabíl se je v steber močan železen kavelj dva sežnja od zemlje. Mrzla groza je izpreletela stražarja, ko so se možje obrnili proti njemu in ga pozdravili. Takrat pa je stopil prédenj nadkonjar Rožekar in zahteval meč in helebardo. Brez obotavljanja je odložil orožje trepetajoči Boštjan. Ko pa ga je prijel rabelj, iztrgal se mu je s silno močjo, in vojaki, postavljeni za njim, ranili so ga pač s sulicami, vendar obdržali ga niso. Vdova trgovca Filipa se je odpravljala ravno od doma, ko je pribežal krvaveč v njeno hišo in vrgel se pred njo na kolena in vpil in kričal, naj se ga usmili, naj ga reši, zarad nje in njenega ukaza ga hočejo umoriti. Rahločutna gospá je omedlela in strežnice so jo odnesle v mehko postelj. Boštjan pa je preklinjal in z najgršimi priimki pital hudobno žensko, ko so ga vlekli siloma iz njene hiše. Kakor besna se je zagnala med biríče stara Mana, da bi otela sina. A jeden udarec, in zgrudila se je nezavedna na tla. Boštjana so odvedli in obesili. Ko pa se je Mana zavedla, lezla je tja pod véšala in sključila se na zemljo in stokala tako bridko in grozno, da je gledalcem letelo po mozgu in kostéh. In ko so jo zvečer gonili od trdnjave stráni, vzdignila je koščeno roko proti grofovemu grádu in izustila divjo kletev na Celjana in rod njegov.

(Konec prihodnjič.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

22. Pod hruško.

(Konec.)

Najlože se more kaj povédati o tretjem šmihelskem svetniku, o sv. Jožefu, ker ni živel v stare čase, ki so malo komu znani, nego za naše dobe, z mojo vrstjo in pred mojimi očmi. Pri šmihelski cerkvi se nahaja grob in na njem spomenik z napisom, ki velí, da je zakopan tamo Jožef Pavšič, porojen v Stranski Vasi 1809. l., za mašnika posvečen l. 1836, umrl v Sréberničah l. 1875. Ta duhovnik Pavšič je služil menda največ v tistih nepriljudnih, kamenitih krajih, ki se imenujejo Kras in Istra. Stanoval, jedel in pil je tako préprosto in borno, kakor ljudje, ki so bili izročeni njega dušni skrbi. Župljanom svojim je bil najiskrenejši prijatelj, najblažji dobrotnik, najmodrejši svetovalec in učenik ne samó v vérskih in cerkvenih, ampak

Vélikí grof.

Zgodovinski roman.

Spisal Dr. Fr. Detela.

(Konec.)

XVII.

Qpisujoč homatije vročega stoletja pa ne smemo pozabiti, da se je nahajalo tudi takrat môž, ki so v tihem domovji opazovali zanimive dogodke in zaznamenávali jih potomcem. Pripovedovalca, ki zajema iz teh starih virov svojo modrost, veže me dolžnost hvaležnosti s častjo tu omeniti malo poznanega zgodovinarja, barona Bonifacija Benka, kateremu so v tem času, ko se vrši naša povest, dovoljevale ugodne razmere, da je iz svoje palače na Dunaji ogledoval burno življenje svoje dobe in zabeleževal, kar se mu je zdelo spomina vredno.

Premoženje in zdravje je bilo baronu dopustilo naužiti se svoje mladosti. Ko pa so pritisnila leta in lotil se ga protin, odpasal si je meč in vzel pero v okorno roko, da nadaljuje, kar sta tako lepo pričela Tukidid in Tacit. Koliko truda in znoja je to delalo vrlemu zgodovinarju, o tem pisatelji v denašnjih časih nimajo niti pojma. Da, take volje je bil že vročekrvni gospod, da bi bil vso svojo zgodovino — bralec naj pomisli, kolika izguba nam je žugala — raztrgal in sežgal, tintnik pa razbil ob bučo ošabnega svojega oskrbnika, ki mu je odpovedal službo. Prihod prijatelja, Jurija Ungnada, zmotil ga je in odvrnil pretečo nevarnost. Temu je potožil môž svojo sitnost z oskrbnikom. Ungnada pa je prišel takoj na misel vazal njegovega brata, Viljem, ki še vedno čaka mirnejših časov, da se vrne na domačijo svojo. Tega je ponudil baronu, ki je takoj sprejel ponudbo. Viljem pa se je predstavil novemu gospodarju sparoma: spremljal ga je neločljivi Cahej, češ, nemara tudi zanj odpade kaka službica. In ni se varal, kajti komaj je izpregovoril moško besedo o svoji učenosti, ki mu je dopuščala toliko latinskih izrazov in večinoma jako pravilno rabiti, pritisnil ga je gineni baron na svoje prsi. „Bog hoče,“ vskliknil je, „božja volja je, da nadaljujem težavno in važno delo svoje! Drugače ne bi mi poslal tacega pomočnika.“

Da Cahej o sposobnosti svoji za kateri koli posel nikdar ni dvojil, to, menimo, je bralcu znano; da je bil pa baron Benko z njim popolnoma zadovoljen, to bodi tu izrecno povedano.

Hiša gospoda barona se je držala trdno lepih starih šeg. Hrastova miza v veliki dvorani je bila pripravljena vsak dan za štiriindvajset oseb, dasi jih je časih le kacih šest sedelo pri nji. Če se je oglasil katerikrat kak tuj poštenjak, vprašal ga je baron, kako se zove, še le po kosilu, ko je krožila velikanska kupa. A ker je imel mnogo znanja in kot bogat zasebnik brez otrok ni varčeval, zbiralo se je navadno dokaj odličnih gostov okrog gostoljubne mize. Najnavadnejši so bili Eizingerji, bratje Ureh, Štefan in Ožbolt in njih bratranec Žiga. Ti so se mu znali lizati in slaviti zgodovinsko njegovo delo in zabavljati na grofa Urha, katerega Benko tudi ni ljubil. A nagel in odkritosrčen v svojih besedah in ker si je kot zgodovinar štel v dolžnost, vedno zagovarjati resnico, ošteval jih je časih prav vrlo in očital jim njih skopost in grabežljivost in zavist proti grofu, ki ima vendar tudi svoje dobre strani. Oni so se mu smijali in pili. „Le presladki so ti ljudje,“ dejal je časih sam pri sebi. „Dedovati hočejo.“

Rad je posedeval baron pri mizi; in zgodovina mu je bila večkrat zelo na poti; a moško se je premagoval. „Misli mi rojé po glavi!“ vskliknil je o takih prilikah in spravil se po konci, in Cahej je iskal orodja, da bo lovil in spravljal te misli.

„Kje sva ostala?“ vprašal je zgodovinar.

„Oktober lanskega leta,“ odgovoril je Cahej.

„Zabeležiti bo treba: vina se je toliko pridelalo, da se je prodajalo na mestu vedro po štirindvajset krajcarjev. Kaj pa bi še bilo važnega?“

„Repata zvezda!“

„Vrlo dobro! Tako nekako: V znamenje, da Bog zopet šibo plete brezbožnemu ljudstvu, prikazala se je grozovita repata zvezda. Vzvezi s tem je gotovo tudi, da se je dvanajstega dné tistega meseca nenavadno veliko v r a n vsedlo na stolp sv. Štefana. Ne pozabiti čuda, ki se je v okolici prigodilo in katero so nam pritrdili resnicoljubni možje. V začudenje in strah vseh pričujočih je namreč neko tele latinski zakričalo; „Vae!“ Znamenje hudih časov. — To bi bilo vse, kar se je tega meseca zgodilo spomina vrednega.“

„Vojsko s cesarjem in nastop kralja Ladislava smo menda v prejšnjih mesecih prezrli. Ali bi tudi kaj omenil?“

„No, mimogredé tudi,“ dejal je baron in prepustil zdaj Caheju, naj vso to tvarino spravi v lepe in ne prekratke perijode. Pogumno je šel Cahej na svoje delo, in naj se je v latinskih šolah učil, kolikor

se je hotel — kdo pa vé kaj gotovega? — toliko moramo povédati, da latinščina njega ni pol toliko trla kakor on njo. Baronu se je sicer sem ter tja kak izraz zdel sumnjiv, a Cahej ga je zagovarjal tako samosvestno sklicujé se na kakega cerkvenega učenika proti paganskemu Ciceronu, da je moral óni kot dober kristijan odjenjati.

To znanstveno delovanje pa je vžgalo v Caheji vroče hrepenenje po učenosti; in spodbujen po baronu Benku je začel obiskavati univerzo.

Nekoliko ga je nemara tudi mikalo društveno življenje, ki je bilo tedaj jako razvito med dijaki. Nad petdeset društev se mu je ponujalo, a najostrejša pravila je imela družba „Collegium hirudinum pacificarum“ — miroljubnih pijavk: med svoje ude ni sprejemala nikogar, ki ne bi mogel na mestu izpiti deset kupic vina. To društvo si je bil izvolil Cahej. Zbrali so se udje k slovesnemu sprejemu in Cahej je sedél med predsednikom, ki mu je točil, in tajnikom, ki je s kredo na mizi zaznameoval število kupic. „Deset!“ reče Cahej in odstavi kozarec. „Ne še!“ popravi tajnik, „črt je le devet.“ Oni je trdil svoje, ta svoje. Cahej pa je bil prepira sit. „A, kaj!“ zavpije, „začnimo znova!“ in izbriše črte z mize. „Vivat, vivat!“ razleglo se je med društveniki in ne za člana, za predsednika so ga volili tisto uro.

Viljem pa je bil vedno tožen in zamišljen. Baron Benko, ki je visoko cenil razumnega in pridnega mladeniča, skušal ga je razvedriti; Cahej je celó dognal, da ga je društvo miroljubnih pijavk imenovalo častnega svojega člana. Vse zastonj. Nekega dne je razodel baronu željo, da bi še jedenkrat videl domovino in molil očenaš na grobu svojega očeta. Iz srca rad mu je óni uslišal prošnjo.

„Gredoč,“ dejal je, „pozdravite razvaline trnovskega gradú, ki tudi meni krijejo drage ranjke.“

Cahej pa je porabil priliko in naročil Viljemu, naj se oglasi pri starem Medvedu v Bistrici in mu oddá pismo, ki se je glasilo tako:

„Ljubi oče!

Kar sem Vam vedno pravil, da boste namreč še veselje učakali s svojim sinom, to se zdaj dopolnuje. Če so me zavidljivi tovariši spravili iz samostana, nič se za to ne menite. Še večja sreča čaka mene in Vas. Jaz studiram na Dunaji „jus“, to se pravi: še malo časa, pa pridem tja doli kot doktor, prvi iz Medvedove rodovine, in ravno takšen in nič slabši, kakor celjskega grofa tajnik Lenart, o katerem Vi vedno pravite, da je vsemogočen. Naj bi Vi vedeli, kaj se pravi: „Justinianus dat dotes et honores.“ To je tako neznanski lepo rečeno, da se v našem jeziku še dopovedati ne dá. O srečni oče, ki ima takšnega sina, kakor Vi! Čast, denar in moč mi ne odide. In ne spravi li čast

sinova tudi očeta v veljavo? In mislite, da bom mogel sam potrositi denar, ki si ga bom naredil? In da se bo sosed Luka še z Vami pravdal za njivo, ko boste imeli sina doktorja? Toda, oče, brez nič ni nič, kakor Vam je povédal bistriški sodnik, ko ste prišli prazni pravice iskat. Zdaj le se Vam ponuja prilika, majhen del Vaših srebrnikov, katere Vam bo tako jedenkrat izmaknil tat, naložiti na stoterne obresti. Kar z gospodom Viljemom jih pošljite in ne bojte se, da jih ne bi prav obrnil

Vaš hvaležni Cahej,
doctorandus iuris, praeses acad. collegii hirudinum pa-
cificarum, notarius liberi baronis a Benko etc. etc.“

XVIII.

Lepega jesenskega popoldne se je bližal Viljem celjskemu mestu. Prehodil je bil porušeni dom svojih prednikov, obiskal zapuščeno gomilo svojega očeta in ogledal si vse ljube kraje, ki so ga spominjali brezskrbnih otroških let. Hrepenenje ga je gnalo dalje in v misli vtopljen je hitel po prekrasnem gozdiči, ki se je držal gaja grofovega. Kraj šteze je sedela sključena stara ženica s košárico grozdja pred sabo. Ker sta ga gorki dan in brza hoja užejala, vprašal je starko, če prodaje sadje. Pritrdila je; a ko si je izbral grozd, prijela ga je hlastno za roko in vzela mu ga, češ, tega mu ne dá. Začuden je vprašal potnik, zakaj ne.

„Ker je drugačni gospôdi namenjen, kakor ste pa Vi,“ dejala je. „Glejte, princeza Elizabeta prihaja, in spodobi se, da se nji bolje postreže kakor Vam.“

Viljemu so se ti razlogi zdeli pravični in odhajal je zadovoljen s tem, kar je dobil. A radovednost, videti hčerko ónega nerazumljivega moža, sovražnega in občudovanega, ki je znal najnasprotnejše sile uprezati v jarem jeklene svoje volje, ustavila ga je v bližini. Približala se je krasna dvanajstletna deklica v živañnem pogovoru z menihom Jeronimom. Trgala je cvetice ob potu in nosila jih kazat bradatemu spremljevalcu in izpraševala po njih imenih.

„O milostiva princeza, o dobra gospodična!“ oglasila se je zdaj starka s sadjem; „usmilite se revne žene in kupite grozdja sladkega, dišečega!“

Deklica jo pogleda in se obrne k menihu: „Ta žena mi ne dopade; grda je.“

„O dete moje!“ posvarí jo duhovni mož, „o človeku se kaj takega ne sme nikdar reči; kajti tudi najubožnejši berač je stvarjen po podobi božji. Pojdi in kupi si sadja!“

Deklica je ubogala in dobila grozd, ki ga je bila starka odrekla Viljemu. Le-ta pa je, videvši, da je pokusila princeza nekaj jagod, brzo vstala in odšla. Mimo gredé pa je zaklicala Viljemu: „Le naglejte se princeze. Morebiti je ne boste več videli.“

Z mrakom je dospel Viljem v mesto, čegar obzidje še ni bilo do-delano. Prva pot ga je peljala v šolo. Na nizkem stolčku med kupom knjig je sedel magister Petacij in ves zamaknen v lepoto Ciceronovega govora ni spoznal nekdanjega svojega učenca. A takoj po prvih besedah mu je vzbudil znani glas spomine prejšnjih časov. „O vrli sin vrlega očeta!“ vskliknil je in objel ga in solza se mu je utrnila v sivo brado. „Katera srečna misel te je napotila v hišo mojo?“

Viljem pa je molčal in zrl v tla, in njiju misli so se srečale.

„Kornelije iščeš!“ dejal je žalostno Petacij in brisal si oči. „Ni je, ni je! Bog me je udaril in izpraznila se je hiša moja. Oh, zakaj te nisem dobil v cesarskem mestu! Koliko sem prehodil cest in povprašal ljudij po tebi. Izginil si in nikdo te ni videl. In kader sem prišel truden na svoje stanovanje, objemala me je Kornelija in prosila, naj grem drugi dan še jedenkrat gledat po tebi; kajti pozabila se ti je zahvaliti za tvoje blago delo. Vse zastonj. Odšli smo in dejalo se mi je: grof želi, da se Kornelija izučí na Dunaji, da bode kneginji tovarišica, in ločili so naju. Pusto in prazno je vse okrog mene, ona pa žaluje Bog vé kje!“

„Jaz ti bom povédala, kje,“ oglesi se neprijeten ženski glas in vstopila je starka, katero je Viljem takoj spoznal za óno, ki je v logu prodajala grozdje: bila je Mana. „Pripravi se, starec,“ obrne se na učitelja, „da boš pel libero in miserere! — Ali se še spominjaš tistih časov, ko sva v jednom trgu živela skup? Postopal si za mano in pravil mi, da sem lepa, kakor da ne bi bila sama védela. A jaz nisem marala za takega krta, ko me je snubil moj Andrej. Kovač je bil samó; nič učen, a pameten in dóber. O to je bilo srečno leto, ki sem je živela ž njim. Samó jedno, a spominja za vse večne čase. — Vés li še, kako je prihrul grof Friderik pred trnovski grad s svojimi oklopniki in rotíl se, da ne prizanese živi duši? In grad je padel in z mečem v roki naš gospod. In gospá njegova, mlada kakor rosa na trati, jedno leto poročena, kakor jáz, pribežala je v smrtnem strahu z detetom v naročáji k nam; in pridrlo je za njo vojaštvo; in kako milo je prosila, naj prizaneso hčerki. A od Friderika še nikdo ni ničesar izprosil. Meni so solze tekle po licih, ker tudi jaz sem zibala sina, in pogledala sem svojega Andreja. Kládivo je imel v težki roki. Hu, kako so pokale železne kape, kako se je umikal Friderik! Moje roke so odnesle dete,

ko je umirala gospa. Umrl je Andrej; s pušicami so ga umorili kakor svetega Boštjana. — No, učitelj, kje pa imaš sestro? Nji sem bila prinesla grajsko hčer; pri meni ne bi bila varna. Ha, kako se je branilo ženšče! A jaz te zadavim, če ne ubogaš! Mrmrala je in ubogala. — In grof Friderik — zagledal me je bil in vlekel s sabo. Živela sem na njegovem grádu, in čez mesec dnij me je spodil kakor beračico. In ti si se preselil v mesto in jaz prišla za tabo in v revščini sem rodila sina grofovega. Umoriti sem ga hotela zarad očeta njegovega, a smilil se mi je črvíček, ubog, nedolžen, ki se je zvijal na trhli slami. In ko je starejši sin dorastel in vprašal po očetu, romala sva na njegov grob in zarotila sem ga, naj maščuje smrt očetovo. S srdom sem navdajala starejšega; a mlajšega z ljubeznijo. Vsaj ta naj bi bil srečen! Bala sem se zánj in mašila si ušesa, ko je klicala kri Andrejeva maščevanje. Zadela me je kazen. Umrl je Vrban moj, a ne za svojega očeta, marveč za mojega sina. A tudi tega mojega Benjamina, moje vse, ubil mi je Celjan.“

Starka je zastokala na glas. „Kri za kri!“ vskliknila je. „Moj rod je zatrt, a šteti so tudi Celjanov dnevi. Frideriku se odpira grob, Urhovich otrok je umrl prvi lani, ko mu je roka moja postlala smrtno postelj, zadnje dete umira zdaj v graščini in Ureh — Urha bo pa umorila druga ženska, hujša od mene. Tako sem gojila in maščevala svojo deco jaz. Kje pa imaš ti Kornelijo, ki si jo obljubil varovati kakor hčerko svojo? Vzeli so ti jo? In ti jokaš in vzdihuješ in ime-nuješ se moža! Sram te bodi! Ne bi bila naša gospôda tako preširna, da ne bi znala, kako drago vam je vsem življenje. O možje, možje! Stoletno sužnost vi prenašate, da bi le jeden dan prezgodaj ne umrli. Vendar zdaj si reši dete, ki biva v pregrešni hiši. Vsak otrok na Dunaji ti pokaže grozno hišo ubitega Filipa. Angel čuje nad nedolžnostjo in zdaj dobiš Kornelijo, kadar hočeš. Milost grofova se ne meni zánjo; kakor krokar ljubi mrhovino, tako je očarala njega ostudna ženska. Jaz se vležem skoro k sinoma in k možu, ti pa deklico omôži ali spravi v samostan, kjer bo živela varno. Te biserje in to rudeče zlato ji izroči, spomin na mater njeno, na njen rod. Lakota in reva mi ni mogla iztrgati tega zaklada. In ako je tebi milost božja draga, izpolnil bodeš, kar ti ukazujem.“

Kakor je prišla, tako je izginila starka. Po ušesih strmečih poslušalcev pa so donele njene besede.

„Torej Kornelija ni Vaša hči?“ vpraša napósled Viljem. Petacij pa je potrdil, da je vse tako, kakor je pravila Mana, a da do tega dné še sam ni védel, da je hči trnovskega gospoda. Viljema se je lotila

silna nepotrpežljivost in preganjal je magistra, naj se takoj podasta na pot, da rešita tem prej deklico. Komaj ga je pregovoril učitelj, naj se spočije pri njem to noč, da odpotujeta drugo jutro. Tožno so zapeli na vse zgodaj že zvonovi in oznanjevali smrt mlade hčere grofove. Žalost se je kazala na obrazih vseh meščanov. Mano pa so prijeli biriči še tisti dan in vlekli jo pred sodnika. Doktor Hajdinger jo je dolžil dveh umorov in krojač Mavroh čaranja. Ona pa ni nič tajila in izpovedala, kako je dobila kot služabnica Hajdingerjeva priliko zastupati grofovega sina in kako je umorila njegovo hčer. In ko je končala izpoved, zgrudila se je na tla, zastrupivša sama sebe.

XIX.

Jako se je začudil baron Benko, ko mu je Viljem predstavil magistra Petacija in razložil povod njegovega prihoda, da prihaja namreč terjat svoje rejenke, hčere Leopolda Trnovskega.

„Leopolda Trnovskega!“ vskliknil je. „Take ni na tem svetu! Imel je pač hčer Leopold Trnovski, a dvajset let je, kar je mrtva.“ Viljem je ugovarjal. „Kot zgodovinar,“ dejal je baron, „moram jaz to pač bolje védeti. Tem več, ker sem pisal učeno razpravo o poginu trnovskega rodú. Dvajset let je tega, kar je umrl celjski grof, ponosni Herman, tast cesarja Sigismunda in ded grofa Urha. Ta je bil tožil pri cesarji hudobnega svojega sina Friderika, ki je umoril ženo svojo, grofinjo Modruško. Med pričami, ki so skazale zločinstvo, bil je Leopold Trnovski. Friderika so obsodili. Komaj pa je zatisnil oči grof Herman, začel se je Friderik maščevati nad vsemi ónimi, ki so pričali zoper njega. Grad za gradom je padel. Jaz sem svaril Trnovskega, kajti bil je moj zet, naj se umakne; a zanašal se je na trdno zidovje. In Friderik je pobil njega, ženo in ne še mesec staro hčer. Tako sem izgubil jaz jednega otroka.“

„A vnukinja, gospod baron, Vam vendar še žíví!“ dejal je Viljem in v potrjenje svojih besed pokazal rodbinske dragocenosti. Hlastno je iztegnil po njih baron svoje roke, in pazno jih ogledoval. „Bogme, to so Trnovskega dragotine!“ vskliknil je; „verižica, ki sem jo jaz podaril zetu; poročni prstan hčere moje!“ Zgodovinarsko samoljubje se ni moglo več ustavljati ljubezni do nepoznane vnukinje. Ves v ognji se ni mogel dosti hitro navprašati o vseh podrobnostih, kar sta jih odgovarjalca védela o Mani.

„Škoda, da grofa ni doma,“ dejal je baron, „a jutri pride s kraljem, in meni gotovo ne bo odrekel Kornelije.“

Pred hišo pa je pridirjal na penečem konji Ureh Eizinger.

„Zmaga, zmaga!“ kričal je in skočil raz konja. „Omajali smo Celjana. Naravnost iz Korneuburga sem prijezdil, od stanovskega zbora avstrijskega.“ In pravil je Eizinger; kako se mu je posrečilo na zboru skoraj vse poslance dobiti na svojo stran, kako so padli po grofu in njegovem delovanji in spravili na dan vse stare in nove krivice in hudobije; in prestrašen kralj ni mogel zagovarjati strijca svojega in moral obljubiti, da ga odpravi od vlade in od sebe. „Prepovedan mu je dvor in Dunaj,“ dejal je samosvestno, „in ne boste ga videli več v tem mestu, gospod baron.“

A komaj so bile te besede izgovorjene, pritekkel je Eizingerjev brat Ožbolt plah povédat, da ravnokar grof Ureh s kraljem Ladislavom jezdi v mesto.

Vsega je potrla ta novica starega Eizingerja. „Oh, omahljivi kralj, kako peklenško moč ima Celjan nad teboj!“ tarnal je. „Zastonj je ves trud moj, zastonj!“

Baron Benko pa je bil vesel, da bode še ta večer mogel govoriti z grofom in objeti svojo vnukinjo. Brž se je odpravil z Viljemom proti hiši Filipovi, kajti, dejal je baron, tam ga bodeva najgotoveje dobila. Med potom mu je razlagal, kako teh Eizingerjev vseh vkupe ni nič prida, in kako bi se prišlo le iz dežja pod kap, če bi óni izpodrinili grofa. Prišla sta ravno pred hišo Filipovo, ko v skok pridirja grof z nadkonjarjem svojim. Moža sta poskakala raz konj, in baron je ponižno pozdravil grofa, ki je bil videti jako slabe volje. „Milostivi knez,“ dejal je baron, „jaz, baron Bonifacij Benko, prosil bi Vašo prevzvišenost.“

„Drugič, drugič,“ zakričal je grof, „zdaj ne utegnem.“

„Nekaj malega, gospod grof!“ prosil je óni in tiščal za njim v hišo. A osorno ga zgrabi Rožekar. „Kaj se Vam je reklo!“ zarohní nánj in sune starega moža, da se je zgrudil na tla. Tako hitro se je vse to zgodilo, da Viljem ni utegnil izdreti meča in kaznovati suroveža, ki je urno zaloputnil vrata.

„Oh, sramota, sramota, in od takega hlapca!“ vzdihoval je stari baron, ko mu je Viljem pomagal vstati. Mladeniču pa so stopile solze v oči od same togote. Nemo je spremljal gospoda svojega proti dômu; zdajci ga ustavi. „Niso li,“ reče mirno, a oči so se mu bliskale, „poslanci avstrijski sklenili, da nima grof Ureh več stopiti v mesto?“ Baron je potrdil. „In če je prelomil to zapoved,“ nadaljeval je óni, „nimamo li pravice ga izgnati?“ — „Da, da, pravico imamo,“ dejal je baron, „a kaj pomaga dan danes pravica!“

Viljem je umolknil; ko pa sta prišla domóv, šel je takoj poiskat Eizingerjev, ki so se prestrašeni odpravljali na odhod. Kratek je bil

pogovor, a nasledovalo mu je takoj živo delovanje. Na vse strani so odhajali séli, in nemirno gibanje se je pričelo po mestu. „Meni ali pa Celjanu bije zadnja ura!“ kričal je sivi Ureh Eizinger in zbiral svoje privržence. Iz vseh strani so dohajala poročila, da se meščanje oborožujejo; in prišli so glavarji zarotnikov, prvi med njimi Volbenk Holzer, ki se je besen grozil, da mora s svojo roko zadaviti grofa in morilko svojega brata; in prišel je tudi nevaren zarotnik, naš Cahej. Ta je bil obljubil Viljemu pridobiti dijaška društva, ki so morala v tistih časih povsod biti, kjer se je trgalo in ruvalo. Kdor bi védel, koliko je bilo ime Cahejevo v teh krogih, temu bi se vspeh njegovega navora — pridobil je tristo bojaželjnih učenjakov — niti sijajen ne zdel.

O polnoči so morali mestni odborniki k seji, in prostovoljno ali oplašeni stopili so na stran Eizingerjev.

V tem, ko se je grof šumno razveseljeval v hiši razuzdane vdove Filipove in posmehoval se naklepom svojih nasprotnikov, zbirali so se nad njegovo glavo grozeči oblaki. Krdela oboroženih móž so prihajala tiho in verno iz vseh ulic in zasela vso okolico kraljevega gradú in brez ovire dobila grad v pest.

Komaj pa se je zaznal dan, podal se je Eizinger z mestnimi svetovalci h kralju, srečo mu voščit, da se je iznebil grofa Urha.

Kmalu za njimi pride Miroslav Lambergar. A pred kraljevo spalnico stopi mu nasproti z oboroženim spremstvom Štefan Eizinger in mu zabrani vhod. Po kratkem besedovanji se je obrnil Lambergar, videč, da ničesar ne opravi proti sili, in tekel klicat grofa.

Ves iznenaden je prebledel Ureh od jeze, ko je to slišal, in velel Rožekarju, naj ga brž oboroží; kajti odločen je bil, če ne drugače, z mečem si odpreti pot do kralja. Stopil je h gospé Korneliji, poslovit se od nje; a gospé Kornelije že ni bilo več v hiši. Sluteča nevarnost zbežala je bila s svojimi služabniki. „Prokleta baba!“ mrmral je grof in zapenjal si čelado. Poguma ni bil izgubil.

Pred njegovim gradom mu je stalo štiristo konjikov pod poveljstvom Vita Lazarja, ki je strmé opazoval, kako množica ljudstva narasta okrog vojakov. Ko pa so trope meščanov j-le zabavljati in izživajoče se vésti, ukazal je Vit oddelku konjikov, da potisne ljudstvo nazaj in pomete prostor. A prostor se je takoj zopet napolnil; in vedno predrzneje se je zabavljalo in grozilo. Poveljnik je bil nekoliko v zadregi, in preudarjal je, ali ne bi bilo najbolje pregnati in razkropiti na vse strani te nadležneže, ko zagleda starega znanca, magistra Petacija, v bojeviti družbi Viljema, barona Benka in oboroženih baronovih hlapcev,

Lazar mu jezdi naproti in čudèč se vpraša, kaj ga je pripeljalo v to rabuko. Petacij mu je razložil svojo bridkost in prijazni obraz Lazarjev se je temnil in jeza mu je užgala dobrovoljne oči.

„Zakaj mi niste tega prej in takoj poročili?“ vprašal je.

„O moj sin,“ dejal je magister; „koliko sem spraševal po tebi! A zdaj se je dejalo, da si na Ogorskem, zdaj na Češkem.“

„Huda reč, huda reč!“ mrmral je Lazar in skočil raz konja. „Treba gospoda vprašati!“ S Petacijem vred se je napotil v grad in ravno v veži srečal grofa Urha, ki je oborožen od vrha do tal hitel h kralju.

„Vaša milost!“ dejal je Lazar nizko se priklonivši, „jaz imam v svojem in v imenu prijatelja svojega, magistra Petacija iz Celja, ponižno prošnjo.“

„Izpod nog!“ zakričal je grof, ne zmenivši se zánj. A Lazar mu je zastavil pot. „Milostivi gospod,“ dejal je trdno, „jaz terjam pravice.“ Razkačeni grof pa je potegnil meč in silno sunil proti njemu. Da se ni umaknil o pravem času, ne bi bil Lazar več terjal pravice. A zdaj je izvlekel tudi on svoje orožje, pripravljen braniti se napadov. „Milostivi gospod!“ dejal je mirno, „Bog ne daj, da bi hlapec Vaš storil Vam kaj žalega, a storite mu pravico!“ Grof pa ga je potisnil v stran in hitel razburjen dalje.

„Gospod grof!“ kričal je za njim Lazar; „jaz sem Vaš vazal, a prosto rojen. Prisegel sem Vam zvestobo, in Vi ste prisegli pravičen gospodar mi biti, Vi ste raztrgali vez med nama in raztrgana bodi.“

Položaj konjиков pred gradom pa je bil vedno sitnejši; predrznost silne množice je postajala vedno večja, in zdaj pa zdaj je priletel kamen med krdelo. Vojaki so stali mirno in čakali, da se vrne njih poveljnik. Ta jim je prišel oznanit, da zapustí službo celjskih grofov, ker ne najde pri njih pravice. Konjiki so se spogledali in vsi najedenkrat uvideli, kako neznatno je njih število proti sovražnemu ljudstvu. Vitov hlapec Jarnej je prvi zapustil vrsto; za njim še ta in še ta in v kratkem se je razkrópilo vse krdelo.

Grof Ureh pa je prišel v palačo, polno Eizingerjevih vojakov in sovražnih meščanov. Strašen je bil videti v svoji jezi. Šunder je potihnil in pot se je naredila, koder je koračila orjaška postava. Po stopnicah, po koridoru se je umikalo vse, in Eizingerjeva brata sta odstopila od kraljevih vrat in s povešenimi očmi stala kakor okameneli podobi. Vrata so bila zaklenena. Z okovano pestjo je udaril grof po njih, a niso se odprla. Neizmerno togoten je sunil z nogo vánje in zapah je odletel. V sobi pa so stali okrog mladega kralja mestni svetovalci in med njimi stari Eizinger. Grof Ureh je uprl svoje oči v La-

dislava, ki se je bled in prestrašen obrnil stráni; in tišina je nastala. Eizinger je videl, kako kralju upada srce in kako se vzbuja v njem stara ljubezen in spoštovanje do strijca in pogumno stopivši pred grofa mu reče: „Védite, grof celjski, da nimate več pravice imenovati se gubernatorja niti člana kraljeve rodbine. Kralj Ladislav Vam ukazuje, da zapustite od te ure državo in palačo.“

Grof pa se je bil umiril in dostojno odgovoril: „Tega mi ne ukazuje kralj, ki ne more pozabiti ónega, ki je vedno zvesto služil očetu njegovemu, ki mu je branil mater, zapuščeno in preganjano, ki je zánj tolikrat zastavil imetek in življenje. Ne, dobrotljivi in plemeniti kralj moj, on ni govoril teh besed. Iz tvojega srca, Eizinger, izvirajo; ti me črtiš, ker ti nisem pustil ropati kraljeve lastnine. Zanašam se, da sovraštvo tvoje ne bo izbrisalo zaslug mojih, in da tvoja hudobnost ne bo premagala blagodušnosti kralja mojega.“ Kralj je bil ginen in največja nevarnost je pretila Eizingerjevemu naklepu; zviti mož je opomnil brž vladarja, naj sam ponoví svoj ukaz in se spomni umorjenega trgovca Filipa. To je izdalo. Tiho in boječe je dejal kralj: „Moje povelje je izrekel Eizinger.“ Molcé se je grof obrnil in zapustil sobo. Zopet mu je naredila množica sovražnikov spoštljivo prostor, in nikdo ga ni ustavljal, ko je zasedel na dvorišči konja in z Lambergarjem in Rožekarjem zapuščal kraljevi grad. Na ulicah pa je navalilo nánj ljudstvo od vseh stranij s kamenjem, meči in sekirami. Grof in spremeljevalci so zgrabili za orožje in skušali prodreti živi jez. A razkačeno ljudstvo jih ni pustilo nì naprej nì nazaj, in če je jeden sovražnik padel, vzdignila sta se dva na njegovem mestu. Bridkost in jeza se je polastila Vita Lazarja, ko je videl ta nejednaki boj, in vest ga je začela peči, da je zapustil v stiski gospoda svojega. „O joj, nesrečni, blagi moj gospodar!“ vskliknil je in izpodbodel konja in planil na tolpo, ki je zastavljalo grofu pot. Gaz se je naredila in v vednem boji je bežal grof med Lambergarjem in Rožekarjem. Hrbet pa mu je branil Lazar s svojim hlapcem. Do koroških vrat so se priborili skozi besno meščanstvo. Tam se je zgrudil Lazarjev konj. Brž ga je razjahal in zgrabil z obema rokama meč in zadržaval z Jarnejem vred tulečo množico, dokler mu niso omagale moči. Lazar in Jarnej, oba sta padla pred koroškimi vrati na kup ubitih sovražnikov. Grof se je rešil.

V tem pa je bilo ljudstvo vlomilo v hišo grofovo in Filipovo in kar se je le dalo polomiti in razdejati, razdejalo se je. Do Kornelije in Klare je prišel prvi z Volbenkom Holzerjem Viljem; brez vspeha je lezel od druge straní po lestvi k njima Cahej. Klin za klinom se mu je lomil, in ravno v tretje se je pobiral poštenjak, ko sta ga pozdravili rešeni jetnici.

Kako se je razveselil baron Benko svoje vnukinje, kako bistro-umno je spoznal, kaj se plete med njo in Viljemom, in kako jima je napravil svatbo, tega naše pero ne bi moglo pol tako lepo naslikati, kakor fantazija ljubeznivih bralk. Za Lazarjem je pretočil solzâ največ magister Petacij. Cahej pa se je po jedni stráni zgodopisja naveličal in po drugi jel premišljevati, če ne živi vsak krčmar na deželi bolje, kakor ubog jurist. Zadržavale so ga sicer razven Viljema še miroljubne pijavke, a v domovino ga je vlekla Klara, ki je bila zdaj mnogo prijaznejša ž njim. Bližal se je dan, ko je imel odpotovati s Petacijem in s Klaro proti jugu, in pozno v noč je jemal slovo od svojih pijavk. Od same žalosti jim je zaspal pri mizi in dolga vrsta prijateljev ga je pripeljala do stanovanja. Tam so ga naslonili na vrata in zapeli odhodnico, jeden tovarišev je potrkal na duri, in ko so se odpirale, zaklicali so: „Ave, anima candida!“ in Cahej se je zvalil strežniku v naročaj.

Oče Medved v Bistrici sina svojega ni bil tolikanj vesel, kolikor je ta po svojem pismu pričakoval. A reč se je razjasnila, ko mu prinese oče list, še zapečaten, češ, naj mu ga prebere. Caheju je bilo pa že toliko za čast, da je pisanje kar raztrgal. Na univerzi se res ni Bog vé koliko naučil, a vendar dosti, da je zmotil Klaro in pregovoril Marka Murna.

Ohranjenih je še nekaj temnih latinskih stihov magistra Petacija, katere pisatelj teh vrstic tako tolmači, da je praznovala pod vlado Klarino in vodstvom Cahejevim Murnova krčma zlato svojo dobo.

Véliki grof Ureh se je bil sicer zopet vrnil na kraljevi dvor in maščeval se nad svojimi sovražniki. Njegovi roki je izročil zopet kralj Ladislav državno krmilo. A baš ko je stal na vrhunci slave svoje in moči, zadela ga je usoda in izdihnil je silno svojo dušo pod ogerskimi meči v Belem Grádu. Ž njim je izumrl slavni celjski rod.

Podoba tvoja.

Bilâ mi vera v srečo je odvzeta,
Opóre nade niso že imele;
Kalí ljubezni, ki nam mir obeta,
Umrle prej so, nego se razcvele.

A tvoja mi podoba obudila
V ljubezen vero spet in v mir in srečo,
Novó je v prsih upanje vzgojila,
Ki vznâša kvišku dušo hrepenečo.

Glej, kakor dviga roža k solncu glavo
In kakor ptica ljubi gnezdo svoje,
Bučela srka iz cvetlic vonjavo:
Takó te ljubi vbogo srce moje!

Tinea

